

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Ieva Kerzaitė

Taikomosios kalbotyros studijų programa

Vertinimo raiška „Literatūra ir menas“ interviu

Magistro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Vilma Zubaitienė

Ginti leidžiama

2019 m. gegužės 27 d.

Vilnius, 2019

Ieva Kerzaitė, *Vertinimo raiška „Literatūra ir menas“ interviu*. Magistro darbas, vadovė doc. dr. Vilma Zubaitienė, Vilniaus universitetas, Lituanistinių studijų katedra, 2019, 70 p.

Raktažodžiai: kultūra, interviu, vertinimo raiška, vertinimas, genderlektas, vyrų kalbėjimo stilius, moterų kalbėjimo stilius.

Anotacija

Šiame magistro darbe aptariama vertinimo raiška kultūros žurnalo „Literatūra ir menas“ surinktuose interviu. Vertinimo raiška dažnai atsiskleidžia kalbėtojų pasisakymuose, todėl darbe keliamas tikslas ištirti, kokias vertinimo raiškos priemones daugiau vartojo pašnekovai vyrai, pašnekovės moterys bei žurnalistai, kurie kalbos dalių žodžiai vertinant buvo pasirenkami dažniau. Tyrimui atlikti surinkta 100 interviu: 50 interviu su pašnekovais vyrais ir 50 interviu su pašnekovėmis moterimis. Dažnesniems vertinamiesiems junginiams išskirti buvo naudota *AntConc* programa. Tiriamąją šio darbo medžiagą sudaro interviu su vyrais tekstynas (77 000 žodžių) ir interviu su moterimis tekstynas (67 000 žodžių). Atlikus tyrimą, matyti, kad pašnekovai vyrai ir moterys, o kartu ir žurnalistai vertinimą reiškė tiek teigiamai, tiek neigiamai. Daugiausiai vertinama būdvardžiais,rieveiksmiais ir veiksmažodžiais. Vyrai vartojo daugiau daiktavardžių nei moterys, o moterys šiek tiek daugiau – žodinių užpildų. Beje, vyrai ir moterys sudarydavo skirtingus junginius su tuo pačiu žodžiu, pvz.: *kelti nerimą* (moterys) ir *kelti blogas emocijas* (vyrai). Vyrai išreiškė ir daugiau kritikos nei moterys. Šis darbas galėtų būti įdomus ir naudingas platesniems interviu žanro, vertinimo raiškos, skirtingų lyčių kalbos analizės tyrimams atlikti.

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. TEORINIAI TYRIMO PAMATAI.....	6
1.1. Žurnalistika ir kultūra	6
1.2. Interviu žanro samprata	8
1.3. Vertinimo raiškos samprata ir ypatybės.....	12
1.4. Kalbėjimas ir genderlektas.....	20
2. TIRIAMOJI TYRIMO DALIS	24
2.1. Žurnalistų vertinimas	24
2.1.1. Teigiamas žurnalistų vertinimas ir pašnekovų atsakymai	24
2.1.1.1. Vertinimo raiška prieveiksmiais	25
2.1.1.2. Vertinimo raiška veiksmažodžiais	28
2.1.1.3. Vertinimo raiška būdvardžiais	30
2.1.1.4. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis.....	31
2.1.2. Neigiamas žurnalistų vertinimas ir pašnekovų atsakymai.....	32
2.1.2.1. Vertinimo raiška prieveiksmiais	33
2.1.2.2. Vertinimo raiška veiksmažodžiais	34
2.1.2.3. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis.....	35
2.2. Pašnekovių moterų vertinimas ir žurnalistų klausimai	36
2.2.1. Pašnekovės moterys.....	36
2.2.2. Teigiamas vertinimas.....	37
2.2.2.1. Vertinimo raiška prieveiksmiais	39
2.2.2.2. Vertinimo raiška būdvardžiais	43
2.2.2.3. Vertinimo raiška veiksmažodžiais	45
2.2.2.4. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis.....	46
2.2.3. Neigiamas vertinimas	47
2.2.3.1. Vertinimo raiška prieveiksmiais	48
2.2.3.2. Vertinimo raiška būdvardžiais	49
2.2.3.3. Vertinimo raiška veiksmažodžiais	51
2.2.3.4. Vertinimo raiška daiktavardžiais.....	52
2.2.3.5. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis.....	52
2.3. Pašnekovų vyrų vertinimas ir žurnalistų klausimai	54
2.3.1. Pašnekovai vyrai.....	54
2.3.2. Teigiamas vertinimas.....	54

2.3.2.1.	Vertinimasrieveiskmiais.....	57
2.3.2.2.	Vertinimas būdvardžiais.....	58
2.3.2.3.	Vertinimas veiksmažodžiais.....	59
2.3.3.	Neigiamas vertinimas	60
2.3.3.1.	Vertinimasrieveiskmiais.....	61
2.3.3.2.	Vertinimas veiksmažodžiais.....	62
2.3.3.3.	Vertinimas daiktavardžiais.....	63
IŠVADOS.....		65
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....		67
SUMMARY		70

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Dauguma tyrėjų, vertinimą apibrėžia kaip plačią ir įvairius aspektus apimančią sritį, kuri perteikia kalbėtojo ar rašytojo poziciją, įtraukia tiek nuomonės, tiek emocijų raišką. Kaip teigia tyrėjai Marius Smetona ir Kristina Rutkovska (2017: 20) „kalba yra vertinimo įrankis, joje egzistuoja būtinų vertinimui priemonių visuma. Vertinama ne tik naudojantis leksemomis, bet ir gramatinėmis struktūromis ir net fonetinėmis priemonėmis. Kalboje vertinimas gali vykti akivaizdžiai ir slaptai, pastarąjį iššifruoti yra sudėtingiau“. Taigi, vertinimas suvokiamas kaip svarbus kalbos aspektas, sulaukiantis įvairių šalių tyrėjų susidomėjimo.

Lietuvoje vertinimo raišką lingvistinių knygų recenzijose tyrinėjo Birutė Ryvitytė (2008), magistro baigiamąjį darbą iš vertinimo raiškos lietuviškose ir itališkose knygų recenzijose parengė Agnė Dumbliauskaitė (2017), vertinimo raišką lietuvių studentų rašytinėje anglų kalboje analizavo Lina Bikelienė (2016), mokslininkė Laura Simonavičienė (2015) plačiau analizavo vertinimą priešpriešiniais žodžiais *geras* ir *blogas*, tyrėjas Saulius Damošius (2007) aptarė ir vertinimo raišką mokslinio stiliaus tekstuose, kaip ir kiti tyrėjai, apžvelgė kalbančiojo požiūrį į ką nors kaip pageidaujamą ar nepageidaujamą, teigė, kad nuomonė parodo kalbančiojo asmeninius įsitikinimus ir vertybių sistemą. Vertinimo raišką tyrinėjo ir užsienio mokslininkai. Monika Bednarek (2006) analizavo vertinimą žurnalistikos diskurse, iš žurnalistikos diskurso ir vertinimo raiškos analizės magistro darbą parengė Radoslava Pekarová (2011). Mokslininkai Susan Hunston, Geoffrey Thompsonas (2000) tyrė autoriaus vertinimą ir požiūrio raišką tekste, tyrėjas Peter R. R. White'as (2006, 2016) analizavo vertinimo raiškos semantiką, tyrė vertinimo turinį sakytinėje kalboje. Kai kurie tyrėjai (Kertz 2006, Marzá 2011, Tran 2013) atkreipė dėmesį į būdvardžių vertinimui svarbą. Beje, šiame darbe, remiantis ir kitų tyrėjų (Bradley 1998, Tannen 2000, Cameron 2007, Ryvitytė 2008, Lakoff 2009) įžvalgomis bei darbais, atkreipiamas dėmesys į vyrų ir moterų kalbines vertinimo raiškos ypatybes.

Matyti, kad vertinimo raiškos tyrimai yra sulaukę ne vien Lietuvos, bet ir užsienio tyrėjų susidomėjimo. Šiame darbe norėta pažvelgti ir į skirtingų lyčių vertinimo raiškos priemones. Šis darbas galėtų būti aktualus ir naudingas tolimesniems vertinimo raiškos, interviu žanro, genderlekto analizės tyrimams tęsti. Į tyrimų lauką turėtų būti įtraukiamos ne vien recenzijos ir interviu, bet ir kiti kontekstai, gali būti tiriami ne vien rašytinės, bet ir tiesiogiai surinktos medžiagos – sakinės formos interviu. Vertinimo raiška geriausiai parodo kalbėtojo požiūrį, nuomonės ir emocijų raišką. Vertinamieji žodžiai parodo galimybes diskutuoti, aptarti įvykius, išreikšti mintis, o tai yra viena esminių kalbos ypatybių.

Darbo objektas, tikslas ir uždaviniai. Šio darbo **objektas** – vertinimo raiškos ypatybės kultūros žurnalo interviu. Darbo **tikslas** – ištirti, kokias vertinimo raiškos priemones interviu vartoja pašnekovai vyrai, pašnekovės moterys ir pokalbį vedantys žurnalistai. Atsižvelgiama į teigiamo ir neigiamo vertinimo aspektą, vertinimą įvairių kalbos dalių žodžiais. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) aptarti žurnalistikos, kultūros, interviu, vertinimo ir genderlekto sąvokas;
- 2) surinkti interviu iš kultūrinio žurnalo „Literatūra ir menas“;
- 3) išanalizuoti surinktus duomenis, suskirstant medžiagą į dvi plačias grupes: teigiamo ir neigiamo vertinimo pavyzdžiai;
- 4) suklasifikuoti interviu dažniau vartojamus vertinimo raiškos žodžius ir junginius;
- 5) aptarti, kokias vertinimo raiškos priemones daugiau vartojo vyrai, moterys ir žurnalistai.

Hipotezės. Susipažinus su teorine ir tiriamąja medžiaga, iškeliamos tokios hipotezės:

1. Žurnalistai interviu metu ne vien užduoda klausimus, bet ir aktyviai dalyvauja pokalbyje, diskutuoja, o kartu ir vertina, išsako savo nuomonę, požiūrį.
2. Vyrai vertinimą dažniau reiškia daiktavardžiais, o moterys – būdvardžiais, be to moterys vartoja daugiau sąšvelnių nei vyrai.

Tiriamoji medžiaga ir metodai. Darbe norėta tirti kultūrinį kontekstą, kuriame pasirodo nemažai aktualių ir įdomių temų, būdinga pašnekovų įvairovė. Tiriamąją medžiagą sudaro 100 interviu: 50 su pašnekovais vyrais ir 50 su pašnekovėmis moterimis. Tyrimui atsitiktinai parinkti interviu iš kultūros leidinio „Literatūra ir menas“ 2015–2019 metų archyvų¹. Surinktuose interviu buvo kalbinami kultūros sričių specialistai: menininkai, literatūrologai, muzikai, aktoriai, režisieriai ir kt. Tyrime, siekiant pamatyti dažniau pašnekovų vartojamus vertinamuosius leksinius vienetus, pasinaudota Anthony L. (2018) *AntConc* programa, taikytas kokybinės analizės metodas. Pirmiausia analizuojama su tyrimu susijusi teorinė medžiaga. Tiriamojoje dalyje iš pradžių analizuojami žurnalistų, o vėliau moterų ir vyrų vertinimo raiškos pavyzdžiai, kurie yra plačiau aptariami.

Darbo struktūra. Darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje dalyje apžvelgiamas žurnalistikos ir kultūros vaidmuo, apibūdinamas interviu žanras, aprašomos vertinimo raiškos ypatybės ir samprata, analizuojamas vyrų ir moterų kalbėjimo stilius, jų kalboje vartojamos ypatybės. Tiriamojoje dalyje aptariamas žurnalistų, pašnekovų vyrų ir pašnekovių moterų vertinimas. Teorinėje dalyje pateikiamos 2 lentelės, praktinėje dalyje – 2 paveikslai ir 6 lentelės. Darbą taip pat sudaro anotacija, santrauka anglų kalba, įvadas, išvados bei literatūros sąrašas.

¹ <http://literaturairmenas.lt/zurnalo-archyvas>

1. TEORINIAI TYRIMO PAMATAI

1.1. Žurnalistika ir kultūra

Dažniausiai, interviù kuria žurnalistai, o jų darbo sritis yra įvardijama žurnalistikos terminu. Žurnalistika apima daugelį aspektų ir ją galima apibrėžti įvairiai. Mokslininkas Vytautas Urbonas (2007: 6–7) pateikia net keletą žurnalistikos apibrėžimų, pavyzdžiui, pirmiausia, žurnalistika apibūdinama kaip „žmogaus veiklos sritis, apimanti aktualios socialinės informacijos rinkimą, apdorojimą ir platinimą visuomenės informavimo priemonėmis“, kartu minėtas mokslininkas pamini, kad „žurnalistika formuoja, modeliuoja visuomenės gyvenimą, padeda visuomenei tapti atvira, tikrai laisva žmonių visuomene“. Žurnalistika įvardijama ir kaip „žurnalistinės veiklos produkcija, darbo rezultatai, įvairių žanrų sistema – laikraščių ir žurnalų publikacijos, radijo ir televizijos laidos, agentūrų informacijos pranešimai, dokumentiniai filmai, kuriuose yra pateiktos naujausios žinios, komentarai, vertinimai, samprotavimai, išvados, pasiūlymai, kurie padeda žmonėms susidaryti vaizdą apie mus supantį pasaulį, susidoroti su iškilusiomis socialinėmis, ekonominėmis, techninėmis problemomis“, taip pat kaip „spaudos, radijo, televizijos ir kitų žiniasklaidos priemonių sistema, kuri kompleksiskai atspindi svarbiausius tikrovės įvykius ir reiškinius, visuomenės interesus ir siekius“ bei „mokslo disciplina, nagrinėjanti viešosios informacijos esmę, visuomenės informavimo priemonių atsiradimą, paskirtį, funkcionavimo principus, raidos tendencijas, žurnalistinės veiklos teises ir dorovines normas“ (Urbonas 2007: ten pat). Iš tikrųjų, žmonės turi skirtingus požiūrius į naujienas, spaudą, medijas, informaciją ir komunikaciją (Zelizer 2005: 66), o žurnalistika, apimdama daugybę sričių, suteikia prieigą prie pasaulinės informacijos, turi sąsają su interaktyvumu (Pavlik 2001: 11). Tyrėjas McNair (2003: 3) žurnalistiką apibūdina kaip didelį ir besiplečiantį verslą, o mokslininkai Dennis ir Merrill² (1991: 35-36) pabrėžia, kad laikraščiams, televizijos laidoms ar kitoms informacijos skleidimo ir bendravimo su visuomene priemonėms yra svarbus visuomenės pasitikėjimas, nes didžioji auditorijos dalis tiki tuo, ką mato, perskaito ar girdi laikraštyje, televizijoje bei internete ir pan.

Taigi, žurnalistiką plačiąja prasme galima suvokti kaip informacijos perteikimo sritį, kuriai yra svarbus ir būtinas visuomenės atsakas. Vienas svarbiausių žurnalistikos tikslų yra pasiekti visuomenę, todėl žurnalistika ne vien informuoja, bet ir skatina domėtis, bendrauja ir kuria tarpusavio ryšį su skaitytojais, klausytojais bei žiūrovais. Žurnalistika susijusi su įvairiais veiklos srautais, apimančiais naujienas, formuojančiais visuomenės požiūrį,

² Žr. Evrette E. Dennis ir John C. Merrill „Pokalbiai apie žurnalistiką“.

reiškiančiais nuomone ar vertinimą, analizuojančiais, diskutuojančiais bei pritariančiais, paskatinančiais arba kritikuojančiais. Taigi, žurnalistika vienaip ar kitaip atspindi tikrovę, susitelkia į visuomenės poreikius, viešąją erdvę, taip kurdama ir formuodama bendruomenę, skatina ją veikti, diskutuoti, mąstyti.

Žurnalistika kaip mokslo sritis, kuria ryšį ir su kultūra, t. y. įvairiuose kultūrinuose žurnaluose, laikraščiuose, kuriuos galima matyti tiek spaudoje, tiek internetinėje erdvėje, gausu straipsnių, diskusijų, interviu, kuriais bendraujama ne vien su pašnekovu, bet palaikomas ryšys ir su visa bendruomene. Tyrėjas Keliuotis (2000: 146) pamini, kad kultūra ir kultūros srityje veikiantys asmenys žurnalistikai suteikia gilumo, prasmės, intelektualinės vertės. Kultūrai būdingos skirtingos apibrėžtys, iš kurių galima matyti, kad apskritai kultūra atspindi žmonių veiklą, dalinasi žmonių gyvenimo būdais bei kasdienybe, o kartu tai – pagrindinė žmonijos prisitaikymo priemonė, glaudžiai susijusi su socialine interakcija, bendravimu³ (cit. iš Vatrapi 2002: 7). Tyrėja Chavez (2002: 129) analizuodama mokinių mintis apie kultūrą, išskiria gilią (angl. *deep*) ir paviršutinę (angl. *surface*) kultūros struktūrinę dalį, tuo tarpu, kitas tyrėjas (⁴Schein 2012: 313) teigia, kad formaliuoju aspektu *kultūra* yra:

1. „prielaidų dalinimosi modelis,
2. išrastas, atrastas ar išvystytas tam tikros žmonių grupės,
3. kuris moko susidoroti su išorinėmis adaptacijos ir vidinėmis integracijos problemomis,
4. pakankamai gerai veikęs, kad būtų laikomas svarbiu ir pagrįstu,
5. todėl turi būti perduodamas kitiems bendruomenės, grupės nariams kaip tinkamas būdas suvokti, mąstyti ir jausti esant santykiyje su minėtomis problemomis“.

Galima matyti, kad siekiant tinkamai apibūdinti *kultūrą* formaliuoju aspektu yra išskiriamos pagrindinės vieno apibrėžimo dalys. Kultūrai yra svarbus bendras grupės narių mokymosi rezultatas, kultūra taip pat sprendžia elgesio, pažinimo ir emocinio lygmens problemas, kadangi kiekvienai grupei priklauso skirtingos patirtys ir problemos, todėl kiekviena grupė turės ir kitokio turinio kultūrą (Schein ten pat: 313–314). Kultūra yra įvairialypė, priklausanti bendruomenei ir atsiskleidžianti įvairiose srityse, o kaip teigia ir minėtas tyrėjas (Schein ten pat), „kultūra yra žmonių grupės nuosavybė“, ir „jeigu vienas asmuo negali apibrėžti visos grupės, tai vienas asmuo negali apibrėžti ir tos grupės kultūros“.

³Kroeber, A.L. and Kluckhohn, C. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. Harvard University Peabody Museum of American Archeology and Ethnology, (1952).

⁴ Straipsnis pateiktas M. Godwyn ir J. H. Gittell knygoje 'Sociology of Organizations' (2012).

1.2. Interviu žanro samprata

Žurnalistų pokalbiai su įvairių sričių pašnekovais dažnai yra pateikiami interviu forma, tačiau su tokiais interviu susiduriama ne vien sakytiniame, tai televizijoje, radijuje ar internete tiesioginės transliacijos metu, bet ir rašytiniame diskurse. Žiniasklaidoje yra pateikiama visokios tematikos interviu, kurie yra publikuojami ir pritaikomi skirtingiems žmonių poreikiams. „Žurnalistikos enciklopedijoje“ pateikiamos dvi termino *interviu* (angl. *interview*) apibrėžtys. Pirmiausia, *interviu* yra apibūdinamas kaip vienas pagrindinių informacijos rinkimo būdų, kurio metu informacija yra gaunama kalbantis tiesiogiai su pašnekovu arba pašnekovo pateikiama rašytine forma. Antra, *interviu* apibūdinamas kaip „žurnalistikos žanras, kuriame dialogo, pasakojimo pirmuoju asmeniu arba perpasakojimo forma pateikiamas žurnalisto pokalbis su politiku, visuomenės, kultūros veikėju, valdžios pareigūnu arba kuo nors pasižymėjusiu asmeniu“ (1997: 173).

Matyti, kad interviu apskritai galima suvokti kaip pokalbį, kuris turi daugiau nei vieną tikslą – suteikti informacijos, bendrauti, diskutuoti, sužinoti, interpretuoti, susitapatinti su pašnekovu, pokalbio tema ir kita. Kai kurių mokslininkų (Ekström, Kroon, Nylund 2006: 7) teigimu, interviu yra svarbus ne vien norint surinkti informaciją, bet ir išreikšti savitą nuomonę tam tikru aktualių klausimu. Tyrėjai Gubrium ir Holstein (2002, cit. iš Ekström, Kroon, Nylund, 2006: 9) taip pat teigė, kad interviu svarbus ne vien dėl informacijos rinkimo ir žinių produkavimo; jie pabrėžė ir tai, kad interviu yra visuomenės ir kultūros dalis.

Mokslininkė Rūta Marcinkevičienė (2008: 119) atkreipia dėmesį į žurnalisto poziciją ir interviu pavadina „žurnalisto sumanytą, parengtą ir įgyvendintą pokalbį“. Taigi, dažniausiai, žurnalistas būna jau pasirengęs inicijuoti, plėtoti ir vadovauti pokalbiui interviu metu, o nepaisant žurnalisto pasirengimo, iš dalies interviu yra panašus į laisvą, įprastą, kasdienį pokalbį su pažįstamu ar nepažįstamu asmeniu, šeimos nariu ar draugu. Marcinkevičienė (2008: 120–121), idealiu interviu, dažniausiai, dėl gyvumo ir autentiškumo vadina suplanuotą ir iš anksto parengtą žurnalisto bei spontanišką pašnekovo pokalbį ir tiesioginę jų pokalbio transliaciją (Marcinkevičienė, ten pat). Interviu būdinga gausi tematika, kalbinami įvairiapusiški pašnekovai, susitelkiama į pokalbio siunčiamą žinutę, pašnekovo asmenybę ir išreiškiamą požiūrį. Iš tiesų, pokalbio, dialogo forma interviu žanrui suteikia įtikinamumo, dramatiškumo, o kartais ir intymumo atspalvį⁵. Interviu yra natūraliai nuoseklus (Ekström, Kroon, Nylund 2006: 13), jam būdingas natūralumas, nes siekiama sukurti ir išlaikyti tikrą, nesuvaidintą pokalbį, ir nors pokalbį gali varžyti tai, kad interviu yra įrašomas, o vėliau ir publikuojamas viešai, tačiau vis tiek pagrindinis tokio pokalbio tikslas – išlaikyti kuo daugiau

⁵ Žr. „Žurnalistikos enciklopedija“ (1997: 173).

natūralaus kalbėjimo iš pašnekovo perspektyvos. Beje, kai kurių tyrėjų nuomone (Marcinkevičienė 2008: 119), suvokiant interviu situaciją visuomenės kontekste, galima jį pavadinti populiariu ir žinomu žanru, kuris toks tapo ir dėl „greito informacijos rinkimo tempo, naudojant informacines technologijas“.

Minėtos mokslininkės (Marcinkevičienė ten pat) teigimu, *interview* yra naudojamas trimis pagrindiniais atvejais, plg.:

- 1) kai kalbinamas asmuo, pašnekovas yra kompetentingas aptariamos srities specialistas ir gali autoritetingai pateikti kokią nors visuomenei svarbią informaciją;
- 2) kai siekiama sužinoti pašnekovo nuomonę koku nors klausimu;
- 3) kai domina pašnekovo asmenybė, jo gyvenimo būdas, istorija ir pan.

Kiti mokslininkai Nigel King, Christine Horrocks, Joanna Brooks (2019: 3) išskiria skirtingus interviu tipus: tai darbo interviu (angl. *job interview*), kokybinio tyrimo interviu (angl. *qualitative research interview*), interviu su įžymiais žmonėmis (angl. *celebrity interview*) ir tiriamieji žurnalistų interviu (angl. *investigative journalistic interview*), vykstantys su politikais ar kitos srities veikėjais. Matyti, kad daugiausiai šiame darbe bus analizuojama tiriamųjų žurnalistų interviu, kuriuose kalbinami kultūros srities žmonės.

Įprasta, kad interviu būna dialoginiai, tačiau gali pasitaikyti ir monologinių interviu pavyzdžių, kuriuose vyrauja vientisas aiškinimas, pasakojimas (Marcinkevičienė 2008: 120–121), pvz.: žurnalistas užduoda klausimą, o pašnekovas gali laisvai, išsamiai ir ilgai į jį atsakinėti, žurnalistui net nereikia skatinti pašnekovo kalbėti toliau, plėtoti pradėtas mintis, užduoti papildomų klausimų ir pan. Šiame darbe didžiausias dėmesys yra skiriamas dialoginiams interviu, kuriuose yra ne mažiau svarbus ir žurnalistų vaidmuo. Interviu taip pat galima suskirstyti pagal tokius kriterijus (žr. Marcinkevičienė 2008: 121–122), plg.:

- 1) **vaizduojamąjį objektą**, kai interviu suteikia informacijos apie tam tikrą įvykį, pvz.: tai gali būti *interview nuomonė*, kuri atskleidžia pašnekovo nuomonę, požiūrį, mintis tam tikru diskutuojamu klausimu; tokio pobūdžio interviu skaitytojams ar klausytojams siekiama pateikti kompetentingo asmens nuomonę. Gali būti ir *portretinių interviu*, kurie yra siejami su meniniais pramoginiais žanrais, siekiama pateikti kalbėtojo portretą, apibūdinti pašnekovą ir daugiau papasakoti apie jo gyvenimą;
- 2) **pateikimo būdą**, kai interviu gali būti *pasakojamieji*, sudaryti iš tam tikrų perskaitytų kitų žmonių minčių, citatų. Kitais atvejais interviu gali būti *dialoginiai (pašnekesiniai)*, kai žurnalistas bendrauja tarpusavyje su vienu pašnekovu, taip pat ir jau minėti *monologiniai* interviu, kai kalbėtojas į užduotą klausimą atsakinėja plačiai, žurnalistų vaidmuo pokalbyje jau nebėra toks svarbus, pvz.: prašoma

papasakoti apie savo paveikslų parodą ir toliau nėra užduodami patikslinantys klausimai, interviu nėra plėtojamas iš žurnalisto perspektyvos. Beje, interviu būna ir *diskusiniai* arba „*apskritojo stalo*“, kurių metu dalyvauja net keli pašnekovai; visi jie išsako savo nuomonę aptariamais klausimais, diskutuoja tarpusavyje;

- 3) **pašnekovų ir klausimų kiekį**, kai, vienu atveju vienam pašnekovui yra pateikiamas vienas ar keli klausimai, kitu atveju – keliems pašnekovams yra pateikiamas vienas ir tas pats klausimas arba keli skirtingi klausimai ir pan.;
- 4) **informacinę struktūrą**, vienu atveju klausimai būna „*paprastosios piramidės*“ tipo, kai pirmiausia pateikiami įžanginiai klausimai, o prie pagrindinės temos pereinama palaipsniui, kitu atveju klausimai gali būti „*apverstosios piramidės*“ tipo, kai probleminiai klausimai yra pateikiami pokalbio pradžioje;
- 5) **žurnalisto dalyvavimą pokalbyje**; interviu būna *anketiniai*, t. y. pateikiami anketos forma ir pašnekovas atsako į klausimus raštu bei atsakymus pateikia geriau juos apgalvojęs, ir *pašnekesiniai* interviu, kai pokalbis vyksta gyvai, o kalbėtojas ir žurnalistas kalbasi tarpusavyje, pokalbis gali nutolti nuo kalbėtojų pakreiptos temos, t. y. anketiniai interviu apsiriboja tik klausimo-atsakymo modeliu, o pašnekesiniai interviu gali nustebinti ir pačius pašnekovus, nes pokalbis vyksta gyvai ir kartais netikėtai gali nukrypti nuo pirminio plano;
- 6) **klausimų pobūdį**; interviu yra *atviri* – pateikiamas klausimas ir pašnekovas į klausimą atsako plačiai, pats klausimas reikalauja ilgesnio pasvarstymo, komentaro, pamąstymų, ir *uždari* interviu – pateikiami klausimai nereikalauja platesnio plėtojimo, į tokius klausimus galima atsakyti vienu sakiniu ar žodžiu, keliais žodžiais ar panašiai. Interviu gali būti *tiesmuki*, kai klausimai yra užduodami tiesiogiai, jiems būdinga tiesioginė kalbinė raiška, tokie klausimai reikalauja aiškaus atsakymo, kitu atveju klausimai gali būti reiškiami *netiesiogiai*, perteikiami užuominomis ar implikacijomis. Interviu gali būti ir *spontaniški* arba ne, t. y. jau apgalvoti, numatyti ir paruošti iš anksto. Taip pat, interviu dažnai būna *klausimo* tipo, kai žurnalistas užduoda klausimą, ir *teiginio, replikos* ar *komentaro* tipo, kai žurnalistas tiesiog išreiškia savo mintį, nuomonę, išsako teiginį, o tuomet pašnekovas jau komentuoja šį pasakymą, jį analizuoja, prideda savo įžvalgų, tokiu būdu pateikdamas ir savo atsakymą. Interviu klausimai gali būti ir *neutralūs* arba *vertinamieji*, t. y. kartu gali būti išreiškiamas ir požiūris, nuomonė, vertinimas tam tikru klausimu arba klausimas gali neturėti tokios intencijos. Klausimai taip pat gali būti ironiški, šmaikštūs, sarkastiški, pateikti humoro forma ir pan.;

- 7) **klausimų pastovumą**, kai klausimai yra *anketiniai*, tokiu atveju tinkami daugiau nei vienam interviu, todėl jie vadinami pastoviais klausimais, kitu atveju *vienkartiniai* klausimai yra užduodami tik vieną kartą konkrečioje situacijoje, kalbant atitinkama tema ir su atitinkamu pašnekovu;
- 8) **paskirtį**, kai interviu klausimai gali būti *informaciniai*. Jie suteikia informacijos, pasakoja apie tam tikrą įvykį. Taip pat interviu gali būti *įtikinėjantys*, kai siekiama įtikinti, paveikti pašnekovą atitinkama kryptimi, kitu atveju *pramoginiai* interviu, kurie yra glaudžiai susiję su pramoginio žanro sritimi, ir *reklaminiai* interviu, kurie reklamuoja, demonstruoja tam tikrą įvykį, daiktą ir pan.;
- 9) **pašnekovų atranką**, kai interviu vyksta su visuomenėje gerai žinomais žmonėmis arba asmenimis, gerai išmanančiais aptariamą sritį, temą, pvz.: apie dailę kalbama su dailininkais, apie muziką – su muzikantais ir pan. Žinoma, kartais interviu dalyvaujantis žinomas asmuo gali būti ir puikus aptariamą srities specialistas;
- 10) **teksto pateikimo būdą**, kai interviu gali būti pateikiamas ištisu tekstu, t. y. neturėti jokios struktūros, skirstymo arba gali būti suskirstytas, turėti struktūrą, tinkamą išdėstymą ir pan.

Dialoginiams interviu, vykstantiems tarp žurnalisto ir pašnekovo, yra svarbūs klausimai ir jų raiška, padedanti vystyti pokalbį tinkama kryptimi. Matyti, kad interviu klausimai gali būti įvairaus pobūdžio, t. y. atvirieji ir uždarieji, išankstiniai ir spontaniški, pagrindiniai, kurie susiję su interviu tema ir šalutiniai, nesusiję su pagrindine pokalbio tema, analizuojantys kitas temas, pvz.: pateikiami klausimai apie asmeninį gyvenimą, nors pagrindinė pokalbio tema yra pašnekovo surengta meno dirbinių paroda ar kita (Marcinkevičienė 2008: 120–121).

Kaip teigia mokslininkai Atkinson ir Silverman (1997: 304 cit. iš Ekström, Kroon, Nylund 2006: 9), tinkamai pasinaudojus interviu, galima „autentiškai pažvelgti į pašnekovo sielą“. Interviu yra tinkamiausias būdas, norint sužinoti daugiau apie pašnekovo asmenybę, asmeninius pamąstymus, požiūrį, ir ne vien iš paviršutiniškos, bet ir gilesnės perspektyvos, nes nesuvaržytas, kalbėtojui tematiškai aktualus interviu gali išlaisvinti ir parodyti tikrąją žmogaus asmenybę. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad interviu parodo ne vien pašnekovo, bet ir žurnalisto asmenines savybes, kaip jis geba pasiruošti pokalbiui ir jį palaikyti (Marcinkevičienė 2008: 125). Mokslininkas Randallis (1998) teigia, kad apklausti žmonės yra ypatingas menas, kurio metu svarbu būti pasiruošus netikėtiems atsakymams, pokalbio metu gebėti įsiklausyti ir išgirsti ne vien tiesioginius komentarus ir atsakymus, bet ir sekti implikacijas, mokėti interpretuoti, tinkamai užduoti patikslinančius klausimus. Dažniausiai dialoginiuose interviu žurnalistas dalyvauja visapusiškai, ne vien užduoda klausimus, bet ir

dalinasi savo mintimis ir įžvalgomis, vartoja įvairias raiškos priemones, susitapatina su adresatu, žurnalisto darbo objektu tampa tai, kas gyva, tikra ir aktualu (Keliuotis 2000: 151–156).

1.3. Vertinimo raiškos samprata ir ypatybės

Įprasta matyti, kad vykstant interviu tarpusavyje bendrauja žurnalistas ir su juo bendradarbiaujantis, į klausimus atsakinėjantis asmuo – pašnekovas. Kaip jau minėta ir anksčiau, interviu gali suteikti informacijos, o pasinaudojus įvairiomis vertinimo raiškos galimybėmis, padeda išreikšti asmeninį požiūrį, poziciją atitinkamu klausimu ar tema. Vertinimo raiškos pavyzdžių matoma įvairaus pobūdžio sakytinėje ir rašytinėje kalboje, tai ir komentaruose, monologuose ar dialoguose, kuriuose natūraliai siekiama sureaguoti, pasireikšti, įvertinti situaciją iš savos perspektyvos. Tyrėjai Hunston ir Thomsonas (2000: 5–6) vertinimą (angl. *evaluation*) vadina plačiu terminu, skirtą kalbėtojo ar rašytojo požiūriui, pozicijai bei jausmams išreikšti, atsižvelgiant į kalbamus subjektus bei pabrėžia, kad tyrinėjant vertinimo raišką, pirmiausia, visada yra įdomu sužinoti, kodėl, kada, kaip ir ką kalbėtojai ar rašytojai vertina. Minėti tyrėjai išskiria ir pagrindines vertinimo raiškos funkcijas, visas veikiančias tuo pačiu kalbėjimo ar rašymo metu:

- a) išreikšti kalbėtojo ar rašytojo nuomonę, atspindėti savo ar kelių žmonių vertybių sistemą;
- b) kurti ir palaikyti santykius tarp kalbėtojo ar rašytojo, klausytojo ar skaitytojo;
- c) organizuoti diskursą (Hunston, Thomson 2000; Ryvitytė 2005; Benamara, Taboada, Mathieu 2017, Damošius 2007).

Kaip teigia tyrėjas Damošius (2007: 52), „iš šių pagrindinių funkcijų matyti, kad vertinimas yra labai svarbus išsakant asmeninę nuomonę tam tikro reiškinių ar objekto atžvilgiu“. Mokslininkė Birutė Ryvitytė (2005: 96) vertinimą įvardija kaip „kalbėtojo ar rašytojo išreikštą požiūrį į ką nors kaip gerą ar blogą, tinkamą ar netinkamą, priimtina ar nepriimtina, pageidaujama ar nepageidaujama, teisingą ar neteisingą“, ir pritaria minėtiems tyrėjams, kad kalbėtojo ar rašytojo nuomonė būtent ir atspindi jo asmeninius įsitikinimus ir visuomenės, kuriai jis atstovauja, vertybių sistemą. Simonavičienė (2015: 193) pabrėžia, kad „vertinimu nuspręsta vadinti teksto autoriaus nuomonės, požiūrio ar pozicijos raišką tam tikro įvykio, daikto, asmens, dalyko atžvilgiu“. Tyrėjas White (2006: 38) vertinimu vadina „teksto išdėstymą auditorijai, parodant neigiamą ir teigiamą požiūrį į veiksmus, įvykius, dalykius“. Vertinimas gali atsiskleisti ir tada, kai „tam tikras reiškinys yra lyginamas kaip norma arba priešinamas jai“ (Ryvitytė 2005: 97).

Tyrėja Bednarek (2006: 3) išskiria vertinamuosius kriterijus, parametrus (angl. *evaluative parameters*), pagal kuriuos kalbėtojai gali vertinti įvairius kalbamuoju metu aptariamus dalykus, plg.:

- 1) gera ar bloga (emocijų kriterijus);
- 2) svarbu ar nesvarbu (svarbos kriterijus);
- 3) tikėtina ar netikėtina (netikėtumo kriterijus);
- 4) suprantama ar nesuprantama (suprantamumo kriterijus);
- 5) galima/negalima ar reikalinga/nereikalinga (galimybės/būtinybės kriterijus);
- 6) tikra ar netikra (tikrumo kriterijus).

Kaip pabrėžia minėti tyrėjai, vertinimui išreikšti aktualūs atraminiai vertinamieji kriterijai, svarbi nuomonės, pozicijos, požiūrio raiška, ryšio palaikymas bei diskurso organizavimas, vystymas, plėtojimas.

Tekstas ar kalbėjimas gali atspindėti ideologiją, kuri nebūtinai turi priklausyti visai visuomenei, tačiau gali išreikšti tam tikrą visuomenės grupę, pvz.: *vyrų, menininkų, muzikantų* ir pan. Ideologijos – kartu yra vertybių rinkiniai, kuriais parodoma, kas yra bloga ar gera, kas turėtų arba neturėtų vykti, kas laikoma tiesa ar netiesa (Hunston, Thomson 2000, Ryvitytė 2005). Kaip teigia tyrėjai Hunston ir Thomsonas (2000: 12), „vertinimas parodo, ar įvykiai pasakojime yra linksmi, nuostabūs, o gal gąsdinantys“. Kažkas, kas yra vertinama *gerai*, yra susiję ir su tikslo pasiekimu, laimėjimu, pripažinimu, patvirtinimu, kitu atveju, kas yra vertinama *blogai*, yra susiję su tikslo pasiekimo trukdymu, nesutikimu, prieštaravimu (Thomson, Hunston 2000: 14). Vertinimo raiška gali turėti manipuliacijos požymių, gebėjimą įtikinti adresatą mąstyti ir žvelgti iš adresanto perspektyvos. Netiesioginis kito asmens nuomonės formavimas gali atsiskleisti per tokius jungiamuosius žodžius, kaip.: *ir, bet, nes, nors* (Winter and Hudleston cit. iš Hunston, Thomson 8–10), kurie dažnai pasirodo vertinime ir rodo, pvz.: prieštaravimą, sutikimą, priežastį.

Vertinimo raišką galima atpažinti iš konceptualiosios arba lingvistinės vertinimo raiškos perspektyvos (Thomson, Hunston 2000: 14; Ryvitytė 2005: 97), kuriai būdingi trys pagrindiniai lygmenys: leksinis, gramatinis ir teksto. Kai kurie tyrėjai (Alba-Juez, Thompson cit. iš Benamara, Taboada, and Mathieu 2017: 207) teigia, kad vertinimo raiška įtraukia visus šiuos kalbos aspektus, plg.:

Lentelė 1.

fonologinis	per išreiškiamą intonaciją ir kita;
morfologinis	per žodžius ir jų priesagas, darybą;
leksinis-žodinis	svarbi vien žodžių raiška;
sintaksinis	svarbūs modalumo, žodžių tvarkos, struktūros aspektai
semantinis	įtraukia ir pragmatiką, konteksto elementus, pvz.: <i>ilgas pokalbis</i> gali būti suprantamas pozityviai, jeigu kalbama su draugais ir negatyviai, jeigu pokalbis vyksta verslo susitikime ir pan.

Gramatinį lygmenį⁶ analizavo įvairūs tyrėjai (Labov 1972, Stubbs 1986, Biber ir Finegan 1989). Šiuo atveju Labovas (1972 cit. iš Hunston ir Thomson 2000: 19) vertinimą siejo su tokiais pastiprinančiais aspektais, pvz.: gestai, ekspresyvi fonologija, pasikartojančios frazės, kiekybiniai žodžiai, o kartu pabrėžė ir modalumo, klausimų, palyginimų, liepiamosios nuosakos, būsimąjo laiko nuorodų, įvairių jau minėtų paaiškinamųjų žodžių (*kol, nuo, nes*) svarbą vertinimo raiškai. Kartais vertinimas yra suvokiamas kaip palyginimas ir „yra gretinamas su norma arba atvirkščiai – priešinamas jai atsižvelgiant į visuomenėje vyraujančias vertybių sistemas“ (Dumbliauskaitė 2013: 14). Dumbliauskaitės (2013: 17) teigimu, „vertinimo pobūdžio atpažinimas ne visuomet yra lengvas, tai dažnai priklauso nuo psichologinių (vertintojo požiūrio į pasaulį) ir socialinių (visuomenės kuriamo požiūrio į pasaulį) veiksnių“. Vertinimo raiškai suprasti yra svarbios formuluotės, kurias galima interpretuoti skirtingai, taip pat išskiriami ironijos ar sarkazmo atvejai, kai vertinimas reiškiamas neįprastomis, keistomis kolokacijomis, turi neigiamos konotacijos atspalvį, tačiau dauguma vertinimo raiškos pavyzdžių vis dėlto būna tiesioginio, eksplicitinio pobūdžio (Shaw 2004: 131–133). Tyrėjos Salager-Meyer ir Alcaraz Ariza (2004) irgi aptaria atvejus, kai vertinimas yra parodomas sarkazmu, ironija bei humoru.

Dauguma tyrėjų (Reich 2018: 45, Shaw 2006, White 2006: 38) išskiria šiuos vertinimui aktualius aspektus, plg.:

- 1) požiūrio (angl. *attitude*), kuris apima tiek teigiamus, tiek neigiamus kalbėtojo asmeninius vertinimus;
- 2) įsitraukimo (angl. *engagement*), kuris perteikia kalbėtojo vertinimo pozicijos išraiškas, kartais per modalinius žodžius (*galbūt, gali būti, turbūt*),rieveksmius (*tikriausiai, aiškiai*), veiksmažodžius (*tikėti, siūlyti, įtikinti*) bei kita;

⁶ Gramatinė reikšmė – bendra žodžių, žodžių formų ir žodžių junginių reikšmė (https://www.smetona.lt/wp-content/uploads/2019/02/LKM_paskaitos.pdf)

- 3) sustiprinimo (angl. *graduation*), kuris skirtas pranešimo turiniui sustiprinti ar susilpninti, o tai yra perteikiama kai kuriais prievoksmiais, kaip *tikrai, labai, giliai, ypač* ir kita.

Vertinimo raiškai būdingi ir šie tyrėjų išskiriami pogrupiai (Pekarová 2011: 45, Bednarek 2006, Reich 2018: 45, Shaw 2006, White 2006), plg.:

Lentelė 2.

afekto (angl. <i>affect</i>)	nuomonės (angl. <i>judgement</i>)	pripažinimo/įvertinimo (angl. <i>appreciation</i>)
-------------------------------	------------------------------------	---

Kaip pabrėžia mokslininkė Bednarek (2006: 27–29), *afektas* parodo emocinį kalbėtojo vertinimą, pvz.: *aš patenkinta, aš nustebusi, aš susižavėjusi* ir panašiai, *nuomonė* daugiau atskleidžia žmonių požiūrį į objektą, pvz.: *gražus kūrinys, šaunus argumentas* ar panašiai, o būtent per nuomonę kalbėtojas dažniausiai ir išreiškia susižavėjimą bei kritiką – teigiamą (pozityvųjį) ir neigiamą (negatyvųjį) vertinimą, *pripažinimas/įvertinimas* parodo į estetinę proceso ir produkto kokybę, ir nėra išreiškiamas afektui ar nuomonei priskiriamais vertinamaisiais žodžiais, pvz.: *nuostabi knyga* išreiškia kalbėtojo asmeninį knygos įvertinimą. Beje, kaip ir *afektas* ar *nuomonė*, *pripažinimas/įvertinimas* gali būti tiek teigiamo, tiek neigiamo vertinamojo pobūdžio. Išreikšti pripažinimą/įvertinimą galima tokiais išsamesniais ir ypatybės parodančiais žodžiais, kaip *kruopštus, protingas, išsamus*, tuo tarpu *nuomonė* yra aprašoma tokiais terminais, kaip *geras, puikus, blogas* ir panašiai (Shaw 2006: 5). Kalbėdama apie pripažinimo/įvertinimo kategoriją, tyrėja (Shaw ten pat) išskiria ir padarytą poveikį kalbėtojui (*įtraukiantis, nuobodus*), kokybę (*gražus, bjaurus*), suderinamumą (*subalansuotas, nesubalansuotas*), sudėtingumą (*sudėtingas, supaprastintas*) ir vertę (*originalus, konservatyvus*). Kaip teigia tyrėja Reich (2018: 56), „vertinamieji arba papildomi žodžiai gali būti apibrėžiami kaip žodžiai, teigiamai arba neigiamai vertinantys tikrovę, taip sukeltiant žmonėms teigiamą ar neigiamą požiūrį į tam tikrą subjektą“.

Semantiniu požiūriu vertinimas yra laikomas daugiau ar mažiau sinonimiškas konotacijai, nes turi teigiamo ir neigiamo atspalvio, tuo tarpu, pragmatiniu požiūriu, vertinimas yra suprantamas kaip adresanto požiūris, kuris irgi yra suvokiamas kaip teigiamas ar neigiamas. Matyti, kad kalbiniai vertinimo raiškos aspektai leidžia perteikti jausmus, įvertinimus ar nuomonę, ir dalintis tuo su kitais pokalbio dalyviais, adresatais (Benamara, Taboada, Mathieu 2017: 202).

Kai kuriuos leksinius vienetus galima identifikuoti kaip vertinamojo pobūdžio, pvz.: būdvardžiai (*puikus, siaubingas, svarbus, akivaizdus, įmanomas*), prievoksmiai (*laimingai,*

aiškiai, įdomiai, būtinai), daiktavardžiai (*sėkmė, nesėkmė, tragedija, triumfas*), veiksmazodžiai (*nepavykti, laimėti, abejoti, prarasti*). Matyti, kaip vieni leksiniai vienetai, žodžiai yra susiję su teigiamu, o kiti su neigiamu vertinimu. Tyrėja Monika Bednarek (2006: 29–30; White 2002) išskyrė ir daugiau, teigiamam ir neigiamam vertinimui būdingų žodžių porų, pvz.: *standartinis, sėkmingas, madingas* vs. *nesėkmingas, nevykęs, neįprastas* (normalumo aspektas), *protingas, stiprus, galingas* vs. *kvailas, lėtas, silpnas* (pajėgumo aspektas), *drąsus, patikimas, ryžtingas* vs. *nusiminęs, išsiblaškęs, tingus* (atkaklumo aspektas), *sąžiningas, teisingas, atviras* vs. *apgaulingas, nesąžiningas, fiktyvus* (teisingumo aspektas), *geras, rūpestingas, jautrus* vs. *blogas, žiaurus, slogus* (tinkamumo aspektas) ir pan. Matyti, kad vertinimo raiška yra glaudžiai susijusi su kryptinga skale (angl. *polarized scale*) dėl socialinių ir moralinių normų (Benamara, Taboada, and Mathieu 2017: 209). Kartais vertinimas yra reiškiamas ir modalumu, kuriuo yra išsakoma nuomonė apie tam tikrą pasiūlymą, teiginį, tvirtinimą, situaciją ar išreiškiama galimybė (pvz.: *gali būti įdomu*). Tačiau kai kurie tyrėjai teigia, kad dažniausiai vertinimas vis dėlto yra reiškiamas būdvardžiais (Benamara, Taboada, Mathieu 2017: 206).

Tyrėja Tran (2013: 3) taip pat išskirtinį dėmesį sutelkia į būdvardžius ir juos suskirsto į keletą grupių, plg.:

- 1) susidomėjimo (angl. interests, pvz.: *įdomus, naujas, nuobodus*);
- 2) tikslumo (angl. accuracy, pvz.: *patikimas, klaidingas*);
- 3) svarbos (angl. importance, pvz.: *svarbus, reikšmingas*);
- 4) pakankamumo (angl. sufficiency, pvz.: *detalus, mažas*);
- 5) suprantamumo (angl. comprehensibility, pvz.: *aiškus, nenuoseklus*);
- 6) kokybės (angl. quality, pvz.: *geras, puikus, prastas*);
- 7) tikrumo (angl. certainty, pvz.: *akivaizdus, netikras, pasitikintis*);
- 8) emocijų (angl. emotion, pvz.: *sūžavėtas, nusivylęs*);
- 9) nuomonės (angl. judgement, pvz.: *jautrus, kvailas*).

Mokslininkė Hewings (2004: 265), šalia jau minėtų grupių, išskiria ir pagyrimo (angl. praiseworthiness, pvz.: *įspūdingas, žavus, nuviliantis*) bei suvokimo (angl. perceptiveness, pvz.: *protingas, įžvalgas, nežinantis*) būdvardžių grupes. Kaip spėja Simonavičienė (2013: 194), opoziciniai būdvardžiai yra vertinamieji, „jie visada turėtų labai aiškiai rodyti kalbančiojo poziciją, nusistatymą ar nuomonę aprašomo reiškinio, asmens, dalyko, įvykio, situacijos, asmens atžvilgiu“. Skirdama vertinamųjų leksinių vienetų *geras* ir *blogas* reikšmes, minėta tyrėja (Simonavičienė 2013: 195–201) teigiamą vertinimą parodantį žodį *geras* susieja su profesionalumu, būdo, buvimo kažkuo, kai kalbama apie asmenį ir kokybiškumo,

pelningumo, garbingumo, žymumo, kai kalbama apie objektą, kategorijomis. Neigiamą vertinimą nurodantis žodis *blogas* autorės buvo susietas su neprofesionalumo, neigiamų moralinių ypatybių kategorijomis, kai kalbama apie asmenį, ir netinkamumo, nepelningumo kategorijomis, kai kalbama apie objektą. Tyrėja Marzá (2011: 100) teigia, kad būdvardžiai yra esminis būdas išreikšti daiktavardį, jie reikalingi argumentuojant, įtikinėjant, samprotaujant, pasakojant, be to, būdvardžiai gali būti reiškiami objektyviau ar subjektyviau, jie nemažai atskleidžia adresanto požiūrį į kalbamą ar rašomą dalyką. Tyrėja Kertz (2006) taip pat išskyrė būdvardžių svarbą vertinimo raiškai ir pabrėžė, kad tokie vertinamieji būdvardžiai kaip kvailas (angl. *stupid*), gudrus (angl. *smart*), grubus (angl. *rude*) jau daugiau nei keturiasdešimt metų laikomi nuoseklia sintaksine ir semantine klase (Lees 1960, Bolinger 1961, Vendler 1963, 1968, Quirk et al. 1985 cit. iš Kertz 2006: 229).

Mokslininkas Hylandas (2000), kalbėdamas apie teigiamą ir neigiamą vertinimą akademiniam rašyme, pastebėjo, kad dažniau būdvardžiais yra giriamas nei kritikuojamas. Kaip pastebėjo tyrėja Tran (2013: 2), tirdama knygų recenzijas skirtingose mokslo disciplinose, vieni pagrindinių teigiamą vertinimą parodančių būdvardžių buvo *naudingas*, *svarbus* ir *įdomus*, o dažniausiai vartojamas neigiamo vertinimo būdvardis – *sunkus*. Minėta tyrėja (Tran 2013: 3), remdamasi ir kitų mokslininkų įžvalgomis (Hunston ir Francis 2000, Bikilienė 2016: 178, Martin ir White 2016: 86), pabrėžė būdvardinės struktūros *čia/tai + yra + būdvardis* dažną konototą vartojimą, pvz.: <...> *tai yra stiprių, neintegruotų, nebrandžių emocijų iškilimas* <...>, bet kartu ši frazė vertinime gali prisijungti ir kitų kalbos dalių žodžius, tai irrieveiksmius, pvz.: <...> *tai yra gerai* <...>, daiktavardžius, pvz.: <...> *tai yra dabartinės visuomenės atspindys* <...>⁷ ir pan.

Tyrėjai Hunston ir Thomsonas (2000: 3–4) teigiamą ir neigiamą vertinimą apibūdino kaip galimybę išreikšti adresanto nuomonę, o kartu pabrėžia atvejus, kai viena frazė ar sakinytis gali turėti net du vertinimo pavyzdžius, pvz.: „taip, iš tikrųjų *menininkai turi priežasčių dejuoti*“, kuriame galima matyti, kad vienas vertinimas atsiskleidžia perrieveiksmį *iš tikrųjų*, o kitas – per toliau einančią frazę *menininkai turi priežasčių dejuoti*, nors abiem atvejais nurodomas tas pats vertinimas.

Bednarek (ten pat: 44) išskiria centrinius ir periferinius vertinimo kriterijus ir pabrėžia, kad centriniai arba pagrindiniai yra susiję su subjektų vertinimu, vertinamomis situacijomis ar teiginiais. Tyrėja pastebi, kad teigiama ar neigiama emocijų raiška vertinime gali būti reiškiamas žemu, vidutiniu ar aukštu intensyvumu, pvz.: *gražus–neteisingas–bjaurus*, kaip ir pats teigiamas ar neigiamas vertinimas gali būti perteikiamas nuo žemiausio iki aukščiausio lygmens, pvz.: *geras–puikus–nuostabus* (Bednarek ten pat: 47). Periferiniai vertinimo

⁷ Pavyzdžiai parinkti darbo autorės.

kriterijai atsiskleidžia tekste, pvz.: nuogirdų (angl. *hearsay*) aspektu, kuriam būdinga perfrazuota kito asmens kalba (pvz.: *kur esi, ten ir kapas, kaip sakė vienas Kipro poetas*), o kartu minėtiems semantiniams dalykams atskleisti įtraukiami ir tokie žodžių junginiai kaip *jis pasakė, jis galvojo, gerai žinoma (kad), paaiškėjo (kad), akivaizdžiai* ir kita (Bednarek ten pat: 53).

Vertinimo raiška yra susijusi ir su subjektyvumo sąvoka, kuri kitaip įvardijama kaip saviraiškos terminas (angl. *self-expression*), apimantis jau minėtą kalbėtojo požiūrį, įsitikinimus, jausmus, emocijas, sprendimus, asmeninius pasirinkimus, nusistatymą (Bednarek 2006: 20). Mokslininkas White (2016: 80) pritaria, kad viena iš vertinimo funkcijų yra perteikti teigiamą ir neigiamą požiūrį. Jis taip pat sieja vertinimą su pozicijos ir subjektyvumo terminais. Iš tiesų, žvelgiant į kitų tyrėjų darbus, galima matyti, kad subjektyvumas yra nuomonės, vertinimo raiškos dalis (Baneld, 1982; Wiebe, 1994 cit. iš Wiebe, Brucey, Bell, Martinz, Wilson 2001). Kaip teigia tyrėjai, subjektyvumui galima priskirti du pagrindinius tipus:

- 1) vertinimą (angl. *evaluation*)
- 2) spėjimą (angl. *speculation*) (Wiebe, Brucey, Bell, Martinz, Wilson 2001: 2).

Beje, vertinimas ne visada yra išreiškiamas tiesiogiai, jis gali būti išsakomas per jau anksčiau minėtas implikacijas, netiesioginę kalbinę raišką (Ryvitytė 2005: 97). Mokslininkas Shaw (2004: 122) taip pat išskiria netiesioginio, implicitinio, vertinimo atvejus ir teigia, kad bet koks sakinytis gali būti vertinamasis atitinkamame kontekste. Nors kontekstas yra labai svarbi vertinimo raiškos sąlyga, tačiau labai dažnai neigiamos žodžio struktūros perteikia būtent neigiamą vertinimą nepriklausomai nuo konteksto (Shaw 2004: 127), pvz.: veiksmažodžiais *neturėti, nebūti, nepatikti* ir pan. Vis dėlto vertinimo teigiamumą, neigiamumą ar neutralumą geriausiai atspindi kontekstas.

Konotacinė žodžių reikšmė yra glaudžiai ir tiesiogiai susieta su vertinimu, o nagrinėjant žodžių reikšmes vis tiek „negalima atsiriboti nuo konteksto ir kalbinės situacijos“ (Simonavičienė 2015: 192–193). Tiesa, kartais vertinimas gali būti reiškiamas ne vien iš adresanto perspektyvos, pritarimo, pvz.: *man patinka visoks teatras*, bet ir iš kito asmens pusės, pvz.: *jam patinka tai, ką rašau*, o tai akivaizdžiai parodo ne asmeninę kalbėtojo nuomonę (Bednarek 2006: 32). Beje, vertinimą įprasta išreikšti argumentuotai, taip siekiant aiškiau parodyti, *kodėl* yra vertinama būtent taip, tačiau kartu vertinimas gali būti parodomas ir vienu žodžiu, pvz.: *nuostabu*.

Tyrėjai (Benamara, Taboada, Mathieu 2017: 204), žvelgdami į tokių mokslininkų darbus kaip Biberis ir Finegan (1988, 1989), pirmiausia dėmesį atkreipė į tokius

prieveiksmius kaip *asmeniškai, atvirai, neabejotinai, žinoma, akivaizdžiai* ir pan. Tačiau vėliau minėti tyrėjai (ten pat) išskyrė ir būdvardžių, veiksmažodžių vartosenos, taip pat modalumo svarbą vertinimui reikšti. Kalbėdami apie vertinimo raišką ir remdamiesi kitais tyrėjų darbais (Chafe 1986; Boye ir Harder 2009), Benamara, Taboada, Mathieu (ten pat) atkreipia dėmesį į evidencialumo funkciją (angl. *evidentiality*). Mokslininkė Ruskan (2010: 1) evidencialumą apibūdina kaip semantinę gramatikos kategoriją ir išskiria keletą svarbiausių evidencialumo reikšmių būdingų vertinimui, plg.:

- 1) numanymas (angl. *inference*);
- 2) nuogirdos (angl. *hearsay*);
- 3) perpasakojimas (angl. *reportive*);
- 4) citavimas (angl. *quotative*);
- 5) nuostaba (angl. *mirative*).

Kalbant apie evidencialumą, „leksinėmis evidencialumo raiškos priemonėmis laikomi sakinio prieveiksmiai, įterpiniai ir dalelytės“ (Wiemer 2008: 10 cit. iš Ruskan ten pat: 1). Taigi galima matyti, kad per evidencialumo raiškos priemones gali atsiskleisti ir vertinimo raiška. Šiuo atveju mokslininkas Chafe'as (1986 cit. iš Bednarek 2006) išskiria keletą tokių evidencialumo kategorijų, kurių dauguma galėtų būti priskiriami ir sąšvelnių kategorijai, plg.:

- 1) patikimumo žymekliai (angl. *markers of reliability*), tai *žinoma, galima, galbūt, tikrai, neabejotinai* ir kita;
- 2) įsitikinimo žymekliai (angl. *markers of belief*), tai *aš manau, aš spėju* ir kita;
- 3) indukcijos žymekliai (angl. *markers of induction*), tai *turi, atrodo* ir kita;
- 4) nuogirdų žymekliai (angl. *markers of hearsay*), tai *žmonės sako, ji man sakė* ir kita;
- 5) dedukcijos žymekliai (angl. *markers of deduction*), tai *turėtų, galėtų, norėtų* ir kita;
- 6) jutiminiai žymekliai (angl. *markers of sensory evidence*), tai *matyti, girdėti, jausti*;
- 7) žinių ir žodinių išteklių derinimas (angl. *matching knowledge against verbal resources*), tai *lyg ir, maždaug* ir kita;
- 8) žinių ir lūkesčių derinimas (angl. *matching knowledge against expectations*), tai *tiktai, bet, tačiau, vis dėlto* ir kita.

Kaip teigia anksčiau minėta tyrėja (Ruskan 2010: ten pat), dažniausiai evidencialumo sričiai yra priskiriami įvairūs įterpiniai, pvz.: *sakau, matau, manau, žinai, girdi*, o kartu ir beasmeniai veiksmažodžiai, bendraties formos ar kita, pvz.: *matyti, aišku, žinoma, atrodo* ir panašiai. Aptarusi kitų mokslininkų įžvalgas (Ambrazas, red. 2006: 644; Labutis 2002: 350–351; Akelaitis 1992: 71), Ruskan (2010: ten pat) taip pat pamini, kad bevardės giminės būdvardis *aišku* išsako pašnekovo tvirtą įsitikinimą, *matyt* nurodo netvirtą žinojimą, abejonę,

o *girdi* tarsi atkreipia pokalbyje dalyvaujančio kito asmens dėmesį. Tyrėja išskiria ir kai kurias evidencialias dalelytes, pvz.: *esą, neva, lyg, tarsi, tarytum* ir t. t., kurios irgi tam tikrame kontekste gali turėti vertinimo raiškos požymių rodiklių (Ruskan 2010: ten pat). Kaip jau minėta anksčiau, evidencialumas gali būti reiškiamas ir kai kuriaisrieveiksmiais, pvz.: *aiškiai, akivaizdžiai*, arba tos pačios šaknies bevardės giminės būdvardžiais, pvz.: *aišku, akivaizdu*, kuriais parodomas tvirtas, užtikrintas vertinimas, žinojimas.

Taigi, vertinimo raiška yra būdinga tiek sakytinei, tiek rašytinei kalbėtojo išsakytai pozicijai. Vertinimas padeda kalbėtojui atskleisti savąjį požiūrį, perteikti mintis, o gal net pakreipti adresato mintis, teiginius atitinkama kryptimi. Galima matyti, kad kalbiniai vertinimo raiškos aspektai leidžia perteikti jausmus, įvertinimus apie žmones, situacijas ar objektus ir dalintis šiomis nuomonėmis su kitais kalbėtojais (Benamara, Taboada, Mathieu 2017: 202). Būnant tam tikroje situacijoje ir ją vertinant (angl. *being situation-evaluation*), svarbu identifikuoti, su kuo yra kalbama, gebėti tinkamai išsakyti mintis ir jausmus apie esančią situaciją, kryptingai pasidalinti išvalgomis ir savomis interpretacijomis (Winter 1994: 57 cit. iš Bednarek 2006). Vertinimo raiškos pavyzdžius galima suskirstyti pagal įvairius kriterijus, tačiau šiame darbe, skiriamos dvi plačiausios grupės, t. y. teigiamas ir neigiamas vertinimas, jų raiškos priemonių ieškoma kultūros tematikos interviu.

1.4. Kalbėjimas ir genderlektas

Tai, kad moterų ir vyrų kalba skiriasi, gali patvirtinti kiekvienas, tačiau pastebėti skirtingų lyčių kalbėjimo bruožus yra sudėtinga. Kalbant apie moterų ir vyrų kalbėjimo skirtumus galima matyti, kad moterys vartoja mažiau direktyvų formų ir kalba mandagiau nei vyrai, pvz., gydytojai vyrai pataria: *valgykite daugiau vaisių*⁸, tuo tarpu gydytojos moterys dažniau sako: *galbūt jūs turėtumėte pabandyti suvalgyti desertui daugiau šviežių vaisių*⁹ ir pan. (Holmes 2013: 281). Kai kurie tyrėjai (Stundžė 2009, Tannen 1991) išskyrė moterų kalbai būdingą bruožą palaikyti pokalbį, skatinti kalbėtis, pabrėžė jų kultūrai svarbią atsakomybę, nuolankumą, santykių palaikymą, šiuo atveju vyrų kalbai buvo priskiriamas polinkis kontroliuoti, palaikyti savo statusą, autoritetą, vengimas pasirodyti silpniems, pažeidžiamiems, išryškinami jų kultūrai būdingi stiprumo, emocinio stabilumo, konkurencijos, tiesioginės kritikos raiškos požymiai. Kiti tyrėjai taip pat vyrišką kalbėjimo stilių apibūdina kaip konkuruojantį, konkurencinį, rungtyniaujantį, dominuojantį, lyderiaujantį, tuo tarpu moterišką kalbėjimo stilių apibūdina daugiau kaip kooperatinį,

⁸ (angl. Eat more fruit).

⁹ (angl. Maybe you could try fresh fruit for dessert).

siekiantį bendradarbiauti, inicijuojantį sklandžią ir rišlią interakciją (Holmes 2006; Schnurr 2009 cit. iš Sung 2013: 26). Vyrų kalbėjimo stilius taip pat pasižymi ir didesniu pertraukinėjimu pokalbyje (Coates 1997, 2004; Talbot 2010; Schnurr 2009 cit. iš Sung 2013: 26).

Tyrinėdama lingvistinių knygų recenzijas Ryvitytė (2005) atkreipė dėmesį į tai, kad išsakydami savo vertinimą tiek vyrai, tiek moterys, vartojo tam tikrus pagyrimo tipus, kuriuos visada reiškė tiesiogiai, t. y. tyrinėtose recenzijose buvo vartojami tokie teigiamą prasmę suteikiantys žodžių junginiai, kaip *labai naudingas* (angl. *extremely useful*), *labai sveikintinas* (angl. *highly welcome*), *neįkainojamas leidimas* (angl. *invaluable edition*) ir kita (Ryvitytė 2005: 98). Minėta tyrėja išskyrė neigiamo vertinimo raiškos netiesiogiškumą recenzijose, pastebėjo, kad vertinant knygas, pradžioje dažniau buvo pasitelkiamas teigiamas vertinimas, o pabaigoje pasitaikė daugiau neigiamo vertinimo; griežtesnių komentarų, pastabų, patarimų. Tyrėja atkreipė dėmesį, kad vyrai daugiau nei moterys vertindami pateikė kritikos elementų, tuo tarpu moterys tik šiek tiek dažniau vertino knygos stilių nei vyrai. Apibendrinama tyrėja pastebėjo, kad vyrai iš tiesų labiau siekė pranešti skaitytojui rašytojo požiūrį į kokią nors reiškinį, o moterys – kurti ir palaikyti rašytojo ir skaitytojo santykius (Ryvitytė 2005: 101).

Iš tikrųjų, moterų ir vyrų bendravimą galima pavadinti tarpkultūriniu, pvz.: moterys kalba, girdi ir bendrauja ryšio, artumo bei intymumo kalbą, tuo tarpu vyrams būdinga tai parodyti per socialinio statuso, nepriklausomybės, savarankiškumo kalbą. Taigi, užuot pasakius, jog vyrai ir moterys kalba skirtingomis tarmėmis, buvo įvardyta, kad abiejų lyčių asmenys kalba skirtingais *genderlektais* (Tannen 2000: 19). Genderlektu yra vadinamas „vyrų ar moterų kalbėjimo pastovių požymių rinkinys“ (К и р и л и н а 2005,23; Tannen 2005,483–490 cit. iš Valentienė 2007: 192). Kaip teigia tyrėja Valentienė (2007: 192) ne kiekvienoje komunikacijoje vyrų ir moterų kalbėjimo skirtumai yra pastebimi ir ryškūs, o lytis ne visada yra kalbėjimą nulemiantis rodiklis. Tačiau, tam tikrų kalbinių skirtumų pasitaiko, pvz.: vyrams dažnai būdingesnė tiesioginė kalbinė raiška nei moterims, moterys kalboje vartoja daugiau sąšvelnių, įvairesnės intonacijos, moterų kalba turi ir daugiau poteksčių. Kaip paminėta tyrėja Holmes (2013), lytis yra kaip kultūrinių skirtumų aspektas, nes visi skirtumai kyla iš menkesnės moterų socialinės pozicijos. Kalbėdama apie skirtingų lyčių mandagumo ir stereotipų aspektus ir pasiremmdama amerikiečių lingvistės Robin Lakoff mintimis, minėta tyrėja atkreipia dėmesį į tai, kaip moterys vartoja kalbą, kuri stiprina jų antraeilį statusą.

Mokslininkė Lakoff (cit. iš Holmes 2013: 301–303) išskyrė keletą kalbos ypatybių, kurios yra dažnesnės moterų, o ne vyrų kalboje:

- 1) žodiniai užpildai (pvz.: *you know, sort of, well, you see*);
- 2) pažymimieji klausimai (pvz.: *very nice, isn't she?*);

- 3) kylanti intonacija deklaratyvuose (pvz.: *it's really good*);
- 4) tušti būdvardžiai (pvz.: *divine, charming, cute*);
- 5) tikslūs spalvų terminai (pvz.: *aquamarine*);
- 6) atitinkamų jungtukų vartojimas (pvz.: *I like him so much*);
- 8) mandagios kalbos formos (pvz.: *netiesioginiai prašymai, eufemizmai*);
- 9) kai kurių žodžių vengimas (pvz.: *fudge, my goodness*);
- 10) empatinis stresas (pvz.: *it was a BRILLIANT performance*);
- 11) taisyklinga gramatika.

Taigi, lyties aspektas gali būti netiesiogiai koduojamas per kalbą, nes tam tikri lingvistiniai diskurso pasirinkimai yra susiję su atitinkamomis pozicijomis, vaidmenimis ar praktika, turinčiais ryšį su atitinkama lytimi (Och 1992 cit. iš Sung 2013: 26). Žmonės konstruoja savo tapatybę, remdamiesi atitinkamais diskurso stiliais, kurie gali būti pažymėti kaip tam tikri lyties bruožai (Holmes 2006; Schnurr 2009; Talbot 2010 cit. iš Sung 2013: 26).

Kai kurie tyrimai parodo, kad moterys kalba tris kartus daugiau nei vyrai (Brizendine 1994 cit. iš Oliveira 2009: 2), kita vertus, dar senesni tyrimai (Drass 1986 cit. iš ten pat) parodo, kad vyrai vis dėlto kalba daugiau nei moterys. Kalbant apie moterų kalbėjimą, kitoks požiūris į jų kalbą gali priklausyti ir nuo skirtingų regionų, šalių, pasaulio vietovių, kur galima išgirsti net įvairių posakių pvz.: „Greičiau jau Šiaurės jūra pritrūks vandens, nei moteris pritrūks žodžio“ (Jutlandija)¹⁰ (Sunderland 2006: 2). Šiuo atveju mokslininkas Bradley (1988: 126) pamini, kad Australijos aborigenų *yanyuwa* kalboje, moterys su vyrais kalba savo dialektu, o vyrai savo dialektu su moterimis. Kartais atrodo, kad vyrai ir moterys užauga dviejose skirtingose kultūrose, todėl ir lyčių komunikacija nėra vienoda (Tannen 1991 cit. iš Stundžė 2009: 107).

Minėtas tyrėjas Sunderlandas (2006: 31) išskiria kelis aspektus, pagal kuriuos galima lyginti skirtingų lyčių kalbą, pvz.: galima lyginti moterų ir vyrų, berniukų ir mergaičių kalbos skirtumus, galima palyginti jų kalbų panašumus, yra galimybė tyrinėti kalbos įvairovę, atsižvelgiant į lytį, individualius arba grupinius kalbinius santykius, pvz., vyrų ar moterų kalbinių grupių tyrimuose galima tyrinėti, kaip kreipiamasi, kaip kalbama, kas sakoma kiekvienai lyčiai atskirai, galima tyrinėti skirtingų lyčių stereotipus ir pan.

Kalbėjimo ir lyties santykis, skirtumai ir panašumai nėra vien tik išreikštas požiūris, tai daugiau tema, o plačiau – studijų sritis, kurios mokymąsi ir tyrimus galima sieti ne vien su sociolingvistika, diskurso analize ir kalbos kaitos procesais, bet ir su stilistika, pragmatika, raštingumu, kalbos istorija bei su istorine ir aprašomąja lingvistika (Sunderland 2006: 55).

¹⁰ ‘The North Sea will be found wanting in water than a woman at a loss for a word’ (Jutland).

Lyčių kalbos tyrimai yra svarbūs ir iš feministinės perspektyvos, nes, kaip teigia tyrėja Lakoff, jeigu maža mergaitė kalba šiurkščiau nei berniukas, ji bus išstumta iš grupės, išbarta, nutildyta ar išjuokta. Tokiu būdu visuomenė nustato mergaičių ir moterų vietą, nes tam tikri stereotipai ir normos neleidžia joms kalbėti taip, kaip natūraliai norisi (Lakoff 2009: 47). Taigi, feministiniu požiūriu, moteris turi du pasirinkimus, t. y. būti žemiau nei moteris arba žemiau nei žmogus, o šie abu dalykai yra skausmingi ir sunkiai priimami (Lakoff 2009: 48). Lakoff (2009: 51) pabrėžia, kad galima pamatyti tam tikrų moters žodyno išskirtinumų, pavyzdžiui, yra tam tikra grupė būdvardžių, kurie turi ne tik pažodines reikšmes, bet išreiškia ir kalbėtojo susižavėjimą kažkuo. Kai kurie iš tų būdvardžių yra neutralūs kalbėtojo lyties atžvilgiu, t. y. įprasta, kai juos vartoja ir vyrai, ir moterys (pvz.: *great, cool, terrific*) tačiau kiti, atrodo, yra būdingesni tik moterų kalbai (pvz.: *adorable, charming, lovely, sweet*). Šiuo atveju kita mokslininkė Wright (2002), analizuoja lyties ir kalbėjimo problematiką. Ji aptaria tarp lyčių atsirandančius stereotipus ir pateikia schemą, kuri iliustruoja, kad vyrams ir moterims yra būdinga skirtinga kalba, komunikacija, kurią gali veikti išsilavinimo, lyties, socialinio statuso, amžiaus, kultūros ir etniškumo, santykių, geografinės vietos aspektai (Wright 2002: 5, Stundžė 2000: 99). Tyrėja Lijana Stundžė (2009: 99) teigė, kad „lytis yra svarbi daugelyje socialinės sąveikos ir komunikacijos procesų“, be to „buvimas moterimi ir vyrų talpina mus į tam tikros socialinės grupės rėmus, kurie iš esmės yra skirtingi“. Beje, minėta tyrėja išskiria socialinės ir biologinės lyties skirtumus, pabrėždama, kad bendruoju požiūriu socialinė lytis (angl. *gender*) yra „vadinama kultūrine, psichologine lytimi, ir yra daug platesnė bei visapusiškesnė sąvoka nei biologinė lytis“ ir „apibūdina lyčių savybes, jų socialinius vaidmenis, moterims ir vyrams priskiriamų moteriškumo ir vyriškumo savybių supratimą, lyties tapatumą“ (Stundžė 2009: 101). Minėta tyrėja pabrėžia, kad sociolingvistiniai lyčių kalbos tyrimai rėmėsi trimis koncepcijomis, t. y. moterys turi mažiau galios kalboje, vyrai dominuoja kalboje ir ją kontroliuoja, tačiau moterų ir vyrų komunikacijos stiliai yra vienodai svarbūs (Stundžė 2009: 109).

Taigi, šiame darbe, tiriant kultūrinius interviu ir juose pasirodančią vertinimo raišką, siekiama pažvelgti ir į lyties aspektą, t. y. ar vyrai ir moterys vienodai išsako vertinimą, ar galima pamatyti panašumų, kurie yra būdingi tiek moterų, tiek vyrų vertinimo raiškai, ar skirtumai tarp vyrų ir moterų vertinimo raiškos yra tokie ryškūs, kad juos galima būtų išskirti ir analizuoti, o kartu pasidalinti ir savomis įžvalgomis.

2. TIRIAMOJI TYRIMO DALIS

2.1. Žurnalistų vertinimas

2.1.1. Teigiamas žurnalistų vertinimas ir pašnekovų atsakymai

Vertinimo raiškos pavyzdžių interviu galima pamatyti ne vien pašnekovų kalboje, bet ir pokalbį inicijuojančių, kuriančių asmenų – žurnalistų pasisakymuose. Dažniausiai žurnalistai pateikia klausimus, siekdami išsiaiškinti kalbėtojų požiūrį atitinkama tema, tačiau kartais jie prideda ir savo įžvalgų, įsitraukia į bendrą pokalbį ir, nors tai daro mažiau nei pašnekovai, tačiau taip pat vertina dalykus, įvykius ar situacijas. Žurnalistai vertindami dažniausiai vartojo vertinimą pastiprinančius ir kitus prievokius bei veiksmažodžius, pasitaikė šiek tiek būdvardžių, patikimumą¹¹ reiškiančių leksinių vienetų, kitų įterpinių. Žurnalistų interviu vartotus dažniausius vertinamuosius junginius galima pavaizduoti lentelėje, plg.:

Lentelė 3. Junginiai su dažniausiai teigiamą žurnalistų vertinimą reiškiančiais žodžiais

prieveiksmiais	<labai>	<i>yra skirti individui pajungti į <...> aiškią sistemą; tematiškai <...> nuosekli knyga; patys miško gynėjai dažnai kalba <...> emocingai; viskas <...> arti, kai yra internetas; namų sąvoka tampa <...> plati; tavo veikėjai <...> savarankiški; tavo paveikslai man atrodo <...> momentiški ir gyvi; piešdama komiksus apie literatūrą tu <...> prisidedi prie literatūros įvaizdžio gerinimo; turi vieną <...> aiškų tikslą – suteikti konkrečių žinių apie Vilnių; man <...> įdomu; <...> svarbus darbas, <...> reikalingas.</i>
	<dažnai>	<i><...> dalyvauji užsienio knygų mugėse; skaitant <...> susidaro įspūdis, kad eilutės gimsta spontaniškai, eilėraščiai šiek tiek sapniški; <...> nevengi absoliučiai laisvų interpretacijų.</i>
	<nemažai>	<i>atlieki <...> viešų vaidmenų, nekalbant apie privačius; tekste taip pat esama <...> originalių, nenuvalkiotų metaforų; pačiam kūniškumui skiri tikrai <...> dėmesio; <...> basteisi po pasaulį.</i>
	<daug>	<i>man viskas pasidarė <...> aiškiau, ramiau; eilėraščiuose <...> deminutyvų; kūryboje taip pat <...> dėmesio skiri vyro ir moters santykiui; <...> keliauji, dirbi įvairiuose</i>

¹¹ angl. (reliability).

		<i>žurnalistiniuose projektuose; parodoje naudoji <...> skirtingų medijų; tavo darbuose yra <...> spalvos; preciziški paveikslai būdavo <...> tikroviškesni už fotografiją.</i>
veiksmažodžiais	<sugebi> (sugebėti)	<i><...> iškapstyti visiškai naujų – ir paprastai žiauriai juokingų – smulkmenų; <...> „nulaužti“ pokalbį kaip ir tavo veikėjai; puikiai <...> paprastų, kasdienių daiktų išvaizdai savo atspauduose suteikti romantiškumo.</i>
	<turi> (turėti)	<i>vertėjas <...> išmanyti dvi kultūras, privalo būti visapusiškai išprusęs; akustinių reiškinių tyrinėtojai teigia, kad kiekvienas miestas <...> pagrindinį skambesio toną; <...> teisę iš parodos išsinešti savo susidarytą įspūdį.</i>

2.1.1.1. Vertinimo raiška prieveiksmiais

Surinktuose interviu, žurnalistai savo požiūrį, vertinimą dažnai reiškė įvairiais prieveiksmiais. Galima matyti, kad vertinimui buvo pasirinkta vartoti prieveiksmį *labai*, kuris jungdamasis su kitomis kalbos dalimis, parodė teigiamą žurnalistų vertinimą. Beje, buvo keletas junginių su prieveiksmiais *itin, ypač, daug*, kurie atlieka tą pačią funkciją, kaip ir prieveiksmis *labai*, plg.:

(ŽV1)¹² *Tavo paveikslai – tarsi lakoniški, ironiški, bet nepamokslaujantys kasdienybės komentarai. Jie man atrodo labai momentiški ir gyvi.*

(PA1)¹³ *Momentiškumo įspūdis atsiranda tapant iš fotografijos – kai kur paveikluose nuo blykstės raudonuoja akys. Leidžiu sau naudotis fotografijos autentiškumu, o kartais atvirksčiai – netobulumu, keliamu klaidingu įspūdžiu. <...>*

Pavyzdyje žurnalistė kalbasi su tapybos studijas baigusia pašnekove Egle Norkute ir vertindama jos tapybos darbus kaip momentiškus ir gyvus, pavartoja prieveiksmį *labai*, išreiškiantį pastiprintą išraišką. Šiuo atveju pašnekovė netiesiogiai pritaria žurnalistės išsakytam vertinimui ir pakomentuoja momentiškumo atsiradimo priežastį savo kūryboje.

(ŽV2) *Naujausias tavo eilėraščių rinkinys itin vientisas, konceptualus <...>*

(PA2) *Sukūręs pirmuosius knygos tekstus supratau, kad rašau itin nuosekliai. Tebuvo klausimas – kada sustoti. <...>*

¹² Čia ir toliau ŽV – žurnalistų vertinimas

¹³ Čia ir toliau PA – pašnekovo atsakymas

Matyti, kad žurnalistė vertina poeto, fotografo, dramaturgo Dainiaus Dirgėlos naujausią eilėraščių rinkinį ir, apibūdindama jo vientisą ir rišlią struktūrą, pavartoja prievoksmį *itin*, tuo tarpu iš konteksto matyti, kad pašnekovas pritaria žurnalistės įžvalgoms ir pats įvertina savo kūrybą kaip nuoseklią.

(ŽV3) *Lietuvoje jau domimasi miuziklu, ypač jauni atlikėjai, aktoriai. Ko galėtum palinkėti pradedančiajam? <...>*

(PA3) *Žinau, jog pradžia yra sunki. Statant miuziklą „Rent“, susipažinau su Vilniaus kolegijos muzikinio teatro specialybės studentais. Siūlyčiau jiems koncentruotis į individualias savybes ir ieškoti savo unikalumo. <...>*

Pateiktame pavyzdyje iš interviu, žurnalistė bendrauja su dainininku Jeronimu Miliumi ir apskritai vertina miuziklą situaciją Lietuvoje, prievoksmiu *ypač* pabrėždama, kad susidomėjimas muzikos spektakliais pradeda augti, o daugiausiai jais domisi būtent jaunieji menininkai. Matyti, kad žurnalistė išreiškia ne vien vertinimą, bet ir užduoda klausimą, todėl pašnekovas per daug nesureagoja į ankstesnį komentarą ir iškart stengiasi atsakyti į pateiktą klausimą.

(ŽV4) *Tavo **darbuose** yra daug spalvos. Kiek tau pačiai ji svarbi?*

(PA4) *Scenografinė erdvė kuriama iš tapybos elementų ir objektų, tapybos medija ir bendras kiekvienos scenos koloritas man yra labai svarbūs. <...>*

Ištraukoje iš interviu žurnalistė išsako požiūrį į Danijoje gyvenančios menininkės Marijos Griniuk kūrybą. Ji teigia, kad pašnekovės darbai spalvingi, o tam perteikti pavartoja prievoksmį *daug*, kuris sustiprina spalvingumo ir įvairovės įvaizdį. Šiuo atveju pašnekovė pernelyg išskirtinai nesureagoja į tokį žurnalistės vertinimą, tačiau paaiškina, kodėl jos kūryboje atsiranda tiek daug spalvingumo bei pabrėžia, kad jai tai yra labai svarbu.

Žurnalistų kalboje nebuvo tokios ryškios vertinamųjų žodžių įvairovės, todėl su pagrindiniais teigiamą vertinimą parodančiais prievoksmiais, pvz.: *gerai, puikiai, įdomiai*, buvo rasta tik keletas pavyzdžių, plg.:

(ŽV5) *Amerikoje **muzikantai gerai žino posakį**: „Kaip patekti į Carnegie Hall? Praktikuotis, praktikuotis, praktikuotis.“ Teko girdėti ir perfrazuotą atsakymą: „Ryšiai, ryšiai, ryšiai.“ <...> tavo manymu, atlikėjui užtenka vien gerai groti, kad patektų į geriausias koncertų sales?*

(PA5) *Neužtenka ir, manau, niekuomet neužteko. Reikia abiejų – ir ryšių, ir kasdienės praktikos. Kitas atsakymas, kaip patekti į Carnegie Hall – susimokėti nuomos mokesčių.*

Galima matyti, kad muzikantą Gabrielių Alekną kalbinanti žurnalistė pasakoja apie kiekvienam muzikantui žinomą, Niujorke esančią garsiąją koncertų salę. Žurnalistė išsakydama vertinimą apie galimybes pakoncertuoti šioje vietoje, pavartoja junginį *gerai žino*, siekdama perteikti daugybei muzikantų pažįstamus būdus, kad pavyktų pasirodyti garsiojoje salėje. Šiuo atveju pašnekovas nesureagoja į žurnalistės vertinimą „gerai žino posakį“, bet iš karto pereina prie vėliau pateikto klausimo, teigdamas, kad vis dėlto reikia tiek praktikos, tiek gerų pažinčių.

(ŽV6) <...> ***puikiai sugebi*** paprastų, kasdienių daiktų išvaizdai savo atspauduose ***suteikti romantiškumo, netgi savotiškos nostalgijos artimai praeičiai*** <...>

(PA6) *Ačiū, džiaugiuosi, jog esu ir romantikas. Judėjimas kuria savo kelią, o patirtis palieka ženklų. Šie ženklai priglaudžiami materijoje, juk praeitis mus pasiekia ir per daiktus.* <...>

Interviu žurnalistė bendrauja su grafiku Vyteniu Tolučiu, surengusiu parodą „Tarpinė stotelė“, perteikiančią prisiminimų ir daiktų ryšį. Žurnalistė teigiamai vertina pašnekovo sugebėjimą kurti ir perteikti emocijas bei jausmus, šiuo atveju – romantiką ir nostalgiją, o vertinimą išreiškia prieviksiu *puikiai*. Matyti, kad pašnekovas sureagoja į žurnalistės išreikštas mintis ir padėkoja, o kartu net pasidžiaugia, kad kūryboje pavyko atskleisti ir savo romantiškąją pusę.

(ŽV7) Knygoje ***įdomiai susipina įvairūs pasakojimo stiliai*** <...>

(PA7) *Taip, bandžiau pasitelkti skirtingas pasakojimo strategijas. Gal knyga tuo ir įdomi, kad nevienoda?*

Kitame interviu žurnalistė kalbina knygos „Feminizmas – žodis, kurio negalima minėti“ autorių ir Vilniaus universiteto lektorių Donatą Paulauską. Žurnalistė teigiamai vertina pašnekovo parašytoje knygoje atsirandančius net kelis pasakojimo stilius ir vertinimui išreikšti pavartoja prieviksmį *įdomiai*. Kalbėtojas išreiškia pritarimą, taip parodydamas, kad toks buvo knygos tikslas, o kartu užduoda retorinį klausimą, į kurį žurnalistė neatsako.

Beje, kartais žurnalistai vertinimą reiškė tokiais prieviksmiais, kaip *dažnai* ir *nemažai*, kurių teigiamumas atsispindėjo tik pažvelgus į platesnį kontekstą ir šalia esančius kitus leksinius vienetus, plg.:

(ŽV8) <...> skaitant ***dažnai susidaro įspūdis, kad eilutės gimsta spontaniškai, eilėraščiai šiek tiek sapniški***. *Kaip yra iš tiesų?*

(PA8) *Toks mano matymas. Nesėdžiu ir nelaužau galvos, kaip skaitytoją nustebinti, sujaukti ar atverti jo vaizduotę. Visi įvaizdžiai turi prasmę ir paaiškinimą.* <...>

Matyti, kad interviu žurnalistė kalbina eilėraščių knygą „Andalūzijos šuo“ išleidusį poetą Ernestą Noreiką. Komentuodama pašnekovo parašytus eilėraščius, žurnalistė juos vertina kaip turinčius spontaniškumo ir net sapniškumo, o savo vertinimą pavadina *dažnai* susidarančiu įspūdžiu. Pašnekovas sureaguoja į žurnalistės mintis ir patikina, kad toks būtent yra jo matymas, jo požiūrio taškas. Matyti, kad žurnalistas reiškia vertinimą ne vien prieveiksmiu, bet ir sąšvelniu *šiek tiek*, kuris parodo šių eilėraščių sapniškumą tik iš dalies.

(ŽV9) <...> ***Tekste taip pat esama nemažai originalių, nenuvalkiotų metaforų. Koks tavo požiūris į metaforą, kaip literatūrinės raiškos priemonę? Ir kokia jos funkcija kūrinyje?***

(PA9) *Metaforos, kaip ir kitos literatūrinės figūros, yra stiklo šukės, pabertos ant teksto grindinio. Tik per jas žengdamas gali susižeisti ir taip pajusti, kad iš tikrųjų skaitai literatūrą.* <...>

Šiame pavyzdyje žurnalistė dalinasi mintimis su jaunosios kartos prozininku Tomu Vaiseta, išleidusį romaną „Orfėjas, kelionė pirmyn ir atgal“. Žurnalistė atkreipia dėmesį į romane pasirodančių metaforų vaidmenį ir teigiamai apibūdina jas, kaip originalias ir nenuvalkotas, o pabrėždama jų gausą, pavartoja prieveiksmį *nemažai*. Šiuo atveju pašnekovas nesureaguoja į išsakytą komplimentą, bet stengiasi toliau pratęsti žurnalistės mintis apie metaforas ir atsakyti į užduotus klausimus.

2.1.1.2. Vertinimo raiška veiksmažodžiais

Žurnalistų vertinimo veiksmažodžiais nebuvo daug, tačiau galima išskirti kelis pasitaikiusius ir geriausiai teigiamą vertinimą atspindinčius atvejus, kai buvo vartojami tokie veiksmažodžiai, pvz.: *sugebėti, stebinti, turėti*, plg.:

(ŽV10) ***Sugebi iškapstyti visiškai naujų – ir paprastai žiauriai juokingų – smulkmenų, kurios, man atrodo, itin padeda kurti literatūros ir skaitymo įvaizdį. Ar tai nėra tavo tikslas?***

(PA10) *Manęs dažnai klausia, ar mano komiksai nėra edukaciniai – iš tikrųjų edukacija nėra mano tikslas. Aš jų nepiešiu tam, kad kažką paaiškinčiau, juose tiesiog dalijuosi įdomiais dalykais.* <...>

Matyti, kad interviu žurnalistė kalbina komiksų kūrėją Miglę Anušauskaitę, kurios sugebėjimą kūryboje atrasti visai naujų bei šmaikščių detalių vertina teigiamai. Pašnekovė plačiau neparodo savo reakcijos į išsakytas žurnalistės įžvalgas, tačiau pradeda kalbėti apie edukaciją, kurios nelaiko savo kūrybos tikslu, tačiau vertina savo piešinius, kūrybą, kaip *įdomius dalykus*, kuriais norisi dalintis.

(ŽV11) **Knyga stebina paties atvirumu**: kalbi apie asmenišką ir skaudžią patirtį. Kodėl pasirinkai tokią kalbėjimo strategiją?

(PA11) *Pagalvojau neturintis teisės rašyti objektyviai, neva: „Sveiki, aš esu mokslininkas ir dabar jums papasakosiu apie feminizmą.“ Visų pirma esu biologinis vyras, nenorėjau, kad kartotųsi tas pats scenarijus, kai horizonte pasirodo vyrutis ir ką nors paaiškina moteriškai auditorijai. <...>*

Interviu kalbinamas jau minėtas lektorius ir rašytojas Donatas Paulauskas iš žurnalistės sulaukia vertinimo, kad jo knyga pasižymi atvirumu, o tam žurnalistė pavartoja veiksmažodį *stebina*, kuris teigiamai atliepia knygos turinio pateikimą. Pašnekovas sureagoja į žurnalistės vertinimą ir pabrėžia, kad norėjo būti atviras, geriau priimtas ir suprastas skaitytojų.

(ŽV12) **Akustinių reiškinių tyrinėtojai teigia, kad kiekvienas miestas turi pagrindinį skambesio toną** <...> *Kokį girdi Niujorko skambesį?*

(PA12) *Niujorkas turi savo specifinę muziką, įdomią ir netikėtą. Toji muzika atsiranda iš visų garsų, esančių toli ir arti. <...>*

Šiame pavyzdyje matyti, kad žurnalistė bendrauja su muzikantu Daliumi Naujokaičiu-Naujo, ir norėdama paklausinėti apie Niujorko miesto aplinką, pasiremdama kitų tyrinėtojų mintimis teigia, kad kiekviename mieste galima išgirsti jam būdingą skambesį. Kalbėtojas tarsi sujungia žurnalistės išsakytą vertinimą apie miestams priskiriamus skambesius, o kartu atsako į klausimą, kokie yra Niujorko sąskambiai, taip parodydamas miesto turimą išskirtinę ir netikėtą garsų įvairovę.

(ŽV13) **Tavo kūryba pasižymi kalbos žaismingumu** <...>

(PA13) *Mano pirmoji poezijos knygelė vadinosi „Pavojingi žaidimai“. Nuo jos pasirodymo praėjo jau daugiau nei 20 metų. Bet ta homo ludens (žaidžiančio žmogaus) nuostata man tebeapatinka ir, matyt, patiks iki pabaigos. Visada mėgau žodžių žaidimus. <...>*

Kitame interviu žurnalistė vertina pašnekovo, jau minėto fotografo ir poeto Dainiaus Dirgėlos kūrybos kalbą ir pavadina ją *žaisminga* (ŽV13), tuo tarpu pašnekovas nepriima išreikšto vertinimo kaip komplimento, tačiau netiesiogiai pritaria tokiam pastebėjimui ir plačiau pakomentuoja jau seniai jo kūryboje atsiradusią žodžių žaismės svarbą.

Matyti, kad tokiuose veiksmažodiniuose junginiuose, kaip *sugebi iškapstyti, stebina atvirumas, pasižymi žaismingumu*, dažniausiai jau pats veiksmažodis gali parodyti teigiamą vertinimą, tačiau tokio vertinimo nerodytų veiksmažodis *turėti*, taigi teigiamą arba neigiamą vertinimą vis dėlto nusako platesnis kontekstas, visas žodžių junginys ir pan.

2.1.1.3. Vertinimo raiška būdvardžiais

Iš tikrųjų žurnalistai labai mažai vertinimą reiškė tik būdvardžiais, visai nereiškę – daiktavardžiais. Junginiai su būdvardžiais pasitaikė tik keli ir visai pavieniai, vartojami būdvardžiai *puikus, įdomi, geras*, plg.:

(ŽV14) *Egodokumentikos tyrimai padeda išvengti aklo, nekritiško didžiųjų istorijos veikėjų garbinimo, stabų kūrimo <...> **Puikus pavyzdys** – Svetlanos Aleksijevič knygos. Ar nemanai, kad tokių tekstų ir jų analizės stinga mokykloje, ugdymo procese?*

(PA14) *Nesu susipažinusi su mokykloje dabar nagrinėjamais tektais, tačiau teko girdėti, kad Anos Frank dienoraštis mokyklose įtrauktas į privalomos literatūros sąrašą. <...>*

Pavyzdyje matyti, kad žurnalistas bendrauja su menininke Aurelija Maknyte ir vertina rašytojos Svetlanos Aleksijevič knygą kaip *puikų* pavyzdį mokyklinei literatūrai. Šiuo atveju pašnekovė sureaguoja į žurnalisto išsakytą požiūrį ir patikina, kad neturi daug žinių apie mokyklos privalomąją literatūros programą, tačiau pateikia kitą, jos nuomone, tinkamą kūrinį, kuris yra įtrauktas į skaitytinių šaltinių sąrašą.

(PK15)¹⁴ *<...> Taip pat suku galvą apie „Miesto gido vaikams“ išleidimą. Tai savotiškas urbanistikos pradžiamokslis 7–15 metų vaikams ir jų tėvams.*

(ŽV15) ***Idomi idėja.***

(PA15) *Tokia priemone į procesą būtų įtraukti tėvai, vyresni broliai, seserys, seneliai. Gido esmė – pažinti ir atrasti miestą, padėti jį kurti. Tai bandymas paprasta struktūra pereiti per svarbiausius miesto elementus, pasiaiškinti, kur juos galima rasti ir kaip jie veikia <...>.*

Pateiktoje interviu ištraukoje, pašnekovas, menininkas Tomas S. Butkus, pasidalina savo idėjomis ir ateities planais išleisti urbanistikos pradžiamokslį vaikams ir jų tėvams. Žurnalistė sureaguoja į išsakytą idėją ir vertina ją kaip *įdomią* (ŽV14). Po šios trumpos vertinamosios replikos, pašnekovas tarsi net nepastebėjęs žurnalistės komentaro, toliau pradeda plėtoti savo idėjas ir jomis dalinasi.

(ŽV16) *Vienas pakvaišęs melomanas audringai aiškino, kad **geras repas – kaip stipri poezija.** <...> Gal pakomentuotum šią mintį? Ar yra repe poezijos, o gal poezijoje – repo?*

(PA16) *Jei įsileidi į repą poezijos, tai jos ten ir yra, ir atvirkščiai – poezijoje taip pat gali būti repo. Kai kam pavyksta natūraliai, kai kam – ne. Kai kas apie tai išvis nemąsto. Kai kam tai neįmanomas dalykas. <...>*

¹⁴ Pašnekovo komentaras.

Šiame pavyzdyje žurnalistė kalbina jau anksčiau minėtą poetą, kuris perfrazuodamas kito asmens mintis, pavartoja nuogirdų žymeklį bei tuo pačiu pateikia savo asmeninį vertinimą, t. y. *gerą* repą prilygina *stipriai* poezijai, o vėliau paprašo pašnekovo pakomentuoti šią mintį. Pašnekovas pasidalina savo mintimis su žurnaliste, teigdamas, kad šie du skirtingi aspektai tikrai gali būti susiję tarpusavyje.

2.1.1.4. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis

Žurnalistai teigiamą vertinimą kartais reiškė ir tokiais žymekliais, pvz.: *žinoma*, o kartu ir sąšvelniais, prisijungiančiais kitą kalbos dalį, pvz.: *gana*, *galėtų būti* ir panašiai, plg.:

(ŽV17) **Žinoma, jūsų karjera pavydėtina** – vadovaujate vienam iš seniausių Rusijos V. Majakovskio teatrų, tačiau kas vis dėlto laiko jūsų lietuvišką sielą Maskvoje? <...>

(PA17) *Kaip atsakyti į jūsų klausimą? Pirmajai – aktorius – profesijai pasirodžiau visiškai netinkamas. Niekur nepritapau ir 25 metų tapau problema savo tėvams <...>.*

Pavyzdyje žurnalistė kalbasi su režisieriumi Mindaugu Karbauskiu ir išreikšdama savo teigiamą vertinimą dėl pašnekovo karjeros, ji pavartoja užtikrintumą parodantį žymeklį *žinoma* (ŽV17). Šiuo atveju pašnekovas nesureaguoja į komplimentą ir žurnalistės vertinimą, bet stengiasi atsakyti į užduotą klausimą ir tęsti pokalbį.

(ŽV18) *Iš paauglystės prisimenu, jog ir man, ir daugeliui bendraamžių **kavinės ir barai buvo gana svarbūs apibrėžiant savo tapatybę.** O tau?*

(PA18) *Man visuomet svarbiausia buvo nuoširdus pašnekesys. Du žmonės atsisėda ir kalbasi – šitaip Borgesas yra apibūdinęs pasaulio pradžių.<...>*

Pateiktame interviu pokalbyje žurnalistė diskutuoja su režisieriumi debiutantu Karoliu Kaupiniu ir norėdama sužinoti pašnekovo nuomonę, pati vertina kavinių ir barų padarytą įtaką tapatybės apibrėžimui, išraiškai. Pašnekovas neparodo, ar pritaria žurnalistei, bet pabrėžia, kad jam svarbiausia jaunystės metais visada būdavo tikras, nuoširdus pokalbis, bendravimas.

(ŽV19) **Šiuolaikiniai lietuvių autoriai irgi galėtų būti įdomūs** dėl panašių į tave supančios aplinkos kontekstų...

(PA19) *Visiškai sutinku. Bet savas skaitytojas, kaip ir savas žiūrovas, dažniausiai gerokai griežtesnis nei užsienietis. Jis gerai žino, „kaip čia yra“ <...>.*

Pavyzdyje, kuriame žurnalistė kalbasi su ką tik minėtu režisieriumi, pavartojus sąšvelnią *galėtų būti* yra vertinamas šiuolaikinių lietuvių autorių įdomumas. Matyti, kad pašnekovas

tiesiogiai išreiškia pritarimą, tačiau pateikia ir kitos pusės argumentą, kodėl vis dėlto lietuvių autoriai nėra tokie įdomūs ir sulaukiantys ypatingesnio dėmesio.

Iš tiesų, galima matyti, kad žurnalistai ne vien bendrauja su pašnekovais klausimais, bet ir vertina komentarais, replikomis ar pastebėjimais. Daugiausia junginių pasitaikė surieveiksmiais, mažiau su veiksmažodžiais, būdvardžiais ir kitais leksiniais žymekliais.

2.1.2. Neigiamas žurnalistų vertinimas ir pašnekovų atsakymai

Nors nemažai žurnalistų kalbėdami pasirenka teigiamą vertinimo raišką, tačiau interviu surinktuose pavyzdžiuose rasta ir neigiamo vertinimo raiškos atvejų. Iš tikrųjų, žurnalistai neigiamą vertinimą reiškė dažniausiai tokiomis pačiomis leksinėmis priemonėmis, tų pačių kalbos dalių žodžiais, tik pridėdavo neigiamos konotacijos turinčius ir kontekstą į neigatyviąją pusę pakreipiančius žodžius. Dažniausius žurnalistų pavartotus neigiamo vertinimo junginius galima pavaizduoti lentelėje, plg.:

Lentelė 4. Junginiai su dažniausiais neigiamą žurnalistų vertinimą reiškiančiais žodžiais

prieveiksmiais	<labai>	<i>jie nėra <...> patogūs ir lengvai įgyvendinami; žmonės nori knygų tik <...> gražiais viršeliais; <...> ryškiai matyti, kas tas blogis; kalbėjimas apie Dauno sindromą dar <...> ribotas; visi menai – šiaip ar taip, <...> egoistiniai užsiėmimai; atsiminimai <...> padirki ir dažniausiai kontroversiški; Lietuvoje <...> daug triukšmo, panikos ir netvarkos sukuria medijos, žiniasklaida, naujienos; paveikslai vis dėlto <...> dirbtini.</i>
	<mažai>	<i>tekste <...> tavęs; bet taip <...> žiūrime į tuos, kurie panašūs į mus</i>
	<retai>	<i>apie skaitomų tekstų prasmę ir meninę vertę kalbama <...>; <...> kas perka kompaktines plokšteles; knygoje <...> pasirodo moterys</i>
veiksmažodžiais	<atsiranda>	<i>kartu su turinio skaitmenizavimu <...> ir kita didelė problema – autorių teisių pažeidimas pirataujant</i>
	<neturi>	<i>dabar visa kultūrinė žiniasklaida Lietuvoje <...> nė vieno žinomesnio privataus rėmėjo; dabartinių veiklių ir tariamai talentingų 30-mečių kartoje, žodis „mama“ vis dar <...> teigiamos konotacijos.</i>
	<nėra>	<i>jeigu grožyje nėra lašelio bjaurasties, tai <...> gražu; jei ir pasirodo, jų vaidmuo <...> stiprus; tradiciniai moteriškumo ir vyriškumo standartai <...> patogūs.</i>
	<yra>	<i>baisiausia <...> abejingas žmogus; gal dėmesio nesutelkimas <...></i>

		<i>dabarties liga; atrodo, kad literatūra šiuo klausimu <...> gana vienpusiška.</i>
--	--	---

Matyti, kad kai kurie lentelėje pateikti veiksmažodžiai, pvz.: *atsiranda, nėra, yra* įgyja neigiamo vertinimo konotacijos požymių, kurie matomi tik iš konteksto. Šiuo atveju neigiamą vertinimą aiškiai išreiškia tokie junginiai, kaip <...> *atsiranda ir kita didelė problema* <...>, <...> *nėra gražu* <...>, *baisiausia yra abejingas žmogus* <...> ir kt. Veiksmažodžiai *yra* ir *nėra* eina sudėtinio tarinio jungtimi. Neigiamą konotaciją sukuria ne jie patys, o tarinio vardinėje dalyje esantys būdvardžiai arba daiktavardžiai.

2.1.2.1. Vertinimo raiška prieveiksmiais

Daugiausiai neigiamo vertinimo pavyzdžių matyti sakiniuose, kuriuose šalia prieveiksmio *labai*, vartojama keletas neigiamos konotacijos leksinių vienetų, taip pat pasitaikė keli vertinimo raiškos pavyzdžiai su prieveiksmiu *mažai*, plg.:

(PK20) <...> *Kartais net stebiuosi, kai atsiranda straipsnių, kuriuose gvildenamos neskaitymo problemos. Lentynose yra tokių nuskaitytų egzempliorių, kad jau nebeįmanoma jų sutvarkyti.*

(ŽV20) *Bet juk kartais būna, kad žmonės nori knygų tik labai gražiais viršeliais...*

(PA20) *Ir dar skaniai kvėpiančių. Skonio reikalas: yra žmonių, kuriems svarbus turinys, ir jiems absoliučiai nerūpi leidinio būklė. Kitiems reikia, kad knyga gražiai atrodytų ir puoštų juos einant senamiesčio gatve.*

Matyti, kad žurnalistės kalbinamas Vilniaus universiteto bibliotekoje dirbantis Tomas Lučiūnas, pakomentuoja, jo nuomone, nepagrįstą neskaitymo problemą. Žurnalistė netiesiogiai prieštarauja ir vertina žmonių pasirinkimus, kai knygos išsirenkamos tik dėl gražaus viršelio, tuo tarpu pašnekovas pritaria ir papildo žurnalistės mintis, o kartu pabrėžia, kad kiekvienas žmogus renkasi skirtingai.

(ŽV21) *Skaitydama „Selfų slėnį“ jutau, kad tekste mažai tavęs. Rašydama sugebėjai atsiriboti nuo autobiografinių patirčių?*

(PA21) *Atsiribojimas kilo rašant, kadangi turėjau daug prototipų – galvojau apie skirtingus žmones, jų situacijas. Analizavau jas stebėdama iš šalies ir bendraudama asmeniškai.<...>*

Šiame interviu žurnalistė bendrauja su rašytoja Monika Budinaite ir vertindama pašnekovės kūrinį, pavartoja jutiminį žymeklį bei išreiškia pačios rašytojos minčių trūkumą tekste. Šiuo atveju pašnekovė nepaneigia žurnalistės pastebėjimo, bet pakomentuoja atsiribojimo situaciją ir priežastis.

2.1.2.2. Vertinimo raiška veiksmažodžiais

Žurnalistai, išsakydami neigiamą vertinimą dažniausiai vartojo šiuos, jau anksčiau minėtus, pagrindinius veiksmažodžius, tai *neturi*, *nėra*, *yra*, *atsiranda*, kurie prisijungdami kitus žodžius, sukuria neigiamą kontekstą, plg.:

(ŽV22) *Kartais man atrodo, kad, ypač **dabartinių veiklių ir tariamai talentingų 30-mečių kartoje, žodis „mama“ vis dar neturi teigiamos konotacijos**. Gėdijamasi viešai kalbėti apie vaikus, kad neatrodytų „supermama“.*

(PA22) *Manyčiau, čia veikia kelios priežastys <...>.*

Interviu metu žurnalistė bendrauja su lektoriumi Donatu Paulausku ir vertina visuomenėje iki šiol išlikusį neigiamą žodžio „mama“ įvaizdį. Šiuo atveju pašnekovas sureaguoja ir savo mintis pradeda dėstyti įvardydamas kelias tokios situacijos priežastis.

(ŽV23) ***Gal dėmesio nesutelkimas yra dabarties liga**. Ar turi būdų, kaip su tuo kovoti?*

(PA23) *Pradedu dirbti, įsitraukiu, ir tiek. Dirbant su fotografijomis būna mažiau nuobodžių stadijų. Nemėgau spausdinti ir ryškinti nuotraukų, kai pats tai dariau mėgėjiškai. <...>.*

Matyti, kad žurnalistė užduoda klausimą tapytojui ir fotografui Vyteniui Jankūnui apie būdus įveikti dėmesio nesutelkimą, neišlaikymą, o prieš paklausdama vertina tai, kaip šių laikų problemą, ligą. Vertindama žurnalistė pavartoja ir sąšvelnį *gal*, kuris parodo netvirto žinojimo, nuomonės, o ne teiginio pavyzdį. Pašnekovas neišreiškia nepritarimo žurnalistės žodžiams, ir iš karto pereina prie atsakymo į klausimą, stengdamasis parodyti, kaip pats tvarkosi su šia situacija.

(ŽV24) *Tačiau kartu su turinio skaitmenizavimu **atsiranda ir kita didelė problema – autorių teisių pažeidimas pirataujant, nelegaliai platinant ir siunčiantis elektronines knygas**. O gal tiesiog džiaukimės, kad žmonės išvis skaito?*

(PA24) *Džiugu, kad žmonės skaito, tačiau šiuo atveju nukenčia visa knygos atsiradimo grandinė. Kenčia kokybė, leidyklos negauna pinigų, knygos brangsta. <...>*

Kitame interviu žurnalistė kalbasi su jau minėtu bibliotekininku Tomu Lučiūnu. Ji vertina skaitmenizuotą turinį, dėl kurio atsiranda ir autorių teisių pažeidimų problemos. Išsakiusi savo poziciją, žurnalistė užduoda šiek tiek dviprasmišką klausimą, į kurį pašnekovas sureaguoja teigdamas, kad reikia džiaugtis dėl žmonių skaitymo, tačiau vis tiek negalima visai negalvoti apie kokybės suprastėjimą ir leidyklos bei kitų darbuotojų indėlį.

2.1.2.3. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis

Iš tikrųjų, galima matyti, kad vertinimo raiška yra perteikiama įvairių kalbos dalių žodžiais, o kartu jie visi tarsi papildo vienas kitą ir sukuria bendrą vertinimo raiškos aplinką. Taigi, tiek teigiamas, tiek ir neigiamas vertinimas gali būti reiškiamas net jaustukais ar kitomis nepagrindinėmis sakinio dalimis, plg.:

(ŽV25) <...> *Toje knygoje vienas veikėjas yra absoliutus knygų fanatikas ir mėgina jas sudėlioti į tvarkingą katalogą. **Deja, gana nesėkmingai.** Pabaigoje iš tų knygų jam sumūrija namą, kur jis ir gyvena. Ar kartais nesijauti beviltiškai, mėgindamas sistemingai sutvarkyti knygas?*

(PA25) *Dėlioti knygas į lentynas ir jas atrinkti nėra lengvas darbas. Dažniausiai skaitytojui reikalinga viena ar dvi knygos, nebent jis stropiai mokosi, tada pasiima ir šiek tiek daugiau. O bibliotekininkui kasdien tenka kur kas didesnis kiekis <...>*

Šiame interviu žurnalistės kalbinamas jau minėtas Vilniaus universitete dirbantis ir ateityje savo knygyną atidaryti ketinantis Tomas Lučiūnas. Žurnalistei pakreipus temą apie C. M. Dominguezo knygos „Popierinis namas“ veikėją ir sulaukus atsakymo, kad pašnekovas šios knygos nėra skaitęs, žurnalistė papasakoja apie pagrindinį knygos veikėją, kuris yra visiškas knygų fanatikas ir stengiasi knygas sudėlioti tvarkingai. Trumpai papasakojusi apie knygos veikėją, žurnalistė vertina personažo pastangas kaip nesėkmingas, neatnešančias reikiamo rezultato, o vertinimui parodyti pavartoja jungtuką *deja* (ŽV25). Šiuo atveju pašnekovas pabrėžia, kad sudėlioti, sugrupuoti knygas, nėra labai lengvas darbas.

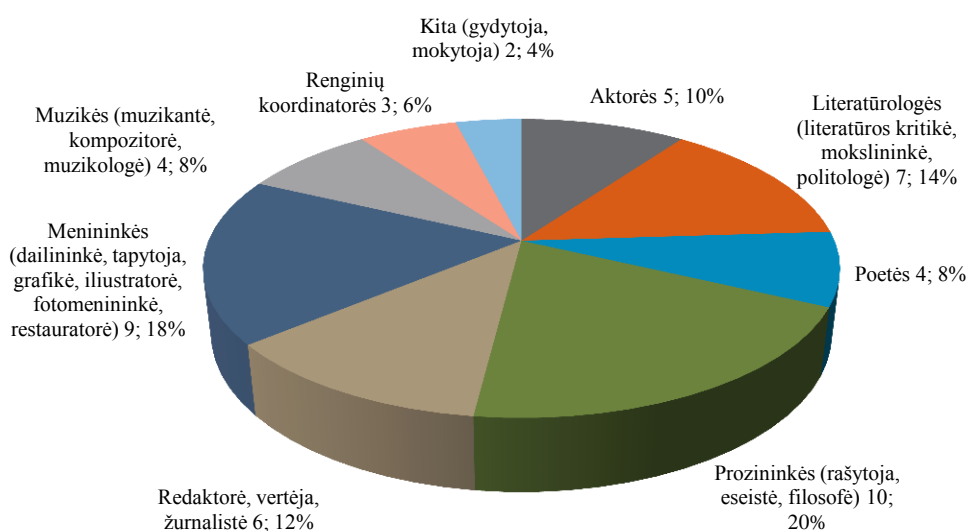
Taigi, žurnalistų vaidmuo interviu nėra vien klausinėjimo tipo, nes galima matyti ir jų vertinimo raiškos kalboje pavyzdžių, kuri dažniausiai buvo reiškiami prieveiksmiais, mažiau veiksmazodžiais, būdvardžiais ir kitomis leksinėmis priemonėmis. Žurnalistai situacijas ir įvykius vertino tiek teigiamai, tiek neigiamai, nevengė parodyti ir savo pozicijos, išreikšti nuomonę. Tikriausiai interviu galima laikyti panašiu į pokalbį, nes jis parodo ne tik intensyvią klausimų-atsakymų tvarką, bet ir yra gausus pastebėjimų, replikų, vertinimo.

2.2. Pašnekovių moterų vertinimas ir žurnalistų klausimai

2.2.1. Pašnekovės moterys

Kultūrinio leidinio „Literatūra ir menas“ surinktuose interviu žurnalistai kalbino įvairias pašnekoves moteris, priklausančias skirtingoms profesijoms. Aptariamuose interviu dalyvavusias moteris galima suskirstyti į tam tikras grupes pagal jų veiklos sritis ir pamatyti, kurių sričių pašnekovių tyrime dalyvavo daugiausiai, o kurių buvo mažuma, plg.:

Paveikslas 1.

Iš surinktų interviu duomenų matyti, kad daugiausiai buvo kalbinamos moterys prozininkės, tarp kurių daugiausiai – rašytojos. Šios pašnekovės sudarė 20 proc. visų pašnekovių skaičiaus. Taip pat buvo kalbinama nemažai pašnekovių menininkių, tarp kurių pateko dalininkės, tapytojos, fotomenininkės, sudariusios (18 proc.), literatūrologės sudarė 14 proc. visų pašnekovių skaičiaus, o labai panašų skaičių užėmė ir redaktorės bei vertėjos. Mažiau buvo kalbinamos aktorės, sudariusios 10 proc. ir poetės bei muzikės (8 proc.). Mažiausiai interviu buvo surinkta su pašnekovėmis renginių organizatorėmis, sudariusiomis 6 proc., o tuo pačiu nedaug pasitaikė ir pavienių atvejų, kuriuos sudarė gydytojos ir mokytojos profesijų pašnekovės (4 proc.). Tačiau vienaip ar kitaip kiekviena pašnekovė buvo susijusi su kultūra, netgi jau minėta pašnekovė gydytoja žurnalistės daugiau buvo kalbinama kaip knygos autorė, o interviu metu buvo diskutuojama apie literatūrą, psichologiją, istoriją bei praeities įvykius.

2.2.2. Teigiamas vertinimas

Žinoma, kad pašnekovės moterys vertinimą reiškė daug įvairiau ir dažniau nei žurnalistai, nes didžiąją dalį jų kalbos sudarė ne klausimai, o atsakymai, kuriuose visada gausu požiūrio, nuomonės ir vertinimo raiškos pavyzdžių. Visos minėtos interviu dalyvavusios kultūros sričių pašnekovės, kalbėdamos su žurnalistais, vertino įvairius aspektus, situacijas, įvykius, o jų pagrindinius vertinimo raiškos pavyzdžius aiškiai galima priskirti teigiamam (pozityviajam) ir neigiamam (negatyviajam) vertinimui. Daugiausiai moterų vartotus vertinimo raišką parodančius junginius, galima pavaizduoti lentelėje, plg.:

Lentelė 5. Junginiai su dažniausiai teigiamą moterų vertinimą reiškiančiais žodžiais

būdvardžiais	<svarbus/-i>	<...> rašančiojo akiratis; <...> maketavimas; <...> instrumentas; <...> pasitikėjimas savimi; <...> kiekvienas lankytojas; <...> komponentas; <...> spektaklio dalis; <...> forma; <...> erdvė; <...> gyvenimo dalis
	<įdomus/-i>	<...> autorius; <...> žmogaus santykis su pasauliu; <...> žmogus; <...> menas; <...> sutapimas; <...> gyvenimas; <...> patirtis; <...> istorija; <...> žiūrovo reakcija; <...> poetų karta
	<geras/-a>	<...> tekstas; <...> kūrinys; <...> pavyzdys; <...> klausimas; <...> būdas; <...> postūmis; <...> įkvėpimo šaltinis; <...> muzika
	<puikus/-i>	<...> pavyzdys; <...> kūrinys; <...> technika; <...> autorė; <...> pasakėčių eilėdara
	<gražus/-i>	<...> atvejis; <...> žinutė; <...> miškas
prieveiksmiais	<gerai (kad)>	<...> išvystyta kultūros ir švietimo sistema; <...> sekėsi; <...> groju; <...> pasiruošiau; menininkas <...> reflektuoja savo vidų; <...> pažįstami personažai; <...> atspindi knygos koncepciją; skaityti <...>; planai <...> parengti; <...> meno gausu
	<puikiai>	<...> mokiausi; <...> supratau; <...> susipažinęs su Lietuvos kompozitorių scena
	<gražiai>	<...> ištaisė ir suredagavo; <...> išlaikyta cenzūra; <...> apibūdina savo veikėjus
	<tobulai>	<...> išvystyta vizualinė kalba; <...> sukurta

	<labai>	<i>nūdienu atveria <...> gražių dalykų; mane <...> įkvepia kinas; <...> sužavėjo; tuo <...> džiaugiamės (džiugu); <...> laiku viskas įvyko; <...> vykęs sumanymas; <...> stipri asmenybė; eilėraščiai <...> spontaniški, temperamentingi; mokyklų yra <...> įvairių; <...> daug literatūros</i>
veiksmazodžiais	<patinka (kad)>	<i><...> visoks teatras; <...> juodasis humoras; <...> žmonių naivumas; <...> periferiniai rajonai; <...> projektai; <...> ši meno šaka turi gyvybės pėdsakų; <...> bendrauti; <...> mokymosi procesas; <...> vaidinti vaikams; <...> filmo pozicija</i>
	<mėgstu>	<i><...> architektų rengiamas ekskursijas; <...> visa, ką dovanoja miškas ir ežeras; <...> būti nenumatytoje, netikėtoje erdvėje</i>
	<myliu>	<i><...> gyvenimą; <...> knygas</i>
	<žavi (žaviuosi)>	<i><...> kukli erudicija, nepriklausomybė; <...> kaip žmogus savo fizinę negalią sugebėjo paversti didele kūrybine galia; <...> kaip muzikė; <...> tekstas; <...> urbanistinio peizažo ir miško riba; <...> naivumu ir komišku; <...> buitinėms fotografijoms būdinga primityvia savirežisūra; <...> paprasta, lakoniška L. Slimani „Lopšinė“ kalba; <...> amerikiete Susanna McDonald, paruošusia labai daug mokinių</i>
	<džiugina (kad)>	<i><...> pradeda grįžti jaunimas iš užsienio; <...> tapome laisvesni; <...> platesnės galimybės kurti; <...> nauja jaunesniųjų lietuvių autorių kalbos energija; <...> lietuviškas pavasaris; <...> daug kas; <...> lietuvių poezija yra stipri; <...> menininkai kuria; <...> naujosios technologijos, apie kurias kažkada net nesusvajojome</i>
	<(su)domina>	<i><...> filmai apie tarpusavio santykius; <...> popieriniai laišakai, dienoraščiai; <...> kitų medijų apdoroti vaizdai; <...> Baltrušaičio darbai; <...> tai, ką žmogus suprato apie save, ką savyje atrado; <...> kaip ir iš kur gimsta totalitarinė diktatūra; <...> leidyba; <...> gyvenamųjų butų planai; <...> kolaboravimas su kitais menininkais; <...> kada parašytos pasakėčios</i>

Kaip matyti, moterys teigiamą vertinimą daugiausiai reiškė veiksmazodžiais, taip pat būdvardžiais irrieveiksmiais, kuriais geriausiai galėjo įvertinti situaciją ar objektą. Vertinimui reikšti buvo vartojami tokie būdvardžiai, kaip *geras, puikus, gražus, svarbus* ar *įdomus*, atitinkamai buvo ir šių būdvardžių daugiskaitos pavyzdžių. Pasitaikė ir tos pačios šakniesrieveiksmių vartosenos pavyzdžių, kaip *gerai, puikiai, gražiai*, o kartu ir rečiau vartojamų, tačiau stiprų vertinimą perteikiančiųrieveiksmių *tobulai, mielai* arba vertinimą sustiprinančiųrieveiksmių *labai, itin* vartojimo, kurie atsižvelgiant į kontekstą visada gali padėti išreikšti teigiamus arba neigiamus dalykus. Teigiamas vertinimas gali būti reiškiamas ir daiktavardžiais, tačiau moterų vertinime išskirtinesnių daiktavardinių junginių nepasitaikė, tačiau buvo nemažai vertinimo veiksmazodžiais, pvz.: *patinka, mėgstu, žaviuosi, džiugina, domina*. Jie parodė pozityvųjį, teigiamą vertinimą diskutuojama tema.

2.2.2.1. Vertinimo raiškarieveiksmiais

Pirmiausia, galima išskirti moterų vertinimąrieveiksmiais, kuriais buvo reiškiamas teigiamas pasaulio ar dalykų matymas, požiūris. Dauguma tyrėjų teigia, kad vyrų ir moterų kalba turi skirtumų, todėl žvelgiant į skirtingų lyčių vertinimo raišką, skirtumų irgi gali pasitaikyti. Vis dėlto tiek moterys, tiek vyrai vertinimą reiškė panašiomis kalbinėmis raiškos priemonėmis. Vertindamosrieveiksmiais, moterys vartojo tokius pagrindinius ir anksčiau minėtus žodžius, pvz.: *gerai, puikiai, gražiai*, kurie tinkamai perteikė teigiamą konotaciją, plg.:

(ŽK¹⁵) *Knygnyuose gausu lietuviškų knygų, galerijose vis naujos parodos, teatruose nuolatinės premjeros, muzika grojama ir rūmuose, ir gatvėse, netgi filmai pilasi kaip iš gausybės rago. O kultūros žmonės nenustoja dejuoti: „Mūsų nevertina...“ Bet streikuoti kaip mokytojai nė nemano. Kaip pakomentuotumėte tokią situaciją?*

(MPV¹⁶) ***Gerai, kad to meno gausu, kad dar yra iš ko rinktis, nors ir rinktis sunku iš veržlaus meno srauto <...>***

Pateiktoje interviu ištraukoje kalbinama poetė Tautvyda Marcinkevičiūtė. Žurnalistės ji buvo paprašyta pakomentuoti situaciją, jog Lietuvoje kultūros yra labai daug, o kultūros veikėjai vis tiek teigia, kad jų niekas nevertina. Į šį teiginį pašnekovė pažvelgia teigiamai, pabrėždama, kad toks meno populiarumas ir augimas Lietuvoje yra labai svarbus reiškinys, nes tada atsiveria platesnės galimybės rinktis labiausiai patinkančią meno sritį, kryptį,

¹⁵ Žurnalisto komentaras, klausimas.

¹⁶ Moters pašnekovės vertinimas.

atsiranda įvairesnių galimybių plėsti akiratį. Galima matyti, kad žurnalistė pati apibūdina meno situaciją Lietuvoje, kaip nestokojančią meno, turinčią nemažai vykstančių renginių, knygų, spektaklių bei parodų pristatymų. Šiuo atveju pašnekovė parodo pritariamąjį vertinimą ir teigia, kad meno iš tiesų yra daug, o išgirdusi atsakymą žurnalistė šios temos toliau neplėtoja, toliau pereina prie kitų klausimų.

(ŽK2) *Pasidalykite didžiausiu kultūriniu sukrėtimu: kas, kada, kaip?*

(MPV2) *Augau Marijampolėje, buvau smalsi, **puikiai mokiausi**, bet tik prieš kelerius metus sužinojau, kad čia, Šešupės slėnyje, visai netoli miesto centro, nužudyta 5090 žmonių <...>*

Kitame interviu žurnalistė bendrauja su žurnalo „IQ Life“ redaktore Viktorija Vitkauskaite ir pakreipus pokalbį nelabai malonia tema, t. y. pradėjus kalbėti apie labiausiai įsimintiną sukrėtimą, susijusį su kultūra, pašnekovė skaudžiai prisimena Lietuvoje gyvenusių žydų ir Holokausto temą ir nepaisant to, kad vertina save kaip *puikiai* (MPV2) besimokančią, ji vis tiek nežinojusi kai kurių svarbių istorinių faktų. Žurnalistė toliau pereina prie kitų klausimų ir pašnekovės vertinimo bei nuomonės nekommentuoja.

(ŽK3) *Ką galima pasakyti apie Donelaičio pasakėčių meninę vertę?*

(MPV3) *Donelaitis **labai gražiai apibūdina savo veikėjus**, nusako jų santykius, emocijas, požiūrius <...>*

Šiame pavyzdyje matyti, kad žurnalistė pateikia klausimą apie lietuvių literatūros klasiko, poeto Kristijono Donelaičio kūrybą. Pašnekovė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkė Dalia Dilytė, parašiusi monografiją „Kristijono Donelaičio pasakėčios“, teigiamai vertina rašytojo pasakėčiose aprašytus personažus, pavartodama prieviksmį *gražiai* (MPV3). Žurnalistė tęsia pokalbį apie Donelaičio kūrybą, tačiau į pašnekovės išsakytą vertinimą plačiau nesureaguoja.

Iš tikrųjų, galima matyti, kad minėti prieviksmiai, o labiausiai prieviksmiai *gerai, puikiai*, reiškiant teigiamą vertinimą gali pasirodyti vieni, be kitų pagalbinių žodžių šalia. Tačiau, kitais atvejais, prieviksmiai teigiamą ar neigiamą vertinimą gali parodyti, prisijungdami kitus leksinius vienetus. Pavyzdžiui, žodžiai *labai* ir *daug* yra vertinamojo pobūdžio, bet teigiamas ar neigiamas vertinimas atsiskleidžia kontekste. Nagrinėjamu atveju šie prieviksmiai vartoti kaip teigiamo vertinimo pastiprinimas ir buvo aptikti įvairiuose junginiuose¹⁷, plg.:

¹⁷ Žr. lentelę 5.

(ŽK4) *Jums, karjeros kelią tiesiančiai per skirtingus žemynus, veikiausiai teko įsitikinti, jog kiekvienos tautos kultūroje egzistuoja savitas santykis su muzika.*

(MPV4) *Labai dažnai girdžiu kalbant: muzika – tai universali kalba. Muzika yra garsų kalba, bet ar jos išraiška universali? Ne visai. <...> **Lietuviškos auditorijos ryšys su muzika yra intymus: mes uždara tauta, bet mūsų muzikos pajauta labai atvira ir nebijome būti jos paliesti.***

Kitame interviu kalbinama smuikininkė Barbora Valiukevičiūtė, šiuo metu gyvenanti Čikagoje, žurnalistės paklausta apie kiekvienos tautos skirtingą santykį su muzika, vertina lietuvius ir jų ryšį su muzika bei apibūdina lietuvių muzikos pajautimą, kaip labai atvirą, laisvą, išjaučiantį (MPV4). Matyti, kad pašnekovės vertinimas yra reiškiamas ir per kitus pavyzdžius, pvz.: junginius *ne visai* arba *intymus ryšys su muzika* ir pan. Šie pavyzdžiai puikiai iliustruoja vertinimo raiškos gausą kalboje, nes, tiriant vienus aspektus, atsiskleidžia ir kiti. Šiuo atveju žurnalistė savo mintis išreiškia ne klausimo, o komentaro forma, į kurią pašnekovė sureaguoja ir toliau tęsia pokalbį.

(ŽK5) *Kokios literatūros pasigendate šiandien?*

(MPV5) *Nieko nepasigendu. Šiandien **literatūros yra tiek daug ir tokios įvairios**, kad tik spėk skaityti. <...>*

Šiame pavyzdyje matyti, kad interviu metu kalbinama aktorė ir rašytoja Daiva Čepauskaitė, parašiusi eilėraščių rinkinį „Baisiai gražūs eilėraščiai“, žurnalistės paklausta, ko šiandieninėje literatūroje trūksta, vertina šią situaciją. Pašnekovė pabrėžia, kad netrūksta nieko, nes literatūros ir taip yra labai *daug* (MPV5). Galima matyti, kad užduotą žurnalistės klausimą apie literatūrą ir jos trūkumą, pašnekovė vertina palankiai, teigiamai, džiugiai, pagiria literatūros gausą. Beje, kai kurie surinkti interviu buvo anketiniai, o ne pašnekesiniai, todėl atsakymai buvo trumpi, atsakyti tiesiogiai, be paslėptų implikacijų, neturintys komentarų, pastebėjimų, tik klausimus. Vertinimas gali būti parodomas ir tokiais prieveiksnių laipsniavimo pavyzdžiais, pvz.: *labiau, geriau, daugiau* bei *labiausiai, geriausiai, daugiausiai* ir panašiai, plg.:

(ŽK6) *Ir kokių atsiliepimų jau sulaukei?*

(MPV6) ***Keista, nes palankesnių įvertinimų sulaukiau iš labiau apsisikaičiusių žmonių** <...> **Man regis, mano knygoje pritrūko gylis, tačiau atiduodama romaną leidyklai suvokiau, kad tai pirmoji knyga ir geriau tegul ji būna baigta, o paskui – žiūrėsime** <...>*

Viename iš aptariamų interviu kalbinama žurnalistė Akvilė Kavaliauskaitė, išleidusi pirmąjį savo romaną „Du gyvenimai per vieną vasarą“. Ji vertina šios pirmosios knygos

išleidimo procesą ir pabrėžia, kad nors knyga ir turėjo trūkumų, tačiau ji suvokė, kad *geriau* jau reikia ją baigti, nes pirmuoju kartu sudėtinga viską atlikti nepriekaištingai, išpildyti kiekvieną išankstinį sumanymą (MPV5). Pašnekovė, kalbėdama apie knygos atsiliepinimus, pamini, kad palankesnių vertinimų ji sulaukė iš labiau apsiskaičiusių žmonių, o vertinimo raiškos pavyzdžių pateikia ir tokiais junginiais, pvz.: *keista, nes* arba *man regis* ir pan.

(ŽK7) *Koki laikotarpį apskritai išgyvena šiuolaikinis menas?*

(MPV7) <...> *Šiandien, didėjant gyvenimo tempui, **labiausiai** jaučiamas kismas, nuolatinis vyksmas, triukšmas, kurie tampa menininkų kūrybos dalimi <...>.*

Kitame interviu kalbamasi su menininke Raimonda Tamulevičūte, kuri vertina šiuolaikinio meno padėtį ir norėdama parodyti, kad jaučiama kaita, pavartoja prieveiksmį *labiausiai* (MPV7). Pašnekovė atsako į žurnalistės klausimą tiesiogiai, patvirtina juntamą pokytį, nuolatinį vyksmą, kuriame kuria ir gyvena žmonės.

Beje, vertinimą moterys reiškė ir tokiais vaizdingesniais prieveiksmiais, pvz.: *nepaprastai, mielai, tobulai*, pasitaikė ir keletas kitų prieveiksmių pavyzdžių, plg.: *neįtikėtinai, nuostabiai*:

(ŽK8) *Romainas Gary knygoje „Karaliaus Saliamono baimės“ rašė: „Stojiškumas – tai kada taip bijai viską prarasti, jog prarandi viską tyčia, kad nebebijotum.“ Kaip manote, verčiau neturėti nieko ir nebijoti prarasti, ar vis dėlto turėti kažką, o drauge jausti netekties baimę?*

(MPV8) ***Stojiškumas kasdienybėje** – šeimoje, darbe, žmonių santykiuose, intrigose, nepritekliuose ir pripažinimuose – **nuostabiai** atskleistas Johno Williamso „Stouneryje“.*<...>

Viename interviu kalbinama vyriausioji žurnalo „IQ Life“ redaktorė Viktorija Vitkauskaitė teigiamai vertina rašytojo Johno Williamso knygoje puikai parodytą stojiškumo¹⁸ pavyzdį (MPV8). Galima matyti, kad žurnalistė ir pašnekovė kalbasi apie stojiškumą literatūroje ir gyvenime. Žurnalistė pateikia dvipusį klausimą apie baimę prarasti, o pašnekovė ne iš karto pateikia atsakymą, tačiau prieveiksmiu *nuostabiai* vertina tinkamą stojiškumo interpretaciją Johno Williamso knygoje „Stouneris“.

(ŽK9) *Pasakėčia – didaktinės literatūros žanras, klestėjęs antikoje, vėliau – Apšvietos epochos literatūroje. Ar matote kokių nors perspektyvų šiam žanrui atgimti šiuolaikinėje literatūroje? Kokių antikinių vertybių sugrįžimo viliatės?*

¹⁸ Stoiškas (plg. stoicizmas; sk. stojiškas): 1. būdingas stoicizmo filosofijai; 2. prk. kantrus, ištvermingas, susivaldantis asmuo.

(MPV9) <...> *Pavyzdžiui, mano išversti Senekos „Laiškai Lucilijui“ – viena didaktika, o žmonės taip mielai tą knygą skaito! <...>.*

Kitame interviu apie pasakėčias kalbamasi jau su minėta mokslininke Dalia Dilyte. Pašnekovė teigia, kad jos išverstiems Senekos „Laiškams Lucilijui“ yra būdinga didaktika, o žmonėms ji net labai patinka. Galima matyti, kad žurnalistei uždavus klausimą apie pasakėčių žanro atgimimą šiuolaikinėje literatūroje, ji pirmiausia išskiria didaktikos poreikį ir vertina žmonių požiūrį į tokias knygas junginiu *mielai knygą skaito* (MPV9).

(ŽK10) *Jūsų repertuare – skirtingų meno epochų kūrėjų kompozicijos. Per jūsų koncertų turnė Lietuvoje taip pat skambėjo baroko, romantizmo, klasicizmo bei XX a. kompozitorių kūriniai. Ar galima jus vadinti universalia atlikėja, su malonumu ir lygiai taip pat meistriškai grojančia įvairių laikotarpių muziką?*

(MPV10) ***Stengiuosi būti universali** <...> Daug kas, ne tik kompozitoriai, palieka neišdildomų įspūdžių. Atsimenu neseniai mirusį dirigentą Kurtą Masurą... Nuo pirmojo rankų mosto maestro atrodė tartum išskleidęs sparnus – **judesiai buvo tokie plastiški, jauni, neįtikėtinai energingi!** <...>*

Kitame vykusiame interviu su jau anksčiau minėta smuikininke Barbora Valiukevičiūte, parodomas pašnekovės vertinimas: nostalgiskai prisimenamas dirigento Kurto Masuro dirigavimo talentas (MPV10). Pašnekovė atsakydama į klausimą ir prisimindama, kas jai paliko neišdildomą įspūdį, pirmiausia įvertina dirigento talentą. Beje, pašnekovė parodo vertinimą ir kitu junginiu *stengiuosi būti universali*, kuriuo apibūdina ir save, ir savo kūrybą.

2.2.2.2. Vertinimo raiška būdvardžiais

Moterys teigiamam vertinimui reikšti vartojo pagrindinius būdvardžius¹⁹, padedančius geriau ir tiksliau perteikti savo požiūrį, suteikiančius vertinimui spalvą. Matyti, kad su būdvardžiais vartojami daiktavardžiai, gali priklausyti kokybiškumo, tinkamumo, naudingumo ar malonumo reikšmių kategorijoms, kai yra kalbama apie objektą (Simonavičienė 2015: 198), plg.:

(ŽK11) *„Selfų slėnis“ pradedamas Rubeno Östlundo filmo „Kvadratas“ citata. Pristatyme minėjai kino režisierius Xavier Dolaną ir Yorgą Lantimo.*

(MPV11) *Y. Lantimo filmai taip pat tyrinėja žmogaus galimybių ribas. „Iltinis dantis“ – **labai geras jo kūrinys** apie toksiškų tėvų daromą žalą vaikams <...>.*

¹⁹ Žr. lentelę 5.

Pavyzdyje iš interviu kalbinama romano „Selfų slėnis“ autorė Monika Budinaitė, kuri aptardama Jorgo Lantimo kūrybą, vertina režisieriaus filmą „Iltinis dantis“, pristatytą ir renginyje „Kino pavasaris“. Matyti, kad kartais žurnalistai iš tiesų nepateikia klausimo, tačiau išreiškia mintį, repliką, kurią toliau pratęsia pašnekovas. Šiuo atveju pašnekovė vertina režisieriaus kūrybą ir vieną iš jo kūrinį kaip *labai gerą* (MPV13). Beje, pats vertinimas yra reiškiamas ir būdvardį pastiprinančiu prievoksmiu *labai*, o tai dar kartą parodo vertinimo raiškos įvairovę.

(ŽK12) *Ką manote apie meno, apskritai kultūros, ir valstybinių institucijų santykius? Ar per valstybės finansuojamus projektus, paramą menas nesibaudžia tapti kontroliuojamas, „patogus“, imitacinis, negyvas?*

(MPV12) <...> *Nors, žinau, ne visi sutiks su manimi, bet **man labai gražus R. M. Rilke's atvejis**. Beveik visą savo gyvenimą, tartum nujausdamas, kad neilgai gyvens, jis skyrė vien kūrybai <...>.*

Kitame interviu bendraujama su jau anksčiau minėta poete Tautvyda Marcinkevičiūte. Ji atsako į žurnalistės klausimą apie kultūros ir valstybinių institucijų santykius, o kaip pavyzdį pateikia vieno žinomiausių XX a. poeto R. M. Rilkės gyvenimą, kurį jis skyrė kūrybai. Pavyzdyje žurnalistė užduoda net kelis klausimus, o pašnekovė vertindama rašytojo gyvenimą, vertina jį kaip *labai gražų atvejį* (MPV12). Be to, be tokių pagrindinių būdvardžių, vertinimas buvo reiškiamas ir bevardės giminės būdvardžiais, kuriems nebuvo reikalingi kolokatai, pvz.: *puiku, nuostabu, neįtikėtina* ir kita, plg.:

(ŽK13) *Jei žmogus išvis nežino, kas tas Hemingway'us, gal užsinorės paskaityti jo knygą?..*

(MPV13) *Tai **puiku, kodėl gi ne!***

Šiame pavyzdyje matyti, kad žurnalistė bendrauja su komiksų autore Migle Anušauskaite, o pasisukus temai apie Hemingway`aus kūrybą, pašnekovė būdvardžio negiminine forma *puiku* (MPV13) teigiamai vertina žmonių susidomėjimą, norą geriau susipažinti su iki šiol dar patiems nežinomais, nepažįstamais autoriais ir jų kūryba. Beje, šalia šio būdvardžio yra pavartojamas ir junginys *kodėl gi ne*, kuris irgi yra vertinamojo pobūdžio.

2.2.2.3. Vertinimo raiška veiksmažodžiais

Vertinimas moterų kalboje reikėsi ir veiksmažodžiais, kurie buvo pateikiami įvairiais veiksmažodiniais junginiais. Vienas pagrindinių teigiamą, palankų vertinimą parodančių junginių – *man patinka*, kurio vertinimo krūvis yra veiksmažodyje *patikti*. Dažniausiai vertindamos moterys prie šio veiksmažodžio vartojo įvairius daiktavardžius, o kartais ir kitus veiksmažodžius²⁰, plg.:

(ŽK14) „*Auksiniam scenos kryžiui*“ buvai nominuota už vaidmenis *O. Koršunovo* spektaklyje „*Šokis Delhi*“ ir *Pauliaus Tamolės* „*#beskambučio*“.

(MPV14) *Dirbdama su O. Koršunovu jaučiau didžiulę jo patirtį – tiek gyvenimišką, tiek teatrinę. Tačiau man patinka visoks teatras <...>*

Šiame pavyzdyje matyti, kad pašnekovė, „Auksiniu scenos kryžiumi“ apdovanota dramos teatro debutantė Kamilė Petruškevičiūtė, išsako savo teigiamą požiūrį į teatrą, o šalia veiksmažodinio junginio pavartoja daiktavardį (MPV14). Matyti, kad žurnalistė neužduoda klausimo apie tai, kas patinka pašnekovei, tačiau pašnekovė natūraliai reikšdama nuomonę, pavartoja dvišakius sąsajos junginį *man patinka teatras*.

(ŽK15) *Kas yra jūsų teatro žiūrovai?*

(MPV15) *Po spektaklio duodame jiems užpildyti anketas – būna ir studentų, ir menininkų. <...> Man patinka vaidinti vaikams, nes jie nevertina ir neskiria pažymio, o tiesiog priima – galiu jiems būti juokinga, įdomi ar nuobodi.<...>*

Kitame interviu žurnalistė bendrauja su „Naujojo teatro“ aktore Irma Jokštyte. Pašnekovė pasakoja apie savo žiūrovus ir išskiria vaikų auditoriją teigdama, kad jai patinka vaidinti vaikams. Suvestinio tarinio pozicijoje yra veiksmažodis *vaidinti*, prie kurio dar pridėtas objektas *vaikams*. Žurnalistė, pateikdama klausimą, iš karto sulaukia atsakymo ir savarankiškos kalbėtojos intencijos pasakoti toliau.

Surinktuose interviu su moterimis pasitaikė ir kitų vertinamųjų veiksmažodžių, pvz.: *mėgstu, myliu, džiugina, žavi, domina* ir kita, plg.:

(ŽK16) *Kokie reiškiniai, ženklai jus džiugina, kelia nerimą? Kodėl? <...>*

(MPV16) *Mane džiugina daug kas. Pirmiausia tai, kad dar gyvenu, dar galiu rašyti, dar randu bendraminčių, mane džiugina, kad lietuvių poezija yra stipri <...>*

²⁰ Žr. lentelę 5.

Pateiktame anketiniame interviu savo vertinimą apie reiškinius, keliančius nerimą ir džiaugsmą, pateikia poetė ir vertėja Laima Vincė. Junginiu *mane džiugina* perteikiami net du gerai nuteikiantys aspektai: tai *daugybė dalykų* ir *stipri lietuvių poezija* (MPV16). Matyti, kad veiksmožodinio junginio pavartojimas jau yra pateikiamas žurnalistės suformuluotame klausime, todėl vertinimas šiuo junginiu nėra pašnekovės išreikštas natūraliai.

2.2.2.4. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis

Vertindamos moterys vartojo ir šiek tiek jaustukų, emocinių intarpų, kuriais aiškiai parodė teigiamą vertinimą kalbama tema, plg.:

(ŽK17) *Kokia tau atrodo tavo karta?*

(MPV17) *Tai karta, kuriai vertybinis pamatas klotas labai sudėtingu Lietuvai laikotarpiu. <...> Džiaugiuosi, nes mane supa būtent tokie žmonės – intelektualūs, kūrybiški, politiški, o labiausiai – drąsūs. Jų galvos karštos, o širdys dar karštesnės. **Ir valio!***

Interviu žurnalistė bendrauja su Vytauto Didžiojo universiteto doktorante Justina Petrulionyte, tyrinėjančia Kauno miesto vaizdavimą lietuvių literatūroje. Pašnekovė vertina savo kartos žmones kaip intelektualius, kūrybiškus, politiškus, o vertinimui, be veiksmožodžio *džiaugiuosi* ir kitų vertinamųjų raiškos elementų, pavartoja jaustuką *valio* (MPV17), kuris perteikia džiugesį, pritarimą.

Kartais moterys vertinimą reiškė per savęs įvardijimo pavyzdžius, t. y. komentuojuot situacijas, žmones ar objektus, buvo išskiriama įvardžio *mes* vartosena, kuri kitaip dar vadinama aprėpiamuoju, apimančiu ne vien save, bet ir kitus asmenis, žodžiu (Šinkūnienė 2014: 97), plg.:

(ŽK18) *Ką manote apie meno, apskritai kultūros, ir valstybinių institucijų santykius? Ar per valstybės finansuojamus projektus, paramą menui negresia tapti kontroliuojamam, „patogiam“, imitaciniam, negyvam?*

(MPV18) **Tikrai nemanau, kad finansuojamam menui gresia tapti kontroliuojamam, juk mes ne Kinija, ne Rusija** <...>

Interviu žurnalistės kalbinama jau minėta poetė ir vertėja Laima Vincė aprėpiamuoju įvardžiu *mes* apibūdina Lietuvą, kurią priešina su Kinija ir Rusija. Vertinimą išsako ne vien atskyrimu nuo kitų tautų, bet ir junginiu *tikrai nemanau, kad gresia* (MPV18), kuris būtent šiame kontekste perteikia nuomonę, teigiamą vertinimą.

Beje, kai kurie tyrėjai teigia, kad moterys objektus įvardija tikslesniais spalvų pavadinimais, plg.:

(ŽK19) *Keliaudama turbūt nenakvoji prabangiuose viešbučiuose, gyveni asketiškai. Papasakok, ar patogūs Azorų akmenys pasidėti galvą ir snūstelti?*

(MPV19) *Atvykau į Azorus spalį, kai Vilniuj visi medžiai pavargsta, auksinė nukritusių lapų spalva susimindo į rusvą ir pradingsta kažkur tarp šaligatvių, o dangus užsitraukia pilką kapišoną <...>.*

Viename interviu žurnalistė bendrauja su politikos mokslus baigusia Vilmante Lokcikaite, kuri po studijų išvykusi gyventi į Azorų salas. Vaizdingai vertindama aplinką, kuri tuo metu buvo Lietuvoje, pašnekovė pavartoja ir tikslų spalvos pavadinimą nukritusiems lapams apibūdinti, t. y. *auksinė* (MPV12). Galbūt, šis pavyzdys yra atsitiktinis, tačiau vyrų vertinime tokių pavyzdžių nebuvo. Vertinimas buvo reiškiamas ir įvairiais žymekliais, pvz.: nuogirdų (*kaip sakė <...>*), indukcijos (*man atrodo*), parodančiais nuomonę ir požiūrį bei kita.

2.2.3. Neigiamas vertinimas

Nors gana dažnai moterys išsakydavo teigiamą vertinimą, tačiau kartais reiškinius nevengė įvertinti ir neigiamai. Neigiamą moterų vertinimą lygiai taip pat parodė įvairūs būdvardžiai,rieveksmiai, veiksmazodžiai bei kitos su jais sudarytos konstrukcijos, kurias galima pavaizduoti lentelėje, plg.:

Lentelė 6. Junginiai su dažniausiais neigiamą moterų vertinimą reiškiančiais žodžiais

būdvardžiais	<nejdomus/-i>	<i>teatras daugeliui žmonių <...> ; <...> filmas; renginys dėl „varnelės“ <...></i>
	<nėra + būdvardis>	<i>arfos istorija Lietuvoje <...> plati; pasirinkimas tokiai sudėčiai <...> didelis; niekur pasaulyje menininkams <...> lengva</i>
rieveksmiais	<negerai (kad)>	<i><...> knygos Lietuvos žmonėms tampa neįperkamos</i>
	<blogai (kad)>	<i><...> politikai dirba</i>
	<mažai>	<i>Lietuvoje <...> diskutuojama apie performanso žanrą; <...> gilinasi į kitus; <...> rašoma apie formą; <...> žmonių susirinko; <...> tokių pasakėčių</i>
veiksmazodžiais	<erzina (kad)>	<i><...> šiuolaikinio meno kūrėjai skaitytoją laiko tokiu primityviu mulkiu; <...> šis terminas; <...> tenka praleisti tiek laiko darant darbus; <...> komentarai apie savo išvaizdą</i>
	<liūdina (kad)>	<i><...> mokiniams prabilus apie problemas, <...> kai kurie mokytojai jas pradeda neigti; <...> dokumentus saugantys archyvai kaupia tik žymių asmenybių egodokumentiką;</i>

	<kelia nerimą (kad)>	<...> diktatoriškos Rusijos vadovo ambicijos; <...> visose srityse išsigalėjęs jaunystės ir kūno kultas; <...> tamsa, tūnanti žmonių galvose; <...> tą vadinamąjį modelį lydi visokios replikos; <...> knygų kainos; <...> pamirštam, jog būtent bendraudami įprasminame savo buvimą
--	-------------------------	--

2.2.3.1. Vertinimo raiška prievaisiais

Pirmiausia, galima išskirti grupę pagrindinių prievaisių, kuriais moterys reiškė neigiamą vertinimą, pvz.: *negerai, blogai, mažai, siaubingai* ir kita, plg.:

(ŽK20) *Kokie reiškiniai, ženklai jus džiugina, kelia nerimą? Kodėl? <...> Pasidalykite savo įžvalgomis, nuojautomis.*

(MPV20) <...> *kas kelia nerimą? Gal knygų kainos. Visai rimtai. Knygos Lietuvos žmonėms tampa neįperkamos, o tai negerai <...>*

Šiame pavyzdyje galima matyti, kad žurnalistė paprašo įvardyti dalykus, kurie pašnekovę džiugina ir kelia nerimą. Pašnekovė neigiamai įvertina vis toliau augančias knygų kainas, o šią situaciją apibūdina prievaisiu *negerai* (MPV20).

(ŽK21) *Tas vienpusiškumas pereina ir į paprastas kasdienybės plotmes. Ar Lietuvoje, stebint, kaip žmonės bendrauja ir reaguoja į politinius įvykius, šito nesijaučia?*

(MPV21) <...> *Kodėl, tarkim, turiu rinktis karą, jei tikiu, jog visados, tikrai visados galima jo išvengti. Jei negalima – politikai blogai dirba. Tad niekada nebūsiu tokių pusėje <...>.*

Kitame pavyzdyje matyti, kad žurnalistė bendrauja su rašytoja Dalia Staponkute. Kalba pasisuka apie politinius santykius ir privalomą pasirinkimą. Vertindama politikų ne visai tinkamą darbą tuo atveju, jeigu vis dėlto tenka rinktis karą, o ne taiką, pašnekovė pavartoja vertinamąjį prievaisį *blogai* (MPV21). Matyti, kad pašnekovė išreiškia neigiamą vertinimą politikų darbu, tačiau vertinimo raišką, požiūrį iliustruoja ir žodžiai *visados (tikiu), niekada (nebūsiu)* ir su jais sudaryti junginiai.

(ŽK22) *Ar tas gryninimas nevyksta dėl to, kad Lietuvoje trūksta tarpdiscipliniškumo?*

(MPV22) <...> *Stinga ne tik tarpdiscipliniškumo, bet ir modernios teorijos. Daug lėšų – infrastruktūrai, mažai – turiniui <...>.*

Tame pačiame interviu minėta rašytoja, paklausta apie tarpdiscipliniškumo trūkumą Lietuvoje, įvertina šią situaciją teigdama, kad atsiskleidžia ne vien tarpdiscipliniškumo, bet ir modernios teorijos trūkumas. Neigiamai vertindama šią situaciją teigia, kad turiniui skiriama

išties nedaug dėmesio. Ji pavartoja prieveiksmį *mažai* (MPV24). Žurnalistė jau klausime suformuluoja neigiamą vertinimą, pavartodama veiksmažodį *trūksta*. Toliau neigiamas situacijos vertinimas plėtojamas.

2.2.3.2. Vertinimo raiška būdvardžiais

Neigiamas vertinimas moterų kalboje buvo reiškiamas ir būdvardžiais. Tiesa, moterys neigiamai dalykus vertino ne visada iš savo perspektyvos, t. y. kartais buvo vertinamas kitų žmonių nusistatymas tam tikrais aspektais: vertinant parodomas nepritarimas, nepasitenkinimas nusistovėjusia nuomone, pateikiamos perfrazuotos, cituotos kitų asmenų mintys ir pan., plg.:

(ŽK23) *Ko trūksta šiandienos teatrui? Ar jaunoji aktorių ir režisierių karta turi užmojų jį keisti?*

(MPV23) *Manau, teatrui šiandien trūksta žiūrovo <...> **Daugeliui žmonių teatras neįdomus** – labai norėtusi pamėginti tai pakeisti <...>*

Interviu metu žurnalistė kalbina jau anksčiau minėtą teatro aktorę, kurios paklausus apie šių dienų teatro trūkumus, yra išreiškiamas vertinimas. Matyti, kad pašnekovė neigiamai vertina žmonių nesidomėjimą teatru, išreiškia norą, kad tai pasikeistų (MPV25). Beje, vartojamas ir įsitikinimo²¹ veiksmažodis, žymeklis *manau*, kuris padeda išreikšti ne tik pašnekovės vertinimą, bet ir nuomonę.

(ŽK24) *Tavo pradžia teatre – išties sėkminga. Kaip į jį patekai? Nuo mažens žinojai, kad nori vaidinti, ar tai buvo spontaniškas sprendimas?*

(MPV24) *<...> Baigusi mokyklą nusprendžiau stoti į aktorinį, nors ilgai dvejojau, **bijojau, kad neįstosiu, teatrui būsiu per prasta.** <...>*

Šiame pavyzdyje aktorė Kamilė Petruškevičiūtė su žurnaliste dalinasi prisiminimais apie nelengvą pradžią teatre. Pašnekovė neigiamai vertina save ir savo galimybes: teatrui ir aktorystei ji jautėsi *per prasta*, nepakankamai gera, netinkama (MPV24). Matyti, kad pašnekovė pasidalina asmeniškai patirtimi, nevengia atsiskleisti interviu metu. Surinktuose interviu pavyzdžiuose, pasitaikė neigiamo vertinimo raiškos pavyzdžių ir nelyginamojo laipsnio būdvardžiais, plg.:

²¹ Angl. (*markers of belief*).

(ŽK25) *Kokias knygas tau patinka skaityti ir kokiū būdu jas skaitai (ar klausai)?*

(MPV25) <...> *kai užsikabinu už kokios knygos, tai prasėdžiu kiaurą naktį su ausinėmis klausydamasi – galiu dešimt valandų klausytis. **Aišku, po tokio intensyvaus klausymosi būna truputėli negera.***

Pavyzdyje galima matyti, kad žurnalistės kalbinama „Naujojo teatro“ aktorė Irma Jokštytė vertina momentus, kai stipriai įsijaučiama į mėgstamą knygą. Pašnekovė pavartoja junginį *būna truputėli negera*: taip apibūdinamas per ilgą knygų klausymą sukeltas nuovargis, išsekimas (MPV25). Matyti, kad žurnalistė klausimą formuluoja labai teigiamai, tačiau pašnekovė nevengia išsakyti ir lengvos kritikos.

(ŽK26) *Kokie reiškiniai, ženklai jus džiugina, kelia nerimą? Kodėl? „Nujausti save ateityje... baisus pažinimas!“ – tai citata iš Witoldo Gombrowicziaus 1956 m. dienoraščio. Pasidalykite savo įžvalgomis, nuojautomis.*

(MPV26) <...> *Žodžiu, kreipiame dėmesį į neesminius Žemei ir žmogui reikalus. **Bloga, kad yra žodis „Putinas“.** **Bloga, kad tas asmuo toks pat imperatorius kaip ir antiputinistai.*** <...>.

Šiame interviu kalbinama eseistė ir filosofė Dalia Staponkutė kartu su žurnaliste diskutuoja apie nerimą keliančius reiškinius. Pašnekovė išsako savo vertinimą apie šiandieninę visuomenę, politinę situaciją, nepasitenkinimą nedemokratinė tvarka. Ji pavartoja negiminingos formos būdvardį *bloga* (MPV26). Galima matyti, kad šiame pavyzdyje vertinimas yra reiškiamas aštriau ir parodoma didesnė kritika nei prieš tai minėtame pavyzdyje.

(ŽK27) *Prieš porą metų viename interviu minėjote, jog performanso Lietuvoje trūksta. Ar dar jaučiate stygių?*

(MPV27) <...> *atsiranda dviprasmė situacija: **atrodo, performanso apstu, tačiau konceptualiojo performanso vis dar mažai.*** <...>.

Kitame interviu kalbama su garso menininke, edukatore, viena iš festivalio „CREATurE Live Art“ organizatorių Daina Pupkevičiūte, kuri atsako į žurnalistės klausimą apie performanso²² Lietuvoje trūkumą. Pašnekovė neigiamai vertina šią situaciją. Ji išsako savo poziciją ir pritaria praeityje išsakytoms mintims, kad konceptualiojo performanso vis dar yra per mažai (MPV27). Matyti, kad žurnalistė dėmesingai atkreipia dėmesį į pašnekovę, parodydama, kad žino jos nuomonę kalbama tema.

²² Performansas (angl. *performance* – įvykdymas, vaidinimas), postmodernistinio meno rūšis: iš anksto apgalvotas, konceptualus veiksmas, kurio pagrindinė išraiškos priemonė – paties menininko kūnas.

2.2.3.3. Vertinimo raiška veiksmažodžiais

Moterys neigiamą vertinimą reiškė ir kai kuriais veiksmažodžiais. Šiuo atveju veiksmažodinio junginio *man nepatinka* moterų vertinime nepasitaikė, tačiau galima matyti įvairių kitų veiksmažodžių, pvz.: *liūdina, trikdo, erzina, nebestebina, kelia nerimą*, kurie junginiuose irgi perteikė neigiamą vertinimą, plg.:

(ŽK28) *Kokios, tavo nuomone, egodokumentikos tyrimų, naudojimo, pritaikymo perspektyvos? Ar svarstai apie būsimus projektus?*

(MPV28) <...> ***Liūdina, kad dokumentus saugantys archyvai kaupia tik žymių asmenybių egodokumentiką.*** <...>.

Pavyzdyje matyti, kad interviu kalbinama menininkė Aurelija Maknytė su žurnaliste diskutuoja apie egodokumentikos²³ tyrimus ir vertina juos neigiamai, pavartodama veiksmažodį *liūdina* (MPV28). Tokiu būdu, pašnekovė išreiškia savo požiūrį, kad archyvai turėtų kaupti ir paprastų, nežinomų, o ne vien įžymių asmenų egodokumentiką. Žurnalistė sulaukia atsakymo į pateiktą klausimą, kuriame pašnekovės yra prašoma pateikti savo nuomonę.

(ŽK29) *Viename interviu esi sakiusi, kad Lietuvoje nuolat jauti įkyrią mizoginiją. Kuo lietuviškoji mizoginija skiriasi nuo vakarietiškosios?*

(MPV29) *Lietuvoje mizoginija²⁴ susijusi su tuo, kad dažnai į moteris pirmiausia žvelgiama kaip į moteris, o tik po to ir tik galbūt kaip į žmones, profesionalas, kolegas, bendradarbes... <...> Susitikusi su žmonėmis darbo reikalais nuolat girdžiu komentarus apie savo išvaizdą, amžių, kūną... ***Mane tai labai trikdo ir erzina.*** <...>*

Kitame interviu žurnalistė bendrauja su literatūros kritike, Vilniaus universiteto Lyčių studijų centre dirbančia mokslininke Egle Kačkute, taip pat tyrinėjančia moterų literatūrą ir analizuojančią jų tapatybės bei saviraiškos klausimus ir situaciją visuomenėje. Žurnalistės paklausta apie moterų vaidmens skirtumus lietuviškoje ir vakarietiškoje kultūroje, pašnekovė neigiamai vertina tai, kaip moteris visuomenėje yra matoma kitų, t. y. pirmiausia moteris yra įvertinama kaip *moteris*, o tik vėliau kaip savo srities specialistė. Pašnekovė, vertindama išreiškia ir savo poziciją bei teigia, kad jai taip pat yra skiriami nuolatiniai komentarai ir pastabos, susijusios su išvaizda, o tai labai *trikdo ir erzina* (MPV29).

²³ Mokslo šaka, tirianti egodokumentus (t. y. asmeninius laiškus, dienoraščius, atsiminimus ir pan.); <http://naujazodziai.lki.lt/?zodis=egodokumentika&id=1367>

²⁴ Mizoginija [miseō + gr. gynē— moteris], liguista neapykanta moterims.

(ŽK30) *Kokie reiškiniai, ženklai jus džiugina, kelia nerimą?*

(MPV30) **Man nerimą kelia lietuvių nemokėjimas diskutuoti, ginčytis, neperžengiant asmeninių įžeidinėjimų ribų. Prasismelkiantis asmeniškumas, „garo nuleidimas“ žeminant ir niekinant kitą vadinamojoje meno, ypač literatūros, kritikoje, kelia gailestį ir liūdesį** <...>.

Šiame pavyzdyje matyti, kad žurnalistė bendrauja su literatūrologe Jurga Katkuvienė. Žurnalistė jau klausimo formuluotėje koduoja neigiamą vertinimą, klausdama apie keliantį nerimą. Šiuo atveju pašnekovė atsako į klausimą ir dar kartą pavartoja veiksmažodinį junginį *kelia nerimą*, norėdama išreikšti požiūrį į prastą lietuvių mokėjimą diskutuoti ir nesusilaikymą nuo įžeidinėjimų. Beje, pašnekovė neigiamai vertina ir asmeniškumą žeminant kitus, reaguodama į situaciją pavartoja junginius *kelia gailestį* ir *kelia liūdesį* (MPV30).

2.2.3.4. Vertinimo raiška daiktavardžiais

Nepaisant to, kad moterys teigiamo vertinimo nereiškė daiktavardžiais, vienas neigiamo vertinimo atvejis interviu pasitaikė. Iš tikrųjų, daiktavardis tinkamai perteikia ir emocinę būseną, juo parodomas ekspresyvumas, tvirtai perteikiama pozicija, plg.:

(ŽK31) *O Rūtos Vanagaitės „Mūsiškiai“ prisidėjo prie įveikos ar tik įpūtė skandalą?*

(MPV31) **Nesąmonė! Mano nuomone, tai nesolidus ir negarbingas šlamštas**. <...>

Matyti, kad interviu kalbinama gydytoja ir knygos autorė Danutė Gailienė, pasisukus temai apie literatūrą bei politinius, istorinius ir kultūrinius procesus, emociškai vertina, skeptiškai visuomenės priimtą Rūtos Vanagaitės knygą „Mūsiškiai“. Išreikšdama savo požiūrį pašnekovė pavartoja konotuosius daiktavardžius *nesąmonė* ir *šlamštas*, teigdama, jog knyga vienaip ar kitaip tiesiog klaidina ir kiršina žmones (MPV31).

2.2.3.5. Vertinimo raiška kitomis leksinėmis priemonėmis

Kaip teigia dauguma tyrėjų, moterys daugiau nei vyrai vartoja dalelyčių ir žodinių užpildų. Taigi, neigiamas moterų vertinimas buvo reiškiamas šiais pagrindiniais jaustukais, dalelytėmis, pvz.: *deja, gaila*, plg.:

(ŽK32) *Tai, matyt, svarbu Lietuvos nevisavertiškumo komplekso kontekste – stengiamės įrodyti, kad esame ne prastesni už kitą, nors patys konkrečiai nežinome, kas tas „kitas“.*

(MPV32) **Deja, tapatybės ieškojimas po sovietmečio užsitęsė...** <...>.

Pateiktame pavyzdyje galima matyti rašytojos Dalios Staponkutės išreikštą vertinimą. Pašnekovė neigiamai vertina nevisavertiškumo kompleksą lietuvių gyvenime ir pašamonėje. Pavartodama jaustuką *deja* (MPV32), ji puikiai parodo, kad neigiamai yra vertinamas po sovietmečio vis dar vykstantis ir giliai įsišaknijęs savos tapatybės ieškojimas.

(ŽK33) *Kas šiuolaikiniame lietuvių literatūros lauke tave džiugina, kas liūdina?*

(MPV33) ***Gaila, bet*** didžioji šiuolaikinės lietuvių prozos dalis iki pasaulinio lygio dar nepriaugo, tačiau to nepasakysi apie mūsų poeziją <...>.

Viename interviu kalbinama jau minėta literatūrologė Lina Buividavičiūtė, kuriai anketiniame interviu buvo užduotas klausimas apie labiausiai džiuginančius ir liūdinančius dalykus šiuolaikinėje lietuvių literatūroje. Pašnekovė aiškiai išsako neigiamą vertinimą, o išreikšdama apgailėstą, kad dalis šiuolaikinės lietuvių prozos dar nėra priaugusi iki pasaulinio lygio, pavartoja veiksmažodį *gaila* (MPV33).

Kitais atvejais moterys neigiamą vertinimą reiškė vartodamos ir sąšvelnius, kurie padėdavo išlikti ne tokioms kategoriškoms, kritiškoms, plg.:

(ŽK34) *Ar tiki, kad teatras šiandien turi galią formuoti viešąją nuomonę, keisti žmones ir realybę, kurioje gyvename? Ar teatras yra ne tik pasaulį atspindintis, bet ir jį formuojantis reiškiny?*

(MPV34) *Kai mokyklose rodome spektaklį „#beskambučio“, pasitaiko mokytojų, iš spektaklio išeinančių po pirmosios dalies. Jie, **ko gero, bijo pažvelgti problemai į akis, nenori apie ją mąstyti, todėl bėga nuo jos. Vengia ieškoti sprendimo būdų, išeičių, galbūt bijo pokyčių.***

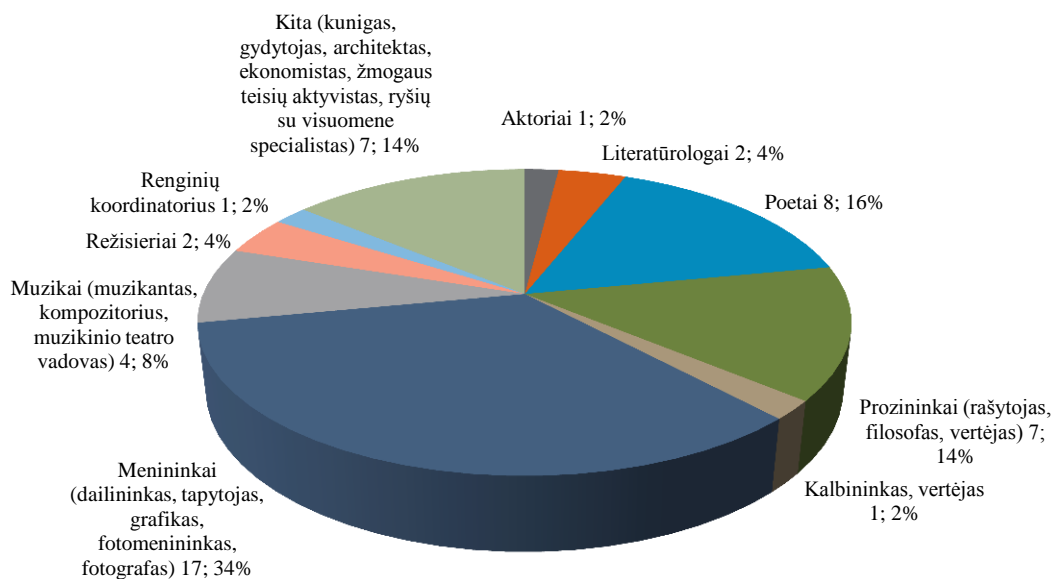
Interviu kalbinama dramos teatro aktorė Kamilė Petruškevičiūtė, neigiamai vertina mokytojus, kurie pasirenka išeiti iš spektaklio jau po pirmosios dalies. Matyti, kad pašnekovė įvardija net kelias tokio elgesio priežastis, t. y. baimė pažvelgti problemai į akis, nenoras mąstyti apie problemas, vengimas ieškoti sprendimo būdų, pokyčių baimė. Tačiau šis vertinimas nėra išsakomas labai kritiškai, nes pavartojami sąšvelniai *ko gero* ir *galbūt*, kurie suteikia pasakymams švelnesnę atspalvį, prasmę.

2.3. Pašnekovų vyrų vertinimas ir žurnalistų klausimai

2.3.1. Pašnekovai vyrai

Kultūros skilties interviu su vyrais taip pat parodė pašnekovų profesijų ir veiklų įvairovę, kuri atskleidė, kad kai kurios profesijos sutapo su moterų profesijomis, o kai kurios buvo skirtingos, bet dauguma asmenų priklausė būtent kultūros sričiai. Pašnekovų pasiskirstymą galima pavaizduoti diagramoje, plg.:

Paveikslas 2.

Vyrų atveju, daugiausiai buvo kalbinami pašnekovai menininkai, tarp kurių atsirado ir dailininkai, tapytojai, fotografai, sudarę net 34 proc. visų interviu dalyvavusių asmenų skaičiaus. Nemaža dalis pašnekovų buvo prozininkai (14 proc.), poetai (16 proc.), taip pat ir pavienių, visai kitų sričių specialistai, pvz.: kunigas, ekonomistas, ryšių su visuomene specialistas, architektas ir kita (14 proc.). Matyti, kad mažiau interviu apklausose ir pokalbiuose dalyvavo muzikai (8 proc.), režisieriai ir literatūrologai (4 proc.) bei renginių organizatoriai, aktoriai ir vertėjai (2 proc.).

2.3.2. Teigiamas vertinimas

Visai nekeista, kad vyrai turėtų dažniau vertinimą reikšti neigiamai nei moterys, tačiau, pirmiausia, vyrai vartodami tuos pačius ir panašius leksinius vienetų, dalykus vertino teigiamai. Vyrų kalboje buvo pastebėta vertinimo daiktavardžiais pavyzdžių, kurių nelabai

buvo moterų vertinime, o kartu vertinimo būdvardžiais,rieveksmiai, veiksmažodžiais bei kitais leksiniais kalbos vienetais, kurie atitiko moterų interviu surinktus pavyzdžius, todėl plačiau nebus komentuojami. Dažniausius teigiamą vertinimą parodančius vyrų vartotus junginius galima pavaizduoti lentelėje, plg.:

Lentelė 7. Junginiai su dažniausiais teigiamą vyrų vertinimą reiškiančiais žodžiais

būdvardžiais	<geras/-a>	<...> knygos pavyzdys; <...> būdas susipažinti su savimi; <...> literatūros kūrinys; <...> kūrėjas; <...> būgnininkas; <...> vertimas; <...> klausimas
	<puikus/-i>	<...> rezultatas; <...> poetinis kontekstas; <...> dalykas; <...> paveikslas; <...> paroda; <...> frazė; <...> knyga; <...> priemonė tobulinti rašymą; <...> patirtis; <...> kino režisierių darbai; <...> proga susipažinti su daugybe menininkų; <...> atlikėjai
	<gražus/-i>	<...> gana ilgai užsitęsęs pokštas; <...> žmogaus kūnas; <...> istorija romane; <...> literatūriniai reiškiniai
	<įdomus/-i>	<...> rajonas investicijoms; <...> paradoksas; <...> istorinis laikotarpis; <...> dalykas; <...> pastebėjimas; <...> darbas; <...> projektas
	<svarbus/-i>	<...> kontekstas, kuriame gyvename; <...> tinklaraštis; <...> universalumas; <...> vyksmo jautimas ir savitas indėlis; <...> Prancūzų kultūros centras ir ten buvę prancūziško repo kompaktai; <...> ritmas; <...> pauzės momentas; <...> pavyzdys; <...> tendencija; <...> nelaimingos meilės tema; <...> naujos žmonių patirtys; <...> kiekybė; <...> gausa; <...> laisvė; <...> pasaulėjauta; <...> buvimas čia ir dabar; <...> erdvė buvo Laisvės alėja; <...> pagarba ir šlovė
rieveksmiai	<gerai>	<...> pažįstamas; <...> suprantu; publika priima <...>; būtų <...>; <...> jaučiuosi kolektyve; <...> pasijunti; <...> žinomas; <...> žino; reikia <...> pažinti pašnekovą; <...> ten jaučiuosi; <...> turėti savo stilių
	<puikiai>	<...> suprantu; <...> gyvenu; <...> parodo, kaip skirtingi žmonės gali sugyventi kartu; <...> suprato ir visos pasaulio religijos; <...> pristatančios menininko kūrybinius siekius; <...> iliustruoja
	<labai>	dalykai tapo <...> akivaizdūs ir fotografiškai patrauklūs; <...> įvairūs skaitytojai vaikai; <...> svarbu susirasti prasmingas,

		<i>vertingas knygas</i>
	<tobulai>	<i><...> įkūnija skirtingų visuomenės grupių požiūrių prieštarumą; <...> dera su vaizdu; bandė <...> įkūnyti</i>
	<drąsiai>	<i>savo eilėraščiuose <...> kritikuoja homofobiją ir kolonijines mąstymo formas</i>
daiktavardžiais	<naujovės>	<i>gerokai svarbesnės taikomojo meno <...>; <...> yra priemonė tam tikrai laikysenai ir jos išraiškai; <...> visada domina</i>
	<vertė>	<i>neįkainojama leidinių <...>; sukuria milijono <...> darbą</i>
veiksmažodžiais	<patinka (kad/nes)>	<i><...> santūrumo poetika; <...> eilėraščiai; <...> fiksuoti, kaip kuriamas miestas; <...> progresas; <...> miestas erdvus; <...> moterų parašyta proza; <...> eiti per visas sritis; <...> nuodugni personažų analizė; <...> dirbti, kai yra kažkoks pagrindas; <...> „laisva muzika“, <...> kai galiu nesilaikyti jokių stiliaus apribojimų; <...> pauzės; <...> nes tai yra naujas improvizavimo metodas ir jis ypač paprastas; <...> sutartinės; <...> gaminti maistą; <...> biblinės, amžinos temos; <...> eiti ten, kur kiti neina; <...> rimtai pasiruošti tam; <...> versti; <...> leisti idėjoms subręsti savaime; <...> didelis miestas; <...> susikoncentruoti; <...> paprasti žmonės; <...> tokia muzika</i>
	<mėgstu>	<i><...> vaizdą suplokštinti, <...> įterpti fiktyvių elementų; <...> aptarti smulkmenas; <...> gretinti meną ir sportą; <...> prisiminti vieną iš pirmųjų savo kelionių; <...> radiją; <...> eksperimentuoti; <...> džiazą</i>
	<žavi>	<i><...> vyrų kūryba poezijoje; slemas; <...> septyniolikos skiemenų formatas; <...> būtent kasdieniai daiktai</i>
	<džiugina (kad)>	<i><...> vykstantis judėjimas; <...> Lietuvoje slemeriai yra įvairialypiai, <...> scena išlieka dinamiška; <...> neribotos galimybės; <...> pasirinkimo laisvė</i>
	<(su)domina>	<i><...> miesto daugiasluksniškumas; <...> naujovės bei eksperimentai; <...> parodos, koncertai, renginiai; <...> mažų tautų rašytojai; <...> faktas, jog išnyko unikali dviejų šimtų brolių civilizacija</i>

2.3.2.1. Vertinimas prieveiksmiais

Kaip ir teigiamą vertinimo raišką išsakančios moterys, vyrai vartojo tokius pagrindinius, teigiamą vertinimą nurodančius prieveiksnius, kaip *gerai*, *puikiai*, o kartu ir vertinimą sustiprinantį prieveiksmį *labai*. Beje, vyrų kalboje buvo rasta ir tokių retesnių atvejų, pavyzdžiui, su prieveiksmiais *tobulai* ir kita.

(ŽK35) *O kiek truko pats rašymo procesas?*

(VPV35²⁵) ***Rinkinį parašiau greitai***, maždaug per metus – nuo gegužės iki gegužės <...> ***Ši knyga kitoniška kūrybinėje biografijoje dar ir tuo, kad turi redaktorių – ankstesnės neturėjo. Ir pats maniau, ir kiti patarė, kad redaktorius yra gerai, nes objektyviau žiūri, pamato, ko pats nematai.***

Galima matyti, kad interviu žurnalistės kalbinamas poetas ir fotografas Dainius Dirgėla teigiamai vertina redaktoriaus darbą, prisidėjusį ir prie jo naujos knygos atsiradimo. Kalbėtojas savo požiūrį į redaktorių išreiškia prieveiksniu *gerai* (VPV35), taip pat ne tik atsako į žurnalistės klausimą apie rašymo procesą, bet pabrėžia ir savo knygos išskirtinumą iš kitų.

(ŽK36) *Ar skaitai lietuvišką kultūrinę spaudą?*

(VPV36) ***Kultūrinė spauda, jeigu ji ne provinciali, yra atgaiva <...> kultūrinė spauda geba pakylėti ir ištiesinti stuburą. Juk žmogui reikia kasdienių skaitinių. Tai puikiai suprato ir visos pasaulio religijos, kurių kasdieniai skaitiniai mus turi padaryti geresniais žmonėmis.***

Šiame interviu kalbinamas režisierius Karolis Kaupinis vertina kultūrinę spaudą. Pašnekovas atsako į žurnalistės klausimą dėl noro ir susidomėjimo skaityti tokio pobūdžio spaudą. Vertinimą pašnekovas išreiškia žodžiu *atgaiva*, o kartu pavartoja ir veiksmažodinį junginį *geba pakylėti*, norėdamas pabrėžti tokio pobūdžio skaitinių svarbą. Toliau pašnekovas kalba apie visas pasaulio religijas, kurios, anot jo, visuomet vertino ir suprato tokius kūrinius, o tai išreiškia prieveiksniu *puikiai* (VPV36). Matyti, kad nedidelės apimties pašnekovo komentaras pateikia daug vertinimo pavyzdžių, kurie parodo kalbos ir vertinimo raiškos įvairovę bei tarpusavio priklausymą.

(ŽK37) *Kaip suprantate savo kūrybos reikšmę, kuriai pasirinkote būtent tekstų ir vaizdų formą? Kokį įsivaizduojate savo knygos adresatą?*

²⁵ Čia ir toliau vyro pašnekovo vertinimas.

(VPV37) <...> *Jei mokėčiau rašyti muzikinį tekstą, tikriausiai irgi dainuočiau, nes dainavimas man nėra svetimas. Kita vertus, mano tekstams reikia susikaupimo ir meditacinės tylos. Todėl jie tobulai dera su vaizdu.*

Kitame interviu žurnalistė kalbina liuteronų kunigą Valdą Aušrą, išleidusį savo poezijos knygą „Kelionė, arba Žodžiai ir vaizdai“. Žurnalistė paklaustas kelių klausimų apie kūrybą, pašnekovas pasidalina mintimis apie reikalingiausias, svarbiausias teksto sukūrimo sąlygas, o kartu išreiškia teigiamą vertinimą prieveiksniu *tobulai*, nusakančiu teksto ir vaizdo suderinamumą: *tobulai dera su vaizdu* (VPV37).

2.3.2.2. Vertinimas būdvardžiais

Vyrai labai dažnai vertinimą reiškė ir pagrindiniais, tokiais pačiais būdvardžiais, kaip ir moterys, pvz.: *geras, puikus, gražus* bei *įdomus*, tačiau išskirtinai daugiau pavyzdžių pasitaikė su būdvardžiu *svarbus*.

(ŽK38) *Kurio miuziklo kūrimas tau paliko stipriausius ir šilčiausius prisiminimus?*

(VPV38) <...> *savo ketvertuke pirmiausia įrašyčiau „Žygimanto Augusto ir Barboros Radvilaitės legendą“ – dėl režisierės Anželikos Cholinės unikalumo. Darbas su ja buvo labai įdomus, ji išsiskiria iš visų režisierių <...>*

Ištraukoje iš interviu su dainininku Jeronimu Miliumi žurnalistė prašo įvardyti geriausius atsiminimus palikusį miuziklą. Pašnekovas teigiamai vertina „Žygimanto Augusto ir Barboros Radvilaitės legendą“, o kartu pabrėžia režisierės unikalumą ir apibūdina darbą su ja, kaip tikrai *įdomų* (VPV38). Matyti, kad žurnalistė pateikdama klausimą suformuluoja teigiamą pašnekovo vertinimą, nes klausia apie malonius, svarbius įvykius.

(ŽK39) *Daugiau nei dešimtmetį rašai tinklaraštį – viešą dienoraštį, kuriame fiksuoji kasdienybės situacijas, sutiktus žmones. Nebijai dėl savo atvirumo tapti pažeidžiamas? Ir ar turi tabu, kurio negalėtum peržengti?*

(VPV39) <...> *Tinklaraštis man svarbus, nes ten sukaupta daug išgyvenimų, be to, romanus rašau remdamasis jo medžiaga <...>.*

Šiame interviu žurnalistas bendrauja su rašytoju Povilu Šklėriumi. Žurnalistė paklaustas apie rašomą tinklaraštį ir jame plėtojamas temas bei juntamą atvirumą, pašnekovas vertina tinklaraštį kaip labai *svarbų* (VPV39), ypatingą, o kartu ir pakomentuoja, kodėl jis tiek daug jam reiškia. Pastebėtina, kad žurnalistas klausia apie baimes, pažeidžiamumą ir ribas, tačiau pašnekovas vis tiek išreiškia teigiamą ir šiltą jausmą savo atliekamam darbui.

(ŽK40) *Ar tau svarbus bendravimas su kitais kino kūrėjais?*

(VPV40) *Man svarbu bendravimas su žmogumi, jeigu jis atviras ir nuoširdus. Jeigu jis dar ir kino kūrėjas – puiku <...>.*

Kitame pavyzdyje matyti, jau minėto jaunojo režisieriaus, debiutavusio su trumpametražiu filmu „Triukšmadarys“, Karolio Kaupinio atsakymas į klausimą. Pašnekovas pavartoja nelyginamojo laipsnio būdvardžius *svarbu* ir *puiku* (VPV40), taip išsakydamas požiūrį į bendravimą su kitais kūrėjais. Galima matyti, kad pašnekovas iškart atsako į žurnalisto klausimą, o vėliau savo mintis tik plėtoja.

2.3.2.3. Vertinimas veiksmažodžiais

Vyrai, gausiai savo vertinamąjį požiūrį reiškė veiksmažodiniu junginiu *man patinka*, tačiau pasitaikė ir tokių veiksmažodžių, kaip *mėgstu*, *žavi*, *džiugina*, *domina* ir panašiai, plg.:

(ŽK41) *Kaip manai, ar tekstas turi lytį? Kas tau yra „vyriška literatūra“?*

(VPV41) <...> *Ne. Moterys literatūroje niekuo nenusileidžia vyrams <...> Kalbant apie lietuvių literatūrą, man jau seniai labiau patinka moterų parašyta proza (Giedros Radvilavičiūtės, Undinės Radzevičiūtės, Ugnės Barauskaitės), o poezijoje labiau žavi vyrų kūryba (Vytautas Stankus, Gintaras Bleizgys) <...>.*

Matyti, kad žurnalistė kryptingai pašnekovo paklausia apie „vyriškosios“ ir „moteriškosios“ literatūros skirtumus. Pašnekovas, jau minėtas rašytojas Paulius Šklėrius, iš pradžių teigiamai vertina moterų lygiavertiškumą literatūroje, o toliau veiksmažodiniu junginiu *labiau patinka* aptaria moterų prozą. Vyrų kūrybą poezijoje jis įvertina pavartodamas junginį *labiau žavi* (VPV41).

(ŽK42) *Kokie reiškiniai, ženklai jus džiugina, kelia nerimą? Kodėl?*

(VPV42) <...> Džiugina beveik neribotos galimybės naudotis bet kurių laikų, bet kurių tautų kultūros lobynais. Džiugina pasirinkimo laisvė <...>.

Dar viename anketiniame interviu rašytojas Vidas Morkūnas pateikia atsakymą į klausimą, kas jį džiugina. Matyti, kad interviu dalyvis veiksmažodžiu *džiuginti* vertina neribotas galimybes naudotis tautų kultūros palikimu bei turėti pasirinkimo laisvę.

2.3.3. Neigiamas vertinimas

Vyrai, išsakydami vertinimą, tikrai nevengė kritikuoti. Neigiamas vertinimas buvo reiškiamas būdvardiniais, prieveiksminiais, veiksmožodiniais junginiais, pastebėta aiškaus neigiamo vertinimo daiktavardžiais. Dažniausius junginius galima pamatyti lentelėje, plg.:

Paveikslas 6. Junginiai su dažniausiais neigiamą vyrų vertinimą reiškiančiais žodžiais

būdvardžiais	<prastas/-a>	<...> įvairaus multitaskinimo pavyzdys; <...> finansinė padėtis
prieveiksmiais	<negerai>	Vakarų Europos poezijai <...> ; kažkas <...>
	<blogai>	<...> kad recenzijos ir apžvalgos dažnai tapatinamos; <...> tapiau, bandydamas įvaldyti baltą spalvą
	<mažai>	kai <...> lėšų, beveik nevyksta ir reformos; <...> mūsų; <...> bendrauju su kitais rašančiais žmonėmis; autentiškos patirties ten <...>; <...> cirkuliacijos, viskas keičiasi lėtai; <...> dėmesio skiriama jaunimo kasdienybei
	<prastai>	Lietuvoje dėl kūrybos ir dizaino yra <...>
	<retai>	aš rašau <...> – įgūdžiai tarsi užrūdija; <...> pavyksta pamatyti tokį teatrą kaip pavykusį; mane įkvėpimas ištinga<...>; mokyklinėje lietuvių literatūros programoje tą „kitą pasaulį“ <...> rasdavau
	<sunkiai>	Vakarų pasaulis <...> pasiekiamas; <...> įsivaizduojamas mano bendradarbiavimas
veiksmažodžiais	<nelabai>	<...> norisi, nes reikėtų aiškintis, mokytis, padėti; lietuvių autoriai <...> ir stengiasi kažkur prasimušti; <...> susišnekėjome; <...> tikėjau, kad vizitinės kortelės geba skleisti informaciją, ypač apie menininko specialybę; <...> stiprūs vokalistai įkišami į operą; sutelkti vaikų literatūros tyrėjų pajėgas <...> yra kur; dar <...> mokame veikti bendruomenėje; <...> kuo skyrėsi nuo visų kitų Lietuvos rašytojų
	<kelia (kelti)>	žmonėms <...> blogas emocijas; <...> daug galvos skausmo; <...> daug streso ir baimės nuolatinė konkurencija; <...> daug problemų

	<trūksta>	<...> vertės pojūčio; poezijai <...> šerdies, <...> vidinio kauliuko; <...> profesionalumo; <...> greičio; <...> esminio elemento; <...> įkvepiančių pavyzdžių, tenka žvalgytis po užsienį; <...> kūrybinių resursų tokiems pasirodymams; <...> vartotojų, kurie gerai suprastų, kas yra miuziklai; <...> ne tik rimtos, profesionalios kritikos, bet ir gebėjimo ją priimti; <...> grubumo, kuris jo tekstuose yra arba dirbtinis, arba su patosu
	<nera>	<...> įdomus; <...> itin reikšmingas ar svarbus; <...> impulso plėtoti

2.3.3.1. Vertinimas prieveiksmiais

Vyrai neigiamą vertinimą daugiausiai reiškė tokiais prieveiksmiais: *blogai, mažai, retai, nelabai* ir kita, plg.:

(ŽK43) *Prieš keletą dienų paskelbta, kad tapai šių metų Vytauto Kubiliaus premijos, skiriamos už literatūros kritiką, laureatu <...>*

(VPV43) *Nelaikau savęs kritiku, nes dabar recenzijų nerašau. <...> **Blogai, kad recenzijos ir apžvalgos dažnai tapatinamos** – kai apžvalgos skaitomos kaip recenzijos, literatūros kritika iš tiesų gali pasirodyti labai prėska.*

Šiame interviu žurnalistė bendrauja su literatūros apžvalgininku Mariumi Buroku. Žurnalisto paminėtas kaip neseniai premijos sulaukęs literatūros kritikas, pašnekovas prieštarauja ir vertina save ne kaip kritiką, o kartu, plėtodamas mintį toliau, recenzijų ir apžvalgų tapatinimą, neatskyrimą vertina prieveiksmiu *blogai* (VPV43).

(ŽK44) *Esė rašėte apie žiūrovo santykį su jūsų darbais. Norite, kad jis praleistų daugiau laiko prie tapybos darbo. Įžvelgiu aliuzijas su muzika, nes klausytojui tenka skirti nemažai laiko, norint išklaudyti ir suvokti muzikos kūrinį. Jūsų darbų taip pat neįmanoma suprasti per akimirksnį.*

(VPV44) *Ateina žiūrovas į parodą, greitai apsižvalgo, pamato, kas patinka, kas ne. Ką tai reiškia? Jei eisi kas vakarą į Niujorko filharmoniją, tai daugiausia išgirsi XVIII–XIX a. muziką. Pražilusioms moteriškėms, mėlynai dažančioms plaukus, **tokia muzika** patinka. **Vyrams – nelabai** <...>*

Šiame interviu kalbinamas dailininkas Kęstutis Zapkus. Kaip matyti, žurnalistas perteikia savo pastebėjimus dėl pašnekovo kūrybos ir muzikos santykio. Šiuo atveju pašnekovas vertina į koncertą atėjusius žiūrovus ir pabrėžia, kad kiekvienai auditorijai patinka

skirtingi dalykai, t. y. kas patinka vyresnėms moterims, nebūtinai patiks vyrams ir atvirkščiai, o vertinimui perteikti pavartoja prievoksmį *nelabai* (VPV44).

2.3.3.2. Vertinimas veiksmažodžiais

Vyrai neigiamą vertinimą reiškė tokiais pagrindiniais veiksmažodžiais: *kelti, trūkti* ar tiesiog *nebūti*, plg.:

(VPV45) <...> *Malonu sudirginti smegenų neuronus, bet tai, kas padaryta prieš 100 metų, yra miręs dalykas. Dabar jis galbūt visiškai neįdomus.*

(ŽK45) *Žmonės juk eina žiūrėti ir Egipto mumijų, jos irgi miręs dalykas.*

(VPV45) *Ne visai tą norėjau pasakyti. Pagrindinis klausimas, kas yra realu dabar? Kas yra autentiška būtent šiandien? Kokia to autentiškumo vertybė? Kaip tai veikia kultūros gyvybingumą? Šie procesai kelia daug galvos skausmo. <...>*

Šiame interviu kalbinamas menininkas Aidas Bareikis. Samprotaudamas apie seniai įvykusius reiškinius, apibūdina juos kaip *mirusį dalyką* (VPV45). Žurnalistas tarsi išreiškia nepritariamą ar pastebėjimą ir pabrėžia, kad yra dalykų, kurie nors ir įvykę seniai, tačiau vis dar yra labai reikšmingi žmonėms. Pašnekovas, reaguodamas į tokį komentarą, patikslina savo mintis, nes jaučiasi suprastas klaidingai. Išskirdamas autentiškumo neapibrėžtumą, įvertina tokius varginančius apmąstymo procesus, juos įvardija kaip *keliančius daug galvos skausmo* (VPV45).

(ŽK46) *Koks tau atrodo šiandienis poetų ir poezijos įvaizdis bei vaidmuo Lietuvoje?*

(VPV46) <...> *Lietuvoje tarp poetų šiandien trūksta ne tik rimtos, profesionalios kritikos, bet ir gebėjimo ją priimti. <...>*

Dar viename interviu žurnalistas bendrauja su jaunosios kartos poetu Aisčiu Žekevičiumi, kuriam užduoda neutralų vertinimą perteikiančią klausimą apie šių dienų poetų ir poezijos įvaizdį Lietuvoje. Šiuo atveju pašnekovas neigiamai vertina kritikos trūkumą, o kartu ir nemokėjimą jos tinkamai priimti (VPV46). Beje, kartais vertindami vyrai vartojo ir tokius junginius, pvz.: *šūda mala, būtų kvaila*, kurios galėtų būti priskiriamos idiomoms²⁶.

²⁶ Idioma (gr. idioma - savotiškas posakis; sk. idijoma) - tik kuriai nors kalbai būdingas vientisos reikšmės sustabarėjęs žodžių junginys, kurio reikšmė nesutampa su jį sudarančių žodžių reikšmėmis, jis turi savitą leksinę reikšmę.

2.3.3.3. Vertinimas daiktavardžiais

Kaip jau buvo minėta ir anksčiau, atlikti tyrimai parodo, kad moterys dažniau vengia kai kurių, tarsi nederamų žodžių savo viešojoje kalboje, tačiau vyrai savo nuomonę interviu reiškė pastebimai aštriau, nevengė daugiau kritikuoti, o tai aiškiausiai matėsi per jų vartojamus daiktavardžius, plg.:

(ŽK47) *Gal dėmesio nesutelkimas yra dabarties liga. Ar turi būdų, kaip su tuo kovoti?*

(VPV47) *Pradedu dirbti, įsitraukiu, ir tiek. Dirbant su fotografijomis būna mažiau nuobodžių stadijų. <...> Dirbi dirbi, kol išryškini nuotrauką, ir **pamatai, kad – šūdas**. O kiek laiko sugaišta.*

Šiame interviu pavyzdyje, kuris buvo išskirtas ir prie žurnalistų vertinimo, kalbinamas Niujorke gyvenantis tapytojas ir fotografas Vytenis Jankūnas. Žurnalistės paklaustas apie dėmesio nesutelkimą ir būdus, kaip su tuo kovoti, pašnekovas perteikia situaciją, kai rezultatas nedžiugina, o tiesiog nuvilia ir tai išreiškia šiurkščiu daiktavardžiu *šūdas* (VPV47).

(ŽK48) *„Turiu teoriją: kuo sunkesnė tavo vaikystė, tuo geresnis tavo menas. Jei esi tikrai laimingas, nieko gero nepadarysi. Privalai savo kančių paversti kuo nors universaliu, tik taip jos atsikratysi“, – teigia Marina Abramovič. Ką apie tai manai?*

(VPV48) ***Man rodos, tai nesąmonė**. Pernelyg romantizuota. Mano geriausi darbai sukurti, kai buvau laimingas. <...>*

Kitame pavyzdyje žurnalistė bendrauja su tapytoju Andriumi Makarevičiumi, kuris žurnalisto pateiktą mintį įvertina kaip *nesąmonę* (VPV48). Jis teigia, kad būtent jo patirtis rodo kitaip. Šiuo atveju pašnekovas nevertina labai kategoriškai, pavartoja junginį *man rodos* (VPV48). Matyti, kad žurnalistė klausime paprašo pateikti nuomonę, todėl pašnekovas taip ir pasielgia; išsako nuomonę ir toliau pakomentuoja tokį savo požiūrį.

(ŽK49) *Kokius esminius skirtumus išvelgi tarp meno pasaulio Niujorke ir Lietuvoje?*

(VPV49) *Lietuvoje žmonės daug kategoriškesni, jie konkrečiai žino, koks tas menas turi būti. <...> Niujorke viskas labai greitai keičiasi. <...> Ar gali įsivaizduoti tokią situaciją, kad Niujorko modernaus meno muziejaus direktorius išsilaikytų taip ilgai? Tai – **absurdas**. Taip nebūna, bet Lietuvoje kažkodėl yra.*

Dar viename interviu diskutuojama su iliustratoriumi Ray (Rimvydu) Bartkumi. Žurnalistė pasidomi, kokių esminių skirtumų pašnekovas išvelgia tarp meno pasaulio Niujorke ir Lietuvoje. Bartkus teigia, kad Niujorke viskas keičiasi labai greitai, o Lietuvoje tokių staigių pokyčių išties mažiau. Pašnekovas pateikia pavyzdį, susijusį su Dailės muziejui

ilgą laiką vadovaujančiu tuo pačiu žmogumi, o tokią situaciją vertina daiktavardžiu *absurdas* (VPV49). Taip perteikiamas pastebėjimas, kad Niujorke toks asmuo ilgai neišsilaikytų.

Beje, kitais atvejais vyrai kritikavo ironiškai, tarsi pabrėždami kitų žmonių nusistatymą tam tikru atžvilgiu, pvz.: „*o jei žmogus dar ir homoseksualus, tuomet išvis katastrofa*“, taip pat vertinimą išsakė tokiais junginiais, kaip *nuolatinė nesąmonė, ilgas procesas, pagrindinė problema* ir kita.

Matyti, kad moterys ir vyrai, o kartu ir žurnalistai vertinimui reikšti vartojo įvairias kalbines priemones. Vertinimo raiškos pavyzdžių interviu buvo labai daug, taigi pasitaiko ir tokių atvejų, kai vertinimas kartais būna reiškiamas vaizdingais žodžiais, metaforomis, kartais vertinimui perteikti vartojamos pagyrimo-kritikos poros (angl. *praise-criticism pairs*²⁷), jaustukai, jungtukai, kurie taip pat perteikia kalbėtojo intenciją vertinti. Vyrai, kaip ir moterys, neigiamą vertinimą reiškė ir tokiais junginiais, kaip *gaila, kad; gaila, nes; labai gaila* ir kita, vertindami mintis reiškė ir įterpiniais, kartais vertinimas buvo pateikiamas ir skliausteliuose, pvz.: <...> (*tiems, kas mėgsta jų ieškoti*) <...>, vertinta ir kitomis leksinėmis priemonėmis.

²⁷ B. Ryvitytė (2008: 89).

IŠVADOS

Darbe buvo iškeltas tikslas atsakyti į klausimą, kokiomis raiškos priemonėmis yra reiškiamas vertinimas kultūrinio savitraščio „Literatūra ir menas“ interviu. Tirti ir žurnalistų klausimai, ir pašnekovų atsakymai. Tyrinėta, ar tarp vyrų ir moterų vertinimo raiškos yra pastebimų skirtumų ir panašumų, ar skirtingos lyties asmenys reiškinius vertina vienodai.

Atlikus tyrimą, galima prieiti prie tokių išvadų:

1. Tiek vyrai, tiek moterys reiškinius, objektus, situacijas vertino ir teigiamai, ir neigiamai. Pastebėta, kad daugiausiai buvo vertinama būdvardžiais,rieveiksmiais ir veiksmažodžiais.
2. Moterys teigiamai vertinti pasirinko įvairius būdvardžius, pvz.: *svarbus, įdomus, geras, puikus, gražus*. Vyrai vertinimą reiškė visiškai tokiomis pačiomis priemonėmis, tačiau stebėtinai dažniau vartojo būdvardį *svarbus*. Vadinasi, vertindami labiau išskyrė svarbos aspektą. Tiek vyrai, tiek moterys vertindami vartojorieveiksmius *gerai, puikiai*, netgi *tobulai*, tačiau moterys daugiau vartojo vertinimą pastiprinantįrieveiksmį *labai*, taip pat vertinimą išreiškėrieveiksmiu *gražiai*, kurio vartosenos interviu pavyzdžių vyrų kalboje nebuvo. Vyrai vertinimą dažniau nei moterys reiškė veiksmažodiniu junginiu *man patinka*, o moterys veiksmažodžiais – *žaviuosi, domina* ir *džiugina*. Moterų teigiamo vertinimo daiktavardžiais pavyzdžių nepasitaikė, šiuo atveju vyrai teigiamam vertinimui reikšti vartojo žodžius *naujovės* ir *vertė*.
3. Moterys neigiamą vertinimą dažniau reiškė būdvardžiu *neįdomus*, šiuo atveju vyrai dažniau vartojo būdvardį *prastas*. Buvo pastebėti keli atvejai, kai moterys neigiamą vertinimą perteikėrieveiksmiais *negerai, blogai, mažai*, tačiau vyrai neigiamą vertinimąrieveiksmiais reiškė pastebimai daugiau nei moterys. Vyrai gausiai vartojo tokiusrieveiksmius: *nelabai, retai, mažai, sunkiai, blogai* ir kt. Taip pat moterys dažniau neigiamą vertinimą perteikė veiksmažodžiais *erzina, liūdina*, o vyrai dažniau neigiamumą reiškė veiksmažodžiu *trūksta*, pvz.: *trūksta vertės pojūčio, profesionalumo, įkvepiančių pavyzdžių* ir pan. Tiek vyrai, tiek moterys vartojo junginius su veiksmažodžiu *kelia*, tik moterys dažniau išskyrė junginį *kelia nerimą*, o vyrai – *kelia blogas emocijas, kelia problemų* ir pan. Vyrai dažniau nei moterys reiškė kritiką, vartojo emocinio vertinimo turinčius daiktavardžius, pvz.: *nesąmonė, katastrofa, absurdas, šūdas* ir kita.
4. Hipotezė, kad vyrai interviu vartojo daugiau daiktavardžių nei moterys pasitvirtino (pvz.: *naujovė, vertė, nesąmonė*). Tačiau nepasirodė, kad moterys vartotų daugiau

būdvardžių nei vyrai. Beje, tiek vyrai, tiek moterys vertinimui pasirinko vartoti įvairius sąšvelnius (*galbūt, gali būti, tikriausiai*), vis dėlto moterys dažniau pavartodavo įvairius žodinius užpildus.

5. Pastebėta, kad žurnalistai bendravo su pašnekovais ne vien klausimais, bet ir komentarais, replikomis, ne kartą patys vertindavo įvairius dalykus. Taigi, hipotezė dėl žurnalistų įsitraukimo į pokalbį pasitvirtino, galbūt ir todėl, kad dauguma interviu buvo pašnekesiniai, o ne anketiniai, todėl žurnalistai turėjo galimybę dalyvauti pokalbyje. Tiek teigiamą, tiek neigiamą vertinimą žurnalistai dažniausiai reiškė prievaisiais ir veiksmažodžiais. Daugiausiai teigiamam vertinimui reikšti buvo vartojami prievaisiai *labai, dažnai, nemažai, daug* ir veiksmažodžiai *sugebi, turi*. Dažniausiai žurnalistų vertinimą parodė prievaisis *labai*, kuris kitame kontekste įgijo ir neigiamą konotaciją. Žurnalistai taip pat vartojo prievaisius *mažai, retai* bei veiksmažodines konstrukcijas su tokiais veiksmažodžiais, kaip *nėra, yra, neturi, atsiranda* ir pan., pvz.: *nėra gražu, vaidmuo nėra stiprus, dėmesio nesutelkimas yra dabarties liga, literatūra yra gana vienpusiška, žodis „mama“ vis dar neturi teigiamos konotacijos, atsiranda didelė problema* ir kt.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- ANTHONY L., 2018. *AntConc 3.5.2 (Windows)*. Tokyo: Waseda University;
- BEDNAREK M. (2006). *Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus*. New York: Continuum;
- BENAMARA F., TABOADA M., MATHIEU Y. (2017), *Evaluative Language Beyond Bags of Words: Linguistic Insights and Computational Applications*. IRIT-Université de Toulouse, Simon Fraser University, LLF-CNRS. Association for Computational Linguistics;
- BIKELIENĖ L. (2016), *Evaluative language in lithuanian students' english writing. a study of important and interesting*, Vilnius University;
- BRADLEY, J. (1998) *Yanyuwa: „Men speak one way, women speak another“*. In Coates, J. (ed.) (1998). *Language and Gender: A Reader*. Oxford: Blackwell Publishing, 13–21;
- CHAVEZ M. (2002), “We Say "Culture" and Students Ask "What?": University Students' Definitions of Foreign Language Culture“, Vol. 35, No. 2, pp. 129-140;
- DAMOŠIUS S. (2007), *Vertinimo raiška mokslinio stiliaus tekstuose*, Vilniaus universitetas, Nr. 4 (72), p. 51–62;
- DENNIS E. E., MERRILL J. C. (1997), *Pokalbiai apie žurnalistiką*. Vilnius: Vilniaus universiteto Žurnalistikso institutas (vertimas į lietuvių kalbą). Diachronic and Genre Perspectives;
- DUMBLIAUSKAITĖ A. (2017), *Vertinimo raiška lietuviškose ir itališkose knygų recenzijose*, baigiamasis magistro darbas, Vilniaus Universitetas;
- EKSTRÖM M., KROON Å., NYLUND M. (2006), *News from the Interview Society*. Sweden;
- HEWINGS M. (2004), *An ‘important contribution’ or ‘tiresome reading’? A study of evaluation in peer reviews of journal article submissions*, Journal of Applied Linguistics English Department (EISU), School of Humanities, University of Birmingham, Edgbaston, Birmingham, JAL vol 1.3 2004: 247–274;
- HYLAND, K. (2000). *Disciplinary Discourses*. London: Longman;
- HOLMES J. (2013), *An Introduction To Sociolinguistics*. 4-asis leidimas. Niujorkas;
- HUNSTON S.; THOMPSON, G. (2000) *Evaluation in Text: authorial stance and the construction of discourse*. Oxford: Oxford University Press;
- KELIUOTIS J. (2000), *Žurnalistikos paskaitos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas;
- KERTZ L. (2006), *Evaluative Adjectives: An Adjunct Control Analysis*, University of California, San Diego;

- KING N., HORROCKS CH., BROOKS J. (2019), "Interviews in Qualitative Research", 2nd Edition, British Library;
- LAKOFF R. (2009), *Language and Woman's Place*. Cambridge University Press;
- MARCINKEVIČIENĖ R. (2007), *Spaudos tekstų žanrai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas;
- MARCINKEVIČIENĖ R. (2008), *Žanro ribos ir paribiai. Spaudos patirtys*. Vilnius: Versus Aureus;
- MARZÁ N. E. (2011), *A comprehensive corpus-based study of the use of evaluative adjectives in promotional hotel websites*, Universitat Jaume I, 97–123 p.;
- MCNAIR B. (2003), "News and Journalism in the UK", Fourth Edition, Routledge;
- OLIVEIRA F. (2009), *Language and Gender: a Case Study*;
- PAVLIK J. V. (2001), "Journalism and New Media", Columbia University Press;
- PEKAROVÁ R. (2011), *Evaluative Language in Journalistic Discourse*. Master's Diploma Thesis. Masaryk University, Faculty of Arts.
- RANDALL D. (1998), *Universalus žurnalistas*. The management & Media Academy;
- REICH P. (2018), "We are Proud to be a Leading Company with Global Reach and Worldwide Impact": Positively Evaluative Lexis in the Language of Recruitment Advertising, Department of Language and Cultural Studies, Faculty of Regional Development and International Studies, Mendel University in Brno, Czech Republic;
- RYVITYTĖ B. (2005), *Vertinimo raiška lingvistinių knygų recenzijose* (Expression of Evaluation in Linguistic Book Reviews), Vilnius: Vilniaus universitetas. Žmogus ir žodis. Nr. 1. P. 96–97.
- RYVITYTĖ B. (2008), *Vertinimas angliškose ir lietuviškose lingvistinių knygų recenzijose*. Evaluation in linguistic book reviews in English and Lithuanian. Disertacija.
- RUSKAN A. (2010), *Evidencialumo raiškos priemonės lietuvių kalboje*, Vilniaus universitetas;
- RUTKOVSKA K., SMETONA M. (2017), *Kultūra kalboje*, Vilniaus Universiteto leidykla;
- SALAGER-MEYER, F., ALCARAZ ARIZA, M. A. (2004), *Negative appraisal in academic book reviews: a cross-linguistic approach*. in Candlin, C. and Gotti, M. (eds) *Intercultural Aspects of Specialized Communication*. Bern: Peter Lang, 150-172.
- SCHEIN E. (2012), "What is Culture?" iš Godwyn M., Gittel J. H. "Sociology of Organizations: Structures and Relationships", United States of America;
- SHAW P. (2004) *How do we recognise implicit evaluation in academic book reviews?* in Del Lungo Camiciotti, G. and Tognini Bonelli, E. (eds.) *Academic Discourse: Linguistic Insights into Evaluation*. Bern: Peter Lang.

- SHAW P. (2006) *Evaluative language in evaluative and promotional genres* In Del Lungo G., Dossena M., Crawford B. *Variation in Business and Economics Discourse*;
- SIMONAVIČIENĖ L. (2015), *Kiek geras yra geras, o blogas – blogas?*, Vytauto Didžiojo universitetas;
- STUNDŽĖ L. (2009) *Lytis ir organizacija: komunikacinis aspektas* (Gender and organization: communicative dimension);
- SUNDERLAND J. (2006), *Language and Gender: An advanced resource book*. Routledge Applied Linguistics;
- SUNG CH. CH. M. (2013), *Language and gender in a US reality TV show: An analysis of leadership discourse in single-sex interactions*. Lancaster University;
- TALBOT M. (1998) *Language and Gender*. Cambridge: Polity Press;
- TANNEN D. (2000), *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. USA;
- TRAN L. A. (2013), *A corpus-based analysis of the evaluative adjectives interesting and nice in written and spoken English*. Hawaii Pacific University TESOL, 2-28 p.;
- URBONAS V. (2007), *Žurnalistikos pagrindai*. 4-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla;
- VALENTIENĖ D. (2007), Vyrų ir moterų verbalinė komunikacija šiaurės panevėžiškių tarmės Lietuvos–Latvijos pasienyje (Petro Rimkūno rinkinyje Kiemėnų kaimas), Šiaulių kolegija, 191–200;
- VATRAPU R. (2002), *Culture and International Usability Testing: The Effects of Culture in Interviews*, Master of Science in Computer Science and Applications;
- WHITE P. R. R. (2006) *Evaluative semantics and ideological positioning in journalistic discourse*, University of Adelaide, South Australia, in *Mediating Ideology Text and Image in Text* by Inger Lassen, Jeanne Strunck, Torben Vestergaard, Aalborg university;
- WHITE P. R. R. (2016) *Evaluative contents in verbal communication* in *Verbal communication* by Andrea Rocci and Louis de Saussure;
- WIEBE J., BRUCEY R., BELL M., MARTINZ M., WILSON T. (2001), *A Corpus Study of Evaluative and Speculative Language*. University of Pittsburgh, University of North Carolina at Asheville, New Mexico State University;
- WRIGHT B. (2002), *Gender and Language: Challenging the Stereotypes*. Centre for English Language Studies. Department of English, University of Birmingham, United Kingdom.
- ZELIZER B. (2005), “Definitions of Journalism“ iš Overholser G., Jamieson K. H. „The Press“, Oxford University Press;
- Žurnalistikos enciklopedija* (1997), Vilnius: Vilniaus universiteto Žurnalistikos institutas.

SUMMARY

This thesis analyzes the evaluative language vocabulary in interviews of a Lithuanian cultural magazine 'Literatūra ir menas'. The aim of this thesis is to find out which evaluative language expressions were used more often by men interlocutors, female interlocutors and journalists, and also to explore what expressions were chosen more often during the evaluation. This study involves two corpuses of 50 interviews (77,000 words) with male and 50 interviews (67,000 words) with female interviewers. AntConc program was used to distinguish more common combinations of words. The research showed that both men and women interlocutors as well as journalists evaluated using both - positive and negative perspectives. The most prevailing way to evaluate was by the use of adjectives, adverbs and verbs. The evaluative language showed that men used nouns more often than women did, while women showed a tendency to use more verbal fillers. In addition, men and woman chose different expressions while using the same word (e. g., "kelti nerimą" - to raise anxiety (women) as opposed to "kelti blogas emocijas" - to raise bad emotions (men)). Men also expressed criticism more directly than women did. The findings of this thesis could pave the way for future studies of interview genre, evaluation language and gender language studies.